

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

LUOVUUTTA JA TALOUSKASVUA
Luovuuden, talouden ja politiikan diskurssi
paikallistalouden näkökulmasta

Kunnallistalous
Pro gradu -tutkielma
Ohjaaja: Jarmo Vakkuri
Joulukuu 2014

Mari Tomperi

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Johtamiskorkeakoulu, kunnallistalous
Tekijä:	TOMPERI, MARI
Tutkielman nimi:	Luovuutta ja talouskasvua – Luovuuden, talouden ja politiikan diskurssi paikallistalouden näkökulmasta
Pro gradu -tutkielma:	80 sivua, 2 liitesivua
Aika:	Joulukuu 2014
Avainsanat:	luova talous, luova kaupunki, luovuus, paikallistalous

Luova talous on 2000-luvun ilmiö, joka kiinnostaa niin tutkijoita kuin poliitikkojakin. Sitä on tutkittu laajasti ja sen nimissä on perustettu kansainvälisiä, kansallisia ja alueellisia hankkeita. Kaikesta sen ympärillä vellovasta keskustelusta huolimatta luova talous -termi on edelleen yhtä monitulkintainen kuin on sen ulottuvuudetkin vielä määrittelemättömät.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selittää luovaa taloutta niin kuin se tämän hetkessä maailmassa ymmärretään sekä lisätä keskustelua paikallistalouden näkökulmasta. Luovan talouden teoria on alueellisesti painottunut, minkä johdosta se nähdään alueellisena talouskasvun ja kehittämisen kohteena. Sen luonteen ja oletetun kansantaloudellisen merkityksen takia se nähdään tulevaisuuden taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen moottorina. Vaikka erilaiset toimenpiteet ja hankkeet edesauttavat alueiden menestymistä, silti tärkeimmäksi tekijäksi nousee alueen asukkaat.

Tutkimuksessa käsitellään luovan talouden historiaa ja käsitteitä, sekä sen merkitystä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Lähemmin paikallistalouden kontekstiin tutkimus syventyy luovan kaupungin ominaisuuksien määrittelyllä. Luovilla kaupungeilla on yhteisiä piirteitä, niillä on historialliset juuret ja vetovoimatekijöitä, jotka kasvattavat kaupunkia ja vetävät puoleensa luovaa pääomaa. Menestystarinaa etsitään hyvin erilaisin välinein. Tutkimuksen keskeisenä tarkoituksena on hahmottaa kaupungin keinoja hyötyä luovasta taloudesta. Tavoitteeseen pyritään hakemalla tutkijoiden johtopäätöksistä ominaisuuksia ja yhtäläisyyksiä, joita paikallistalous voisi hyödyntää. Tutkimusartikkelien perusteella esiin nostettuja ominaisuuksia peilataan Luova Tampere -ohjelmaan tarkoituksena arvioida ohjelman toimivuutta.

Sisällysluettelo

1 SUKELLUS AIHEESEEN.....	4
2 TUTKIMUSONGELMA	7
2.1 Tutkimuksen lähtökohta	7
2.2 Tutkimuskysymys	9
2.3 Tutkimusaineisto	11
3 TEOREETTINEN TAUSTA.....	14
3.1 Mikä ihmeen ”Luova talous”	14
3.2 Uuden talouden aikakausi.....	14
3.3 Luova talous on enemmän kuin luovat alat	20
3.4 Luovuus on ihmisen voimavara	27
3.5 Perinteisen taloustieteen suhde luovaan talouteen	33
4 LUOVA TALOUS VAIKUTTAA YHTEISKUNTAAN.....	36
4.1 Suomi luovassa viitekehyksessä	36
4.2 Luova paikallistalous.....	39
5 LUOVAN KAUPUNGIN OMINAISUUDET	41
5.1 Luovuus kaupungeissa.....	41
5.2 Yhteenvedo luovan kaupungin kriteereistä	50
6 LUOVA TAMPERE -OHJELMA KAUPUNGIN MENESTYSTEKIJÄNÄ	55
6.1 Luova Tampere -ohjelman kuvaus	55
6.2 Luova Tampere -ohjelma suhteessa luovan kaupungin tutkimukseen.....	63
6.3 Empiiristen tulosten yhteenvedo.....	67
7 TUTKIMUKSEN LOPPUTULOS	69
LÄHTEET	75
LIITTEET.....	81

Taulukkoluetelo

Taulukko 1. Kansainvälinen vertailu empiirisissä selvityksissä käytetyistä toimialoista

Taulukko 2. Hopsersin ja Penin sekä Vanolon luovan kaupungin ominaisuudet

Taulukko 3. Vertailu luovan kaupungin ominaisuuksista suhteessa Luova Tampere -ohjelmaan

1 SUKELLUS AIHEESEEN

Luovuus on ollut keskeinen tekijä ihmiskunnan kehityksessä kautta historian. Ilman ihmisluonteelle tyypillistä ominaisuutta asioiden parantamiseksi ja kehittämiseksi sekä loputonta uteliaisuutta, emme nyt eläisi tässä maailmassa. Maailmassa, jossa ruoka tulee pöytään automarketeista, joihin työpäivän jälkeen ajetaan virtaviivaisella koko perhettä kuljettavalla nelipyöräisellä kulkuvälineellä päällystettyjä ja valaistuja kulkuväyliä pitkin. Kaiken kaikkiaan jokainen ihmiskunnan tekemä keksintö on vaatinut luovuutta, oivallusta ja innovatiivisuutta, olipa kyse sitten tautien parantamisesta tai kuuhun lentämisestä. Eläinkin voi olla luova ja oppimiskykyinen, mutta vain ihminen on pystynyt alistamaan maapallon valtaansa, saanut luonnonvarat tuottamaan ja muokannut ympäristöönsä itselleen sopivaksi. Koko ihmiskunnan historia on riippuvainen innovaatioista ja luovuudesta. Jane Jacobs (2004, 163) toteaa, että tällaista henkistä pääomaa on nähtävissä jo ennen maatalouden aikakautta luolamaalauksissa, hautakoristeluissa ja esihistoriallisissa tuuli- ja perkussiomusiikki-instrumenteissa. Luovuus ja kyky kartuttaa taitoa ja tietoa on Jacobsin mukaan ihmisille synnynnäistä.

Teknologian huima kehitys on tuonut käsillemme lähes mittaamattoman määrän tuotteita ja hyödykkeitä, joita markkinat myös enenevässä määrin vaativat. Jokapäiväiset arkitavaramme ja palvelumme pitävät sisällään laajan skaalan luovuuden tuotoksia, vaikka emme asiaa niitä hyödyntäessämme huomaa. Haluamme älypuhelimeltamme näyttävää ulkonäköä ja monipuolisia toimintoja sen kummemmin ajattelematta, kuinka monen hengen luovuuden tuotoksesta on kyse. Meillä on sisäänrakennettu halu ympäröidä itsemme kauniilla asioilla. Onneksemme on myös ihmisiä, joilla on halu tehdä kauniita asioita ja täyttää nämä vaateet, usein tietysti itsekin siitä hyötyen. Maailma on täynnä ihmisiä, jotka musiikin, esittävän taiteen, viihteen, kuvataiteen, muodin ja muotoilun kautta tuottavat kauneuden ja kulttuurin arvoa elämäämme. Halu tyydyttää näitä tarpeita on yhtä vanha kuin ihmiskuntakin. Voidaan sanoa, että luovan talouden markkinat ovat aina olleet olemassa, ero menneisyyden ja nykyisyyden välillä näkyy kysynnän - ja myös tarjonnan - räjähdysmäisenä kasvuna (Newbiggin, 2010, 15).

Talousmaantieteen professori Richard Florida (2005, 111) on tiivistänyt ihmiskunnan keskeiset luovuudesta kertovat kehitysvaiheet neljäksi siirtymävaiheeksi: järjestäytyneen maatalouden nousu, nykyaikaisen kaupan ja erikoistumisen synty, teollisen kapitalismin esiinnousu ja organisaatioiden aikakausi. Nyt käsillä oleva viides vaihe on luovuuden aikakausi. Luovuuden aikakauden keskeinen tekijä on luova talous, termi, joka on kaikkien huulilla ja jonka perusteella toteutetaan hallitusohjelmia, hankkeita ja ohjelmia ympäri maailmaa. Koska luova talous on otettu kiinnostuneena vastaan niin kansainvälisellä, kansallisella kuin paikallistalouden tasolla, voidaan sen todeta olevan aktueLLi tutkimuskohde.

Luova talous, kuten kolmannen luvun käsitteen määrittelyssä selviää tarkemmin, pitää sisällään nykypäivän nopeimmin kasvavat ja dynaamisimmat teollisuuden alat. Myös tähän väitteeseen nojaten voidaan olettaa aiheen tutkimuksen olevan ajankohtaista ja perusteltua. Tässä tutkimuksessa lähdetään liikkeelle siitä tutkijoiden teesistä, että käsillä on luovuuden aikakausi, josta seuraa uusi talouskasvu. Toisessa luvussa käsitellään tämän tutkimuksen tutkimusongelmaa ja paikkaa luovan talouden tutkimuksen laajassa joukossa. Kolmannen luvun tarkoituksena on avata luovan talouden sisältöä ja siihen liittyviä käsitteitä. Aluksi ensimmäisessä alaluvussa avataan luovan talouden juuria ja toisessa alaluvussa haetaan perusteita uudenlaisen aikakauden teorialle. Seuraavaksi avataan tarkemmin luovan talouden käsitettä sekä sen rajaamisen ongelmaa. Neljännessä alaluvussa esitellään luovuutta ja luovaa luokkaa, jotka ovat uuden aikakauden tuotannontekijöitä ja pääomaa. Viimeisessä alaluvussa suhteutetaan luovaa taloutta perinteiseen taloustieteeseen. Neljännessä luvussa käsitellään luovan talouden vaikutuksia niin kansallisessa kuin paikallisessakin kontekstissa. Viidennessä luvussa käsitellään tutkijoiden näkemyksiä luovan kaupungin ominaisuuksista, joihin kuudennessa luvussa peilataan Luova Tampere -ohjelmaa. Seitsemäs luku sisältää tutkimuksen johtopäätökset.

Kaikki keskustelukumppanit, joille olen kertonut tekeväni tutkimusta luovasta taloudesta, ovat kysyneet, mitä se tarkoittaa. Huolimatta siitä, olivatpa he talouden ja hallinnon tai kulttuuripuolen vaikuttajia. Kun olen lukenut luovaa taloutta koskevia tutkimuksia, hankkeita ja muita julkaisuja, olen huomannut, että niissä yhteisenä piirteenä on aiheen määrittelyn hankaluus. Vaikka luova talous jollain lailla kulloinkin

kyseenomaisessa julkaisussa määritellään, niissä myös pohditaan rajauksen perusteita. Miten luovan talouden voisi siis supistaa yhteen lauseeseen, niin että siitä selviää, mistä on kyse, mutta ettei kuitenkaan tehdä liian tiukkaa rajausta? Tämän ongelman ratkaiseminen on yksi tämän tutkimuksen tavoite.

2 TUTKIMUSONGELMA

2.1 Tutkimuksen lähtökohta

Tämä tutkimus keskittyy luovan talouden teoriaan, käsitteeseen ja vaikutuksiin. Tutkimuskirjallisuuteen nojaten avataan luovan talouden toimintakentän kehyksiä, periaatteita, alkuvoimia ja päämääriä. Keskeisten käsitteiden avaamisella pyritään selkeyttämään alkuasetelmaa, mutta myös tuomaan esille aiheen monipuolisuus, laajuus ja määritelmien kirjo. Tarkoituksena on löytää perustelut luovalle taloudelle trendinä poliittisessa diskurssissa ja toisaalta kartoittaa siihen liittyvät haasteet ja ansat. Keskiössä on taloudellisen keskustelun muutospuhe. Kiinnostuksen kohteena ovat etenkin julkisen sektorin ja tarkemmin paikallistalouden välineet luovan talouden hyödyntämisessä. Tarkoituksena on luoda malli tai luokittelu, jonka kautta voidaan ymmärtää luova talous paikallistalouden kontekstissa kokoamalla, yhtenäistämällä ja systematisoimalla vallitsevia näkemyksiä. Aiheen kannalta kiinnostavaa on sen saama laaja huomio ja kuinka sitä implementoidaan politiikkaan ja liike-elämään. Luova talous näyttäytyy 2000-luvun talouden pelastajana, sosiaalisena ja moraalisen talousteorian, jonka tärkeimpänä tekijänä voidaan pitää ihmisen ylivoimaisuutta koneita vastaan ja jonka keskeisin työväline ja pääoma on ihmisen luovuus.

Tutkimus perustuu eri näkökantoja luovaan talouteen tarjoavaan aiempaan tutkimukseen. Näitä ajatuksia heijastetaan Tampereen kaupunkiin esimerkkinä sellaisesta paikallistaloudesta, joka voisi olla luova kaupunki ja voittaja luovan talouden aita-alueissa. Aiempien tutkimusten johtopäätösten valossa pohditaan kuinka Tampereen kaupunki täyttää luovan kaupungin kriteerit ja millä keinoin luovaa taloutta pyritään edistämään. Aineistona käytetään muiden tutkimusten lisäksi kaupungin julkisia asiakirjoja, Luova Tampere -projektin internet-sivuja sekä julkista keskustelua luovasta taloudesta ja kaupungeista hahmotetaan artikkelien ja muiden dokumenttien perusteella.

Tarkoituksena on ymmärtää ja selittää tutkittavaa ilmiötä, joten tutkimuksessa on psykologinen aspekti (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 28). Fenomenologisen hermeneuttisen

tutkimusperinteen mukaisesti pyritään luomaan käsitystä siitä, millaista tietoa luovan talouden ilmiöstä voidaan saada. Luova talous elää merkityksmaailmassa, joten intersubjektiiiviset merkitykset ovat sen käsittämisen perusteena. Yksinkertaistettuna merkityksen käsite viittaa ihmiselle tyypilliseen tapaan käsitellä ja ymmärtää maailmaa, eli hahmotamme maailman jonkin merkityksellistämisen prosessin ja merkitysyhteyksien kautta (Eskola & Suoranta, 1998, 45). Merkitysteoria lähtee ajatuksesta, että ihmisten todellisuus on paitsi suuntautunut johonkin, myös merkityksillä ladattua, mutta toisaalta ihmisyksilö on luonteeltaan yhteisöllinen (Tuomi & Sarajarvi, 2009, 34). Luova talous nähdään paitsi niin kutsuttuna uutena talouden aikakautena tai vallankumouksena, kuten teollinen tai teknologinen vallankumous aikanaan, myös ilmiönä, jonka hahmottaminen on vaikeaa. Jotta voidaan luoda intersubjektiiivista ymmärtämystä, tulee ilmiöitä yhdenmukaistaa ja tasalaatuistaa (Eskola & Suoranta, 1998, 45). Tutkimuksen tarkoituksena on aiempien tutkimusten perusteella tuoda esille sellaisia ominaisuuksia, jotka kaupungin pitää täyttää ollakseen luova. Esimerkkitapausta käsittelemällä pyritään tuomaan esiin luovan talouden käytännön realiteetteja ja haasteita. Tarkoituksena on viedä luovan talouden teoria käytännön ruohonjuuritasolle ja tutkia sen toimivuutta.

Teoreettisen tutkimuksen tarkoituksena on luoda uusi teoria, joka vastaa kysymykseen: Millainen maailma on? Uuden teorian tulee kuvata hyvin todellisuutta ja olla jollain tapaa parempi kuin aiemmat teoriat. Tämä paremmuus tulee myös jollain tapaa osoittaa. (Järvinen & Järvinen, 2004, 36.) Tämän tutkimuksen osalta yhtenä tavoitteena on hahmottaa luovien kaupunkien ominaisuuksista sellaisia ominaisuuksia, jotka ovat perustavanlaatuisia tavoitteeseen pääsemiseksi. Teoriaa suhteutetaan käytäntöön Luova Tampere -ohjelman tarkastelulla.

Luovaa taloutta on tutkittu paljon suhteessa sen nuoreen ikään. Sen periaatteita on käsitelty jo kauan ennen termin käyttöönottoa ja yhdysvaltalainen tutkija Richard Florida teki termistä tunnetun kansainvälisesti. Hänen tutkimuksensa on ollut tämänkin tutkielman lähtökohtana. Floridan ensimmäinen teos luovasta taloudesta, *The Rise of the Creative Class*, ilmestyi vuonna 2002 ja sen jälkeen luovasta taloudesta on kirjoitettu paljon, puolesta ja vastaan. Ajatus uudesta talouden aikakaudesta on kaikessa ristiriitaisuudessaan kuitenkin herättänyt niin paljon kiinnostusta, että sitä on tutkittu myös muun muassa EU-elinten toimeksiannosta sekä kansallisella tasolla eri maiden

hallitusten alaisuudessa. Lähes jokainen yhteisö on antanut oman panoksensa luovan talouden tutkimukseen, eikä ihme, sillä luova talous koskettaa huomattavaa osaa ihmisistä, oikeastaan kaikkia. Kuten tutkimuksen johdantokappaleessa tuli jo esille, jokainen ihmisyksilö on jollain tavalla osallinen luovasta taloudesta, jos ei sen tuottavana osapuolena, niin ainakin kuluttajana. Tästä syystä voidaan todeta luovan talouden tutkimuksen olevan paitsi ajankohtaista, kiinnostavaa sekä ehdottomasti jotakin, minkä tutkimuksella paitsi lisätään luovan talouden periaatteiden käsittämistä ja tunnettuutta, myös tuodaan ilmoille niitä ajatuksia luovasta taloudesta, jonka avulla jokainen voi saada sytykkeen kehittää itseään, työtään ja ympäristöään ja olla yksinkertaisesti luovempi.

2.2 Tutkimuskysymys

Tutkimustehtävänä on teoreettinen luovan talouden käsitteen tarkastelu. Tutkimuksen tarkoituksena on hahmottaa aiemman tutkimuksen perusteella luovan talouden käsitteen sisältö ja merkitys, ja etenkin paikallistalouden kontekstissa. Luovaa taloutta lähestytään teoreettisesta lähtökohdasta ja syvennetään empiirisellä, Luova Tampere -ohjelman tarkastelulla. Toisena tavoite on ymmärtää luovan talouden merkitys kaupunkikehittämisessä. Tavoitteisiin päästään vastaamalla kysymyksiin: 1. Miten luovan talouden käsite ilmaistaan länsimaisessa kontekstissa kotimaisen ja ulkomaisen tutkimuskirjallisuuden perusteella? 2. Miten luova talous näyttäytyy Suomessa? 3. Millaiset ovat luovan kaupungin ominaisuudet tutkimusaineiston perusteella? 4. Lopuksi verrataan toteutuuko Hospersin ja Penin määrittämät luovan kaupungin ominaisuudet sekä Alberto Vanolon Christiania-tutkimuksen löydökset Luova Tampere -ohjelmassa. Kyseessä on siis teoreettinen tutkimus, jossa aineistoanalyysimetodina on metatutkimus ja hermeneuttinen analyysi. Kysymyksiä käsitellään ensin teoreettiselta pohjalta aiemman tutkimusmateriaalin perusteella, josta empiirisessä osiossa siirrytään esimerkkitapaukseen Tampereen kaupungin Luova Tampere-ohjelman tarkasteluun sekä sen keinoihin ja vaikutuksiin. Empiirisen osion tehtävänä on paitsi tuoda teoreettinen tieto käytännön tasolle, myös testata teorian toimivuutta. Tampereen kaupungin osalta voidaan myös esittää kysymys, onko Tampereesta niin kutsutuksi luovaksi kaupungiksi. Tätä pohditaan aiempien tutkimusten perusteella kerättyjen luovan kaupungin

ominaisuuksien pohjalta. Hypoteesina Luova Tampere -ohjelman osalta on, että se on väline lisätä luovuutta ja tukea luovaa taloutta kaupungissa.

Monimuotoinen artikkeli- ja tutkimusaineisto pyritään saattamaan keskinäiseen keskusteluun. Aineistoa lähestytään sisällönanalyysin keinoin hakemalla merkityksiä. Sisällönanalyysi on tekstin merkitysten hakemista, toisin kuin diskurssianalyysi, jonka tarkoituksena on selvittää, miten näitä merkityksiä tuotetaan. Todellisuus pyritään hahmottamaan inhimillisenä ajattelutapana, eikä niinkään totuuden kysymyksenä. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 104.) Tutkimuksen tarkoituksena on ensiksi herättää kysymys, millä tavoin luovaa taloutta voi paikallistalouden puolelta kanavoida ja toisaalta onko luovuuden ohjaaminen vallanpitäjien käsissä. Teoreettinen osuus antaa puitteet, miten tutkimusongelmaa käsitellään ja empiirisessä osuudessa haetaan vastaavuutta todellisesta maailmasta.

Tutkimus lähtee liikkeelle teoriasta, josta johdetaan deduktiivisesti yksittäisiä ongelmia. Seuraavassa osiossa ongelmiin haetaan vastauksia empirian avulla. (Eskola & Suoranta, 1998, 81.) Lähestymistapa on aiemmin luodun teorian tai teorioiden testaus. Tällainen analyysimalli on tunnettu teorialähtöisenä mallina. Tällöin analyysi perustuu johonkin aiempaan teoriaan, malliin tai auktoriteetin esittämään ajatteluun. Tutkimuksessa käsitellään teoria, jonka perusteella määritetään ja avataan tutkimuksen kannalta kiinnostavat käsitteet. Päättelyn logiikka on deduktiivista eli yleisestä tapauksesta yksityiseen, mutta se vaatii myös ajatuskehän palauttamisen takaisin yleiseen ilman, että on synnytetty lisäehtoja. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 97–98.) Oman tutkimukseni kohdalla edellä mainittu tarkoittaa sitä, että ensin läpikäyn luovan talouden teorian ylipäättään, joka on siis käsitteenä tuore ja kaikki siihen liittyvä aiempi tutkimus on myös tieteen historian näkökulmasta katsottuna nuorta. Luovan talouden käsitteistö on laaja, joten sitä ei kokonaisuudessaan ole tarkoituksenmukaista käydä läpi. Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että laajuus liittyy pitkälti luovan talouden moniin ulottuvuuksiin, jolloin se saa uusia merkityksiä riippuen siitä, kuka sitä kulloinkin tarkastelee ja minkälaisella volyyymilla. Käsitteistä mukaan on valittu vain tutkimuksen kannalta oleelliset tai muutoin luovan talouden teorian kannalta keskeiset elementit.

2.3 Tutkimusaineisto

Luovan talouden ja etenkin luovan kaupungin teoriaa tarkastellaan tieteellisten artikkelien tarjoamien näkökulmien ja ko. teorian viilauksen kannalta. Tieteellisten artikkelien sisällönanalyysillä haetaan luovan talouden paikallistaloudelle tuottamaa merkitystä. Näin pyritään selittämään miksi kaupungin pitäisi pyrkiä hyödyntämään luovan talouden elementtejä ja nähdä luova talous mahdollisuutena, eikä vain ajankuvaan kuuluvana muotisuuntauksena tai ”hypenä”. Tämän osalta tutkimus vastaa kysymyksiin mitä, miten ja miksi. Koska artikkeleja luovista kaupungeista löytyy runsaasti, rajasin aineistosta keskiöön kaksi erilaista lähtökohtaa, joissa toinen on perinteinen esimerkki luovan kaupungin tieteellisestä tutkimuksesta ja toinen luovempi, empiirinen tutkimus samasta aihepiiristä. Alberto Vanolon tutkimuskohde Christiania on esimerkki täysin vaihtoehtoisesti organisoidusta yhteisöstä, joka toimii kritiikkinä perinteiselle näkemykselle ylhäältä käsin organisoidusta kaupunkiyhteisöstä. Se on eräänlainen ainutlaatuinen sosioekonominen kokeilu, jonka tutkimukseen mukaan ottamiselle käy perusteluksi yhteisön jäsenten huomattava aktiivisuus yhteisön hyväksi, kun heille on annettu vapaat kädet yhdistettynä luovan kaupungin imagoon. Kumpikin tutkimus on tehty eurooppalaisessa kontekstissa. Perustelen rajauksen kulttuurieroilla ja kuten tutkimuksen teoriaosuudessaakin tulee esille, on esimerkiksi Yhdysvaltaisten esimerkkien sovittaminen pohjoismaalaiseen kontekstiin liian monimutkaista. Johtuen myös siitä – mikä tämäkin tulee myöhemmin tutkimuksessa esille –, että jokaisen kaupungin on itse löydettävä omat vahvuutensa, joiden varassa siitä voi rakentua luova kaupunki. Se, mikä toimii yhdessä kaupungissa, ei siis välttämättä toimi toisessa. Kopiointi ei ole luovuutta ja yhtä oikeaa sabluunaa ei tässä asiassa löydy. Jätin tutkimuksen ulkopuolelle myös sellaiset artikkelit, joissa keskityttiin yksittäisiin innovatiivisiin projekteihin, joiden arvo kaupungin tasolla ei mielestäni ollut tarpeeksi merkittävä tai joissa ei tutkittu innovaatioita ja luovuutta luovan kaupungin kontekstissa. Pienen volyymin esimerkkitapauksia ei käsitellä, vaan tutkimusartikkelit on valittu sitten, että niillä voidaan nähdä olevan merkitystä koko kaupungin tasolla. Ainoastaan asian todentamisen vuoksi on kuitenkin haettu esimerkkiä esimerkiksi Piilaakson kehityksestä.

Luovan kaupungin ominaisuuksien osalta pyrin yhtenäistämään kahden pääosassa olevan tutkimuksen tuloksia muuhun aiheen tutkimukseen. Esittävä taide kuuluu luovan talouden ytimeen, mutta sen käsittely luovan talouden tutkimuksissa on usein hyvin pinnallista ja sivuavaa. Robert Lynch sen sijaan tuo artikkeleissaan esille taiteiden merkitystä paikallistaloudelle, joka muuten luovia kaupunkeja käsittelevissä tutkimuksissa jää pieneen osiin. Lynchin artikkelit eivät kuitenkaan täytä tieteellisen tutkimuksen vaatimuksia, sillä ne eivät ole vertaisarvioituja, minkä johdosta niille ei myöskään anneta suurta painoarvoa tässä tutkimuksessa, vaan niiden rooli on tukea johtopäätöksiä. Edellä esitellyistä artikkeleista ja Richard Floridan teoriasta haetaan yhdistäviä tekijöitä ja näkemyksiä luovan kaupungin rakentumiselle, joita edelleen tuetaan muiden tutkijoiden johtopäätöksillä. Luova talous tutkimuskohteena on haastava, sillä koska systemaattista jäsenystä termille ei ole, se antaa tutkijoille ennennäkemättömän vapauden määritellä termin omien tarkoituksensa mukaan. Tällöin myös tutkimustulokset varioivat. Toisaalta myös luovan talouden teorian paikallinen luonne monimuotoistaa tuloksia.

Tampereen kaupungin osalta käsitellään kaupungin näkökulmasta merkittävänä luovan talouden airueena pidettävää hanketta, Luovaa Tamperetta. Tämän osion tarkoituksena on testata ajatusrakennelmaa luovasta kaupungista Tampereen osalta. Tampere kaupunkina pyrkii näyttäytymään luovana ja modernina menestyjänä, joka nousee entisen tehdaskaupungin nokisenharmaan maineen alta trendikkääksi ja brändäytyksi eurooppalaiseksi kulttuurikaupungiksi ja tietoinnovatiivisuuden keskittymäksi. Luova Tampere -ohjelma, joka toteutettiin vuosina 2006 – 2011, on empiirisen osion tutkimuskohteena ja sitä käsitellään dokumenttianalyysin keinoin. Hanketta arvioidaan erityisesti ulkopuolisen asiantuntijan tekemän loppuraportin perusteella. Loppuraportin tarkoituksena on selvittää ohjelman vaikuttavuutta ja toimintamallia, sekä ohjelman sisältämien hankkeiden vaikutuksia ja innovatiivista merkitystä. Raportti on jälkiarviointi, joka kohdistuu ohjelman tuloksiin, vaikutuksiin ja luovien alojen nykytilan ja kehityksen arviointiin. Sen tarkoituksena on ohjata päätöksentekoa ja ohjelman jälkeisen kehittämistyön suunnittelua. Hankkeiden tuloksia tarkastellaan suhteessa niiden omiin tavoitteisiin, sen sijaan että tarkasteltaisiin pelkästään koko ohjelman yleisiä tavoitteita, sekä toisaalta miten ohjelma on vaikuttanut hankkeiden suunnitteluun ja fokusointiin, mutta myös toimijoiden ajatteluun ja toimintaan. Näin ollen on mahdollista löytää yksittäisiä keinoja taloudellisten ja sosiaalisten vaikutusten

saamiseksi. (Viljamaa, Lahtinen & Valkonen, 2012, 1–3.) Valmiin aineiston käyttöä perustelen sillä, etten näe haastattelujen antavan tutkimuksen kannalta oleellista tietoa, sillä tarkoituksena ei ole tuoda esiin yksittäisten henkilöiden näkemyksiä ja kokemuksia vaan kokonaisvaltaisesti saavuttaa tutkimusasetelman mukaisesti luovan kaupungin ydin, kuten se intersubjektiivisesti käsitetään. Luova Tampere -ohjelma oli merkityksellinen luovan talouden kontekstiin kuuluva elinkeinopoliittinen hanke, jonka tarkoituksena oli luovuuden lisääminen Tampereen talousalueella. Kyseenomainen hanke on yksi esimerkki siitä, kuinka luovan talouden idea on otettu politiikan välineeksi paikallistaloudessa. Kokonaiskuvaa Tampereesta luovana kaupunkina tuodaan esille rakentamalla ajatusmalli luovan kaupungin kehittymistä tukevista ominaisuuksista luovan talouden kontekstissa.

Aineiston koko on pieni, mutta laadullisessa tutkimuksessa nimenomaan laadulla onkin merkitystä, eikä määrällä. Luovan kaupungin esimerkkejä löytyy toki paljon, mutta ongelmana niiden vertailussa on se, että yhtä oikeaa mallia luovalle kaupungille ei ole. Kuitenkin huomioonotettavaa on, että muiden hyvistä käytännöistä voidaan oppia ja niitä voidaan soveltaa omaan käyttöön sopiviksi. Tässä tutkimuksessa tällainen benchmarkkaus ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista, sillä tarkoituksena on selvittää, mikä on Tampereen paikka luovassa kontekstissa Luova Tampere -ohjelman näkökohdasta. Aineisto saa sisältää varsin pienen määrän tapauksia, kun analyysi pyritään tekemään mahdollisimman perusteellisesti (Eskola & Suoranta, 1998, 18). Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on luoda yleistettävää tietoa tutkittavasta kohteesta, joten aineiston tulisi olla tähän tarkoitukseen tarpeeksi kattavaa. Kuitenkin kun kyseessä on pyrkimys tehdä teoreettisesti kattava kuvaus yksittäisestä ilmiöstä, ei aineiston määrällä ole merkitystä tutkimuksen onnistumisen kannalta. (Emt., 60–62.) Tällaisen ilmiön, kuin luova talous, tutkiminen on kuitenkin vain sen hetkinen kuvaus sen olemuksesta ja se muuttuu nopeassa suhteessa.

3 TEOREETTINEN TAUSTA

3.1 Mikä ihmeen ”Luova talous”

Luova talous -termiä käytti tiettävästi ensimmäistä kertaa Business Week Magazine 28. elokuuta vuonna 2000 ilmestyneessä numerossa, joka käsitteli 2000-luvun yritystä, *The 21st Century Corporation*. Tässä teemanumerossa spekuloidtiin työelämän muutoksista, tulevaisuuden työpaikoista ja ammateista. Pääkirjoituksen otsikko oli *The Creative Economy*. Siinä piirrettiin kuvaa tulevaisuuden menestystekijöistä nähtävillä olevien trendien mukaan, kun ylikansalliset suuret yhtiöt, joiden varassa on yhä suurempi osa kansallisesta bruttokansantuotteesta, perustavat pääomansa tietoon ja mittaamattomissa oleviin abstrakteihin käsitteisiin. (Coy, 2000.)

Uusi termi synnytti ympärilleen sen tutkimukseen vihkiytyneen tutkijakunnan (ks. esim. Richard Florida), vaikka itse asiassa aiheita ovat sivunneet tutkijat ja ajattelijat jo vuosisatojen ajan. Luovuutta on ollut aina ja kaikki ihmiskunnan kehitysvaiheet ovat peräisin innovaatioista, joiden seurauksena on kulloinkin saatu huima hyppy talouskasvussa. Luovuus ei ole uusi asia, eikä ole talouskaan, mutta uutta on näiden kahden tekijän välinen suhde ja kuinka niiden yhdistelmästä saadaan luotua täysin uudenlaista arvoa ja hyvinvointia (Howkins, 2001, 9). Tällä Business Week Magazinen teemanumerolla annettiin sysäys ilmiölle, jonka tutkimuksen keskiössä oli uusi talouskasvu ja hyvinvointia lisäävä teoria, jonka pääomana on luovuus. Luovuus on uusia ideoita, jotka syntyvät yksilön päässä ja hänen kättensä tuotoksina, jotka luova talous muuttaa markkina-arvoiseen muotoon yhteiskunnan hyväksi tuotteina ja palveluina. Luovassa taloudessa siis markkinatalouden vaihdannan käsite yhdistetään luovuuden tuotoksiin. Luova pääoma on luovan aikakauden tuotannontekijä (Florida, 2006, 40).

3.2 Uuden talouden aikakausi

Lahjakuustutkija J. P. Guilfordin visio 1950-luvulla oli, että tulevaisuudessa koneet ja robotit tekevät raskaat työt ja ihmiset keskittyvät luoviin ja miellyttäviin askareisiin

(Uusikylä, 2012, 18). 1960-luvulla taloustieteen Nobelistilla Herbert Simonilla oli samansuuntaisia ajatuksia siitä, että tulevaisuuden uusi työ syntyy hallinnon, innovaation ja suunnittelun alueilla (Florida, 2006, 37–38). Aivan kaikkea koneet eivät vielä tee, mutta erityisesti länsimaiden osalta Guilfordin ennustus on suurelta osin toteutunut. Maailma on muuttunut, perinteiset tehtaat siirtyneet halpatyömaihin ja länsimaiden työelämä on muuttunut jyrkästi. Floridan (2005, 53) kutsuma ns. corporate man, joka elää elämäänsä työtään ja firmaa varten, on menettänyt paikkansa työelämän ihanteissa. Uusista työpaikoista tehdään aikuisten ihmisten leikkikiehiä, jotka joustavat yksilön tarpeiden mukaan. Arvomaailma on muuttunut jyrkästi entisestä, kun ennen keskiössä olleen työn on syrjäyttänyt halu päättää omista aikatauluista, tehdä haastavaa ja omaa arvomaailmaa vastaavaa työtä ja olla työssä ns. omana itsenään. Toisaalta muutos näkyy myös siinä, että ihmiset eivät ole enää yhtä halukkaita muuttamaan työn perässä mihin tahansa, vaan paikoilla on aiempaa enemmän merkitystä (emt., 77). Tätä muutosta ei ole yhtä helppo havaita kuin esimerkiksi teknologista vallankumousta, joka liittyi niin kiinteästi tekniikan kehittymiseen, joka taas oli erittäin helposti käsitettävissä ja nähtävissä uusina työvälineinä työpaikoilla. Nykyinen menossa oleva muutos on enemmänkin yhteiskunnallinen ja kulttuurinen (emt., 62.). Myös Ståhle ja Wilenius (2006, 21) toteavat menossa olevan murrosvaiheen, jossa siirrytään vanhoista toimintatavoista uusiin, koska epävarmuus ja talouden heilahtelut ovat aiheuttaneet sen, että yritysten on pystyttävä toimimaan entistä monimutkaisemmassa ympäristössä. Florida kutsuu tätä aikakautta nimellä luovuuden aika ja perustelee nimityksen sillä, että luovuudesta on tullut aikakautemme talouden tärkein muuttaja (Florida, 2006, 34). *Missä arvo syntyy?* -kirjassa todetaan tuottavuuskasvun olevan kolmannessa aallossa, joka kulminoituu töiden rakenteelliseen uudelleenjärjestymiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että ihmiset sekä organisaatioiden sisällä että välillä liikkuvat joustavammin niin omien kuin organisaationkin tarpeiden mukaan. Huomionarvoista on, että tämän tehtävärakenteiden murrokseen perustuvan muutoksen on nähty lisäävän tuottavuutta teollisuuden alalla jo prosenttiyksikön verran, kun saatetaan ”oikeat ihmiset oikeille paikoille”. (Pajarinen, Rouvinen & Ylä-Anttila, 2010, 7.)

Suurimpia muutoksia tapahtuu ajankäytössä, kun elämme kaiken aikaa kiireisempää elämää ja tehokkuusnäkökulma näkyy jokaisella elämän osa-alueella. Florida huomauttaa elämänsäkauremme muuttuneen radikaalisti, kun lastentekoa ja naimisiinmenoa siirretään myöhemmäksi uran tieltä. Toisaalta myös työiän

keskivaiheilla saatetaan yhtäkkiä tehdä suuria elämänmuutoksia, kuten vaihtaa ammattia. Lyhyemmässä mittakaavassa voidaan havaita, että työajan ja vapaa-ajan ero hämärtyy. Tämä johtuu toisaalta siitä, että luovalle luokalle työ, harrastus ja mielenkiinnon kohteet ovat yhteenkietoituneita, toisaalta suuri osa luovasta luokasta työskentelee esimies- ja johtotason tehtävissä sekä asiantuntijatehtävissä, jollaisissa todennäköisimmin tehdään perinteistä pitempää työpäivää. (Florida, 2005, 233–249.)

Elämyshakuinen elämäntyyli tukee luovan talouden kasvua lisäämällä tarvetta kulttuuri- ja elämyksellisille palveluille ja tällä tavoin ruokkii itse itseään (emt. 265). Ehkä juuri tästä syystä Steven Malanga (2004) näkee Floridan ajatukset enemmänkin kulttuurielämän propagandan välineenä ja rahoitustarpeiden perusteina, ja hän pitääkin koko luova luokka -sorinaa vasemmistolaisena. Floridan näkemyksiä luovasta luokasta ja sen elämäntyylistä voidaan pitää myös hyvin elitistisinä hyväpalkkaisine työpaikkoineen, korostuneena vapaa-ajan tärkeytenä sekä monipuolisen kulttuurin harrastamisena. Tähän elämykselliseen elämäntyyliin Florida (ks. 2005, 268–280) katsoo kuuluvan myös ns. liikunnan vallankumouksen, mikä näkyy luovan luokan arjessa kiinnostuksena hyvinvoinnista. Floridan näkemys luovasta taloudesta saattaa vaikuttaa lukijasta elitistiseltä, enemmän kuin vasemmistolaiselta, ja hänen itsensäkin mukaan meneillä oleva muutos saattaa olla yhteiskuntaa kahtiajakava (emt., 410–411). Toisaalta Florida (2006, 43) näkee luovuuden tasavertaistavan ihmisiä, koska luovuutta ei voi perinteisessä mielessä omistaa, eikä sitä voi esimerkiksi saada perinnöksi.

Työelämä vaatii uudenlaista joustavuutta, koska luova talous on dynaaminen ja levoton järjestelmä. Vaikka se on jännittävä ja vapauttava, on se toisaalta myös kaksijakoinen ja stressaava (Florida, 2005, 39). Muutos näkyy työelämässä lyhytjännitteiseen suuntaan, kun työntekijät eivät toisaalta sitoudu yritykseen enää eliniäkseen, mutta toisaalta yritysikin hyötyy joustavista työsuhteista. Elinikäisen sitoutumisen puute saattaa tosin vaikeuttaa työntekijöiden sitouttamisessa yrityksen arvoihin. Florida käyttää tästä muutoksesta esimerkkinä Daniel H. Pinkin ”Hollywoodin mallia”. Kyseenomainen malli kuvaa muutosta, jonka Hollywoodin elokuvastudiot ovat käyneet läpi muuttuessaan isoista ja jähmeäliikkeisistä studioista kevyempirakenteisempiin järjestelmiin. Tällöin niissä luovuttiin vakiohenkilökunnasta ja siirryttiin kohti projektiluontoista työskentelymallia, johon tuottaja valitsee muun henkilökunnan aina kyseenomaisen projektin luonteen mukaan. (Emt. 75–77.) Työntekijöiden kynnys lähteä

turvallisesta työpaikastaan on madaltunut ja omien yritysten perustaminen lisääntynyt, koska ihmiset haluavat tehdä itseään kiinnostavaa työtä tai olla mukana tekemässä jotakin uutta ja maailmaa mullistavaa. Yksinkertaistettuna voisi sanoa, että ihmiset pitävät luovan työn tekemisestä. (Florida, 2006, 35.) Luovien ammattien määrä kasvaa, mutta myös perinteisesti ei-luovina pidettyjen ammattien sisältö kehittyy luovaan suuntaan (Florida, 2005, 130). Kehitys murtaa osaltaan luova luokka -ajattelua. Luova talous voidaankin siis nähdä yhteiskuntaa yhdistävä tekijä, koska kaikki osallistuvat siihen, joko tuottajina tai ainakin kuluttajina (Creative Economy Report 2010, 2010, 38).

Luovuus kuuluu kaikille toimialoille. Perusteena tälle riittänee se, että luovan osaamisen tarve kasvaa kaiken aikaa toimialarajoista riippumatta, kun suunnittelun tarve asiakkaiden tarpeita paremmin palvelevien tuotteiden ja palveluiden kohdalla tiedostetaan ja kysyntään vastataan. Toisaalta digitalisoituminen vaatii jatkuvaa innovointia muotoilun ja konseptoinnin roolin kasvaessa liiketoiminnassa. (Toiskallio, 2011, 13.) Yltäkylläisessä maailmassa eläminen on tehnyt länsimaisesta ihmisestä vaativamman ja funktionaalisuuden lisäksi vaaditaan esteettisyyttä. Näiden edellä mainittujen tekijöiden voidaan olettaa lisäävän luovuuden tarvetta useilla toimialoilla. Luovuuden soluttautuessa suurin piirtein kaikille teollisuus- ja palvelutoimialoille, myös perinteiset luovat alat, joihin luetaan kuvataide, musiikki, tanssi ja teatteri niiden eri muodoissa, tulevat entisestään kasvattamaan asemaansa hyvinvointi- ja palvelualan uusissa konsepteissa ja tuotteissa. Myös urheilu ja liikunta kuuluvat luonnollisesti osaksi vapaa-ajan ja elämispalveluiden kehittämistä. (Toiskallio, 2011, 17.) Luovien alojen merkitys kasvaa kaiken aikaa samalla kun luovuuden merkitys työelämässä lisääntyy. Länsimaissa haluttu työntekijä on dynaaminen innovaattori ja luova ongelmanratkaisija.

Osa innostuksesta, jota luova talous saa osakseen johtuu siitä, länsimailla ei riitä kapasiteetti kilpailla Aasian halpatuotantomaiden ylivoimaa vastaan. Tähän on herätty myös Suomessa. Floridan ja muiden tutkijoiden mukaan tulee panostaa tietopääomaan, joka ei ole kopioitavissa ja siirrettävissä samaan tapaan kuin tehtaat (Pajarinen ym., 2010, 11; Florida, 2005; 2006). Ajankuvan muutoksesta sekä luovan talouden noususta kertoo se, että tämän ajan suurimmat ja tuottoisimmat organisaatiot, kuten ohjelmistoyritykset ja median monialayhtiöt, kuuluvat selvästi luovan talouden

yttimeen (Newbiggin, 2010, 16). Uuden ajan työskentelyyn ja toimintatapaan liitetään verkostoituminen ja sosiaalinen organisoituminen, vaikka toki ihmisten välisten suhteiden merkitys on tiedostettu jo kauan ja sitä on täten myös tutkittu paljon ennen puhetta luovasta taloudesta. Luovan talouden aikakauden ja työelämän kehittymisen myötä asialle on kuitenkin annettu entistä suurempaa huomiota. Vuonna 2004 perustettu Unescon Creative Cities Network peilaa kulttuurin aseman muutosta ja sen roolia sekä yhteiskunnallisessa että taloudellisessa diskurssissa. Verkosto perustettiin, kun useat kaupungit havaitsivat luovien alojen kasvavan merkityksen paitsi paikallistaloudelle, myös sosiaaliselle kehitykselle. Verkoston tavoitteena on oppia hyödyntämään tätä potentiaalia helpottamalla klustereiden kehittymistä. Klustereiden tarkoituksena on tiedon, taidon ja hyvien käytäntöjen jakaminen. Creative Cities Network -verkosto helpottaa klustereiden toimimista. Kaupunki voi hakea verkoston jäsenyyttä, mikäli sillä on erityistä osaamista jonkin seitsemän eri klusterin alalta, jossa se haluaisi kehittyä vielä paremmaksi. Nämä seitsemän aihealuetta ovat kirjallisuus, elokuvat, musiikki, kansantaide, muotoilu, informaatioteknologia tai mediataide ja gastronomia. Aihealue tulisi valita sen mukaan, mistä voisi olla eniten kyseiselle alueelle eniten taloudellista ja sosiaalista hyötyä. (Creative Economy Report 2010, 2010, 15.)

Uutta aikaa on sanottu eettisemmäksi ja avoimemmaksi aikakaudeksi (ks. esim. Florida, 2006, 75–99) ja siihen liittyy erityisesti laadun merkityksen kasvaminen (Pajarinen ym., 2010, 5). Laatu näkyy niin työelämässä kuin vapaa-ajallakin elämisen laadun tärkeyden korostumisena, mutta myös hyödykkeiden laadussa. Sivistysmaissa laatu alkaa korvata määrää. Tästä muutoksesta kertovat sellaisten termien kuin hitaampi elämäntapa ja downshiftaus näkyminen mediassa ja blogien täyttymisestä niin sanotuista hyvän elämän käsitteistä. Nykyaikaiselle kaupunkilaiselle terveys ja hyvinvointi ovat tärkeitä, eikä yksilön minäkuva enää kietoudu yhtä keskeisesti työn ympärille. Uusi aikakausi ruokkii pehmeitä arvoja ja vaalii hyvinvointia, jonka keskiössä on enenevässä määrin kulttuuri, niin symbolisena kuin konkreettisenakin asiana. urbaani yhteiskunta rakentuu tiedostavan kuluttajan ympärille.

Tulevaisuuden tutkijat ennustavat, että vuonna 2025 itsensä ilmaisu ja elämän laatu ovat avainarvoja. Yksilöllisiä valintoja suositaan myös kuluttajina. Työyhteisössä työskentely on joukkuepelaamista ja tiimityöskentelyä. Yhteisölliset taidot, kuten

joustavuus, ovat yhä tärkeämpiä. Markkinointiin suhtaudutaan epäillen ja ihmiset ostavat niiden yritysten tuotteita, joiden arvot näyttävät vastaavan heidän omiaan. Sen sijaan edellisten sukupolvien arvot ja luokkatietoisuus vähenee, sietokyky kasvaa ja suvaitsevaisuus lisääntyy. Henkiset arvot ja luonnon arvostus korostuu. Tämän kehityksen myötä myös työpaikan arvo korostuu ja työstä tulee merkittävämpi osa ihmisten elämää, minkä johdosta ihmiset sietävät yhä vähemmän ristiriitoja omien arvojen ja työpaikan välillä. (Ståhle & Wilenius, 2006, 189.)

Richard Florida nostaa paikan merkityksen erityiseen arvoon uudella aikakaudella. Siinä missä Kevin Kelly (1998, 94–107) kirjoittaa, että talous muuttaa tilaan ja paikan merkitys vähenee, toteaa Florida täysin vastakkaista. Kellyn mukaan uudessa taloudessa on siirrytty tavanomaisesta arvoketjusta arvoverkostoon, jossa arvoketju yksinkertaistuu ja sen yksittäisiä vaiheita putoaa pois, kun tuotteen matkalla kuluttajalle on vähemmän tapahtumia. Toisaalta välikäsiä tarvitaan yhä edelleen, mahdollisesti enemmänkin, koska markkinatila laajentaa markkinoita entisestään. Vaikka markkinapaikka muuttuu markkinatilaksi, tulee tuottajan ja kuluttajan välillä olla yhteys tiedonjakoon. Florida (2005, 330–331) sen sijaan toteaa, että paikalla on edelleen uudessakin taloudessa äärimmäisen tärkeä merkitys, joka korostuu entisestään. Ihmiset asuvat edelleen ryhmittyneinä ja sen lisäksi talouskasvua ohjaavat alat, kuten huipputekniikkaan, tietoon ja luovaan sisältöön perustuvien toimialojen yritykset, jolloin toiminnot keskittyvät yhä suuremmalti osin tiettyihin paikkoihin. Talous itsessään ei myöskään toimi määritlemättömässä ”tilassa” vaan todellisissa paikoissa elävien ihmisten keskuudessa. Paikallisuus korostuu myös yritysten tarpeesta luoda ryppäitä, joko tehokkuusetujen tai leviämisaikutuksen (spillover) takia. Florida kuitenkin korostaa, että ryppäiden syntymisen tärkein taustavaikuttaja on ihmiset. Yritykset, olipa miltä alalta tahansa, tarvitsee osaavia työntekijöitä. Työntekijät muodostavat yrityksen tärkeimmän voimavaran ja pääoman, joten yritykset menevät sinne, missä ihmiset ovat.

Luovien keskusten syntymisessä luovat ihmiset ovat aktueelli tekijä. Yritysten kaipaamat luovat osaajat hakevat asuinpaikaltaan muutakin kuin töitä. Heille tärkeässä osassa ovat elämykset ja mukavuudet, joita paikkakunnalla on tarjolla. Arvomaailman yhtenäisyys on heille tärkeää ja he arvostavat ennakkoluulottomuutta ja suvaitsevaisuutta kaikkea monimuotoisuutta kohtaan. Oman itsen kehittäminen ja henkilökohtaisen identiteetin

vahvistamisen mahdollisuudet vaikuttavat myös asuinpaikan valintaan siinä missä työtajouksetkin. (Floridan, 2005, 329–330.) Myös Joel Kotkin (2002) toteaa, että uudella aikakaudella paikan merkitys korostuu. Digitaalisella aikakaudella, kun ihmiset, yritykset ja teollisuus voivat todellisuudessa sijoittautua vapaasti minne tahansa tai ainakin valita useista vaihtoehdoista, kysymykseen paikan valinnasta nousee korostetussa määrin sen ominaisuudet.

3.3 Luova talous on enemmän kuin luovat alat

Tutkimuksen ensimmäinen ongelma on luovan talouden määrittäminen. Richard Florida määrittelee kirjassa *Luovan luokan esiinmarssi* luovan talouden tekijöiksi paitsi perinteiset kulttuurialan toimijat, myös kaikki tietoperusteisen työn tekijät. Luovan luokan ytimen muodostavat mm. tieteen, arkkitehtuurin, koulutuksen ja taiteiden alalla työskentelevät henkilöt, joiden toimenkuvana on ”luoda uusia ideoita, uutta teknologiaa ja/tai uutta luovaa sisältöä”. Tämän lisäksi luovan ytimen ympärille kuuluu hänen mukaansa luovien asiantuntijoiden ryhmä, joka työskentelee esimerkiksi liike-elämän ja rahoituksen, oikeustieteen tai terveydenhuollon alalla ja ratkoo monimutkaisia ongelmia ja näin ollen kuuluu luovaan luokkaan. Floridan määrittelyssä luovan talouden työntekijöiden ryhmä muodostuu työn sisällön kautta, eikä sen toimialan kautta, millä he työskentelevät. (2005, 50–51.)

Floridan määritelmä on laaja ja vaikeasti mitattavissa, mutta mittaamisen ongelma koskee toisaalta myös selväreunaisimpiakin määritelmiä. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisussa *Luovan talouden ja kulttuurin alueellisista kehittämistoimenpiteistä* tiivistetään luovien alojen määritelmässä olevan perustana kulttuurin toimialat ja/tai tekijänoikeustoimialat, mutta ko. julkaisussa tukeudutaan Tilastokeskuksen määritelmään, joka pohjautuu *Kulttuuritilinpito*-hankkeeseen (ks. liite 1). Kulttuuritilinpito on Tilastokeskuksen ja opetusministeriön yhteistyönä kehittämä tilastollinen menetelmä, jolla mitataan kulttuurin toimialoja. (Luovan talouden ja kulttuurin alueelliset kehittämistoimenpiteet 2010 – 2020, 2010, 15–16.) Tässäkin aineistossa ongelmana mittaamisessa on rajaaminen. Arkkitehdit kuuluvat luoviin aloihin, mutta heidän erottamisensa talonrakennusalan erityisasiantuntijoista on

ongelmallinen. Toisaalta luovan talouden näkökulmasta, jossa kulttuurialat ovat vain tiheintä ydintä, edellä mainittu rajausta jättää ulkopuolelle muutenkin ison joukon luovan talouden määritelmiin kuuluvista asiantuntijoista. Luovan talouden mittariksi kulttuuritilinpito on aivan liian suppea.

Kulttuurin katsotaan kuuluvan luovan talouden ytimeen perinteisessä puheessa luovasta taloudesta. Kulttuuri on arkielämässä ja -puheessa läsnä, vaikka sen käsitteen sisältöä ei täysin ymmärretä. Kaikki tietävät, mitä on kulttuuri, mutta se tarkoittaa oikeastaan eri asioita eri ihmisille riippuen myös tasosta, jolla sitä käsitellään. Avattaessa kulttuurin käsitettä havaitaan, että siitä voidaan puhua kolmella eri tasolla. Makrotasolla puhuttaessa kulttuuri tarkoittaa ihmisen luomaa sivilisaatiota, eli kaikkea mitä ihmisen ansiosta on luotu aina ensimmäisistä työkaluista lähtien. Tähän tasoon kuuluvat myös kaikenlaiset ideologiat, arvot ja muut kollektiivisen tahdon ilmaukset. Tällä tasolla ollaan myös silloin kun puhutaan kulttuurista sivistyksen ja lukutaidon, teknologisen kehityksen tai historian tuntemuksen kontekstissa koskien teknologisen, taloudellisen tai sosiaalisen muutoksen ymmärtämistä. Makrotason kulttuurin käsite lähenee vanhaa sivistyksen käsitettä. Mesotason kulttuuri edustaa sitä toimintaa, jonka välityksellä muokataan, tulkitaan ja tuotetaan kulttuurisia symboleja. Tämä taso pitää sisällään kaiken taiteen tuotannon, jolla ymmärrettävästi on symbolinen merkitys, kuten myös kulttuuriteollisuuden tuotteet tai organisaatioiden kulttuurina ja sen tuotteina ja toimintana tuotemerkit. Mesotasoon kuuluva tärkein kulttuuriosaaminen on symbolimerkitysten lukutaito. Kun luovan talouden yhteydessä käsitellään kulttuuria, on kyse mesotason kulttuurista. Ihmisten jokapäiväiseen arkeen liittyvä kulttuuri on mikrotasoa. Tällä tasolla puhutaan yksilön henkilökohtaisista valinnoista, elämäntavoista, -tyyleistä ja kulutustottumuksista. (Wilenius, 2004, 54–55.)

Luovat toimialat kuuluvat luonnollisesti luovan talouden ytimeen. Kauppa- ja teollisuusministeriön (2007) määritelmän mukaan luovia toimialoja on neljätoista. Perinteiset taiteeseen liittyvät alat, kuten kuvataide ja taidegalleriat, käsityö, musiikki ja ohjelmalvelut, tanssi ja teatteri. Taiteeseen ja markkinointiin liittyvät alat, kuten elokuva- ja tv-tuotanto, animaatiotuotanto, peliala, radio- ja äänituotanto, mainonta ja markkinointiviestintä sekä viestintäala. Designiin liittyvät arkkitehtipalvelut ja muotoilupalvelut, taide- ja antiikkikauppa sekä viimeisenä liikunta- ja elämispalvelut.

(Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015, 2007, 20.) Työ- ja elinkeinoministeriön luovan talouden strategista hanketta koskevan loppuraportin *Sirpalepolitiikasta kohti luovan talouden ekosysteemiä* kiteytyksessä luovan talouden käsitteestä määritetään sen tarkoittavan ”luovien alojen osaamisen, tuotteiden ja palvelujen hyödyntämistä muilla aloilla” (Toiskallio, 2011, 12). Tämän määrittelyn mukaan luova talous on luovan osaamisen ja luovien alojen liiketoiminnan suoranaisesti kansantalouteen vaikuttava osa (emt., 17). Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan ”luovalla taloudella tarkoitetaan luovan osaamisen ja luovien alojen koko kansantalouteen synnyttämää taloudellista lisäarvoa.” (Työ- ja elinkeinoministeriö: www.tem.fi, viitattu 22.10.2014.) Toisaalta työ- ja elinkeinoministeriön julkaisussa jaetaan luovan talouden käsitteen tulkinta kahteen eri koulukuntaan. Näistä laajemman mukaan luovan talouden ytimeen kuuluvat kaikki yksilöt, jotka tekevät innovaatioita ja näin ollen luova talous syntyy kaikkien alojen luovuuden kautta. Suppeampi määritelmä luovasta taloudesta käsittää sen ytimeen kuuluvan vain perinteiset taiteen ja kulttuuriperinnön, sekä edellä mainittuihin liittyvät arvot, osaaminen, historia ja symbolit. (Toiskallio, 2011, 15.) Laajemmassa määritelmässä näkyy Floridan ajatusten vaikutus ja suppeampi sen sijaan on yhtäläinen kulttuuritilinpidon kanssa.

Eurooppalaisessa kontekstissa on luovasta taloudesta tehty oma käsitteistö, jossa kulttuuri- ja luova sektori muodostavat eritasoisia kehiä riippuen niiden tekijänoikeudellisesta asemasta. Ytimen muodostaa visuaaliset ja esittävät taiteet sekä kulttuuriperintö. Ydin koostuu siis puhtaasti taidealasta. Taidealan tuotoksille on tyypillistä, että ne eivät ole teollista tuotantoa ja ovat vasta potentiaalisia tekijänoikeuslakien suojaamia tuotoksia. Ytimen ympärillä oleva ensimmäinen kehä koostuu elokuvista ja videoista, tv:stä ja radiosta, videopeleistä, musiikista, kirjoista ja lehdistä, jotka kuuluvat kulttuurialaan. Tällöin teollistuminen on olennaista ja tuotokset perustuvat tekijänoikeuslakeihin. Seuraava kehä koostuu muotoilusta, arkkitehtuurista ja mainonnasta, eli luovista osaamisaloista, joiden tuottaminen ei välttämättä vaadi teollisuutta. Tuotokset perustuvat tekijänoikeuksiin, mutta voivat sisältää myös tuotemerkkejä. Luovuus on keskeinen tekijä. Uloin kehä on löyhin rajoiltaan ja sisältää muita sektoreita, jotka ovat riippuvaisia edellä mainituista kehistä, kuten ICT-ala. (The Economy of Culture in Europe, 2006, 3.) Kehämalli osoittaa hyvin luovan talouden rönsyilevän luonteen ja osoittaa selvimmin sen, kuinka mahdotonta luovaan talouteen

kuuluvia aloja on laittaa samalle viivalle niiden erityispiirteiden takia. Arvottaminen lähtee siitä, onko kyseinen toiminta suoranaisesti kulttuuria tai taidetta vai onko luovuus muuten vai olennainen tuotannontekijä ko. alalla.

Floridalaiset ajatukset toistuvat kuitenkin useissa kansallisissa luovaa taloutta koskevissa julkaisuissa. Julkaisusarjan Creative and Cultural Economy Series ensimmäinen julkaisu The Creative economy: An Introductory guide, jota julkaisee British Council ja jonka on kirjoittanut John Newbiggin, käsittelee luovan talouden tematiikkaa erityisesti Iso-Britannian näkökulmasta. Tämänkin julkaisun luovan talouden määrittelyssä todetaan luovan talouden olevan paljon muutakin kuin pelkät luovat toimialat. Luovaan talouteen kuuluvat myös muiden teollisuudenalojen työntekijät tai ryhmät, jotka tekevät luovuutta vaativaa työtä. (Newbiggin, 2010, 16.) YK:n kaupan ja kehityksen järjestö UNCTAD:n määritelmässä luovasta taloudesta todetaan sen olevan käsitteenä edelleen kehittyvä, mutta jolla joka tapauksessa pyritään kuvaamaan luovan pääoman mahdollisuuksia kasvattaa talouskasvua ja -kehitystä. Positiiviset vaikutukset mm. työpaikkojen määrään tapahtuu kuitenkin sosiaalisia näkökohtia unohtamatta, tukien kulttuurista monimuotoisuutta ja inhimillistä kehitystä. Luova talous yhdistää taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset aspektit teknologian, henkisen pääoman ja matkailun tavoitteisiin. Tietoperusteisen taloudellisen toiminnan kehittämisen ominaisuuksien lisäksi, sillä on vaikutuksia aina makro- ja mikrotasojen kautta kokonaistaloudellisuuteen. Tämä vaatii kuitenkin innovatiivisia, monialaisia poliittisia ratkaisuja sekä ministeriöiden välistä yhteistyötä. Loppujen lopuksi luovan talouden ytimen muodostavat tietysti luovat toimialat. (Creative Economy Report 2008, 2008, 15.)

Luova talous on siis suurempi kokonaisuus kuin pelkät luovat toimialat. Yleisesti laajan määritelmän mukaan se sisältää kaikki alat, jotka jossakin määrin perustuvat yksilön lahjoihin, taitoihin ja luovuuteen ja jonka tuotokset ovat usein immateriaalioikeuden alaisia. Mittaaminen ja vertailtavuus on hankalaa, kun globaali määritelmäkin puuttuu. Oheisesta taulukosta näkyy yhteenveto, miten eri maat ja yhteisöt määrittelevät luovat alat tai vastaavat (taulukko 1). Pelkästään luovien alojen määrittelyssä hajonta on jo merkittävää. Luovan talouden kokonaisuuden kannalta vertailtavuus heikkenee.

Taulukko 1: Kansainvälinen vertailu empiirisissä selvityksissä käytetyistä toimialoista (Lähde: Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015, 2007. liite 1, s. 42).

	Arkkitehtipalvelut	Elokuva- ja videotuotanto	Elämystyypin oppiminen	Esittävät taiteet (teatteri, musiikki)	Huvipuistot, lelut	Kirjastot, museot, kulttuuriperintö	Kuvataide, valokuvaus	Kustannusala ja kirjallisuus	Markkinointi, mainonta	Matkailu	Muoti	Muotoilu	Ohjelmistotuotanto	Radio- ja tv-toiminta	Ruoka	Taide- ja antiikkimarkkinat	Taidekoulut	Peliteollisuus
Luovat alat																		
Australia/Queensland	x	x		x			x	x	x			x		x				x
Hollanti	x	x		x			x	x			x	x		x				x
Iso-Britannia	x	x		x			x	x	x		x	x	x	x		x		x
Singapore	x	x		x			x	x	x		x	x	x	x		x		
Tanska	x	x		x	x		x	x	x			x		x				
Uusi-Seelanti	x	x		x			x	x	x		x	x	x	x		x		x
Yhdysvallat/New York	x	x		x			x	x	x			x		x				
Elämysteollisuus																		
Ruotsi	x	x	x	x			x	x	x	x	x	x	x	x	x			x
Tekijänoikeusteollisuus																		
Australia/ydin		x		x			x	x					x	x				
Yhdysvallat, Kanada/ydin		x		x			x	x	x				x	x				
WIPO/ydin		x		x			x	x	x				x	x				
Muut																		
Suomi	x	x		x	x	x	x	x	x			x		x		x		
Economy of Culture	x	x		x			x	x	x			x		x				x
Yhdysvallat/Americans for the Arts		x		x			x	x	x			x		x			x	

Moninaisuus ja rönsyily näkyvät monella tapaa luovassa taloudessa. Eri toimialat luovien alojen sisällä ovat vahvasti linkittyneet toisiinsa. Ne lainaavat toisiltaan ideoita, jäljittelevät, parantelevat ja muokkaavat innovaation toisensa perään luovuudelle tyypilliseen tapaan. Tällä hetkellä maamme menestystekijänä voidaan pitää pelialaa, jonka sisällä pienistä start up -yrityksistä on kasvanut massiivisia miljoonavoittoja tuottavia laitoksia, kuten Rovio tai Supercell. Peliala on myös mielenkiintoinen esimerkki luovien alojen sisäisestä synkronoinnista. Musiikki on digitaalisissa peleissä hyvin tärkeää ja tuntemattomalle yhtyeelle voi olla lottovoitto päästä videopelin soundtrackille. Peliala on elokuvien ja tv:n kesken aktiivisessa yhteistyössä. Paitsi että hiteiksi muodostuvat elokuvat ja tv-sarjat synnyttävä oheistuotteekseen pelejä, myös

toiseen suuntaan on ideoiden vaihtoa. Hittipelit ovat synnyttäneet jopa elokuvien sarjan, kuten Tomb Raider-pelin synnyttämä Lara Croft -nimellä kulkeva elokuvatrilogia, joka oli ”blockbuster”. Samanlaisia tarinoita on paljon ja hittipelit ovat vieneet myös tuntemattomia yhtyeitä maailmanmaineeseen, kun pelissä käytetty kappale on lyönyt läpi hittilistoille. Pelialalla on käsikirjoitusyhteistyötä teatterimaailman kanssa ja teatteri käyttää pelialaa jo jonkin verran hyväkseen markkinoinnissa ja yleisönhankinnassa. Markkinointiviestinnässä pelit toimivat mainostusmuotona. Arkkitehtuuri on taas vahvasti läsnä peleissä, sillä sen lisäksi että useat pelit pohjautuvat vähintään osittain oikeisiin ympäristöihin, myös mielikuvituksen tuotetta olevat pelimaailmat tarvitsevat esikuvakseen todellisia lähteitä. Näin ollen myös design on nähtävissä pelimaailmoissa. Pelien ydintoimintoa ovat tietenkin pelien kehittäminen ja pelipalvelut, jotka yhdistävät pelialan ohjelmoinnilla osaksi ICT-teollisuutta.

Luovien alojen tuotteet ja palvelut ovat laajempi kokonaisuus kuin kulttuurituotteet ja -palvelut. Jälkimmäistä luokkaa määriteltäessä, sen tuotoksia yhdistää kolme piirrettä: Ensiksi kaikki nämä tuotteet ja palvelut vaativat panoksena luovuutta. Toiseksi ne ovat symbolisen kommunikoinnin välineitä ja viimeiseksi niiden voidaan olettaa olevan vähintään potentiaalisia tekijänoikeussuojan alaisia hyödykkeitä. Kulttuuriset tuotteet sisältävät aina kulttuurista arvoa muun mahdollisen arvon, kuten mainosarvon, lisäksi ja tätä arvoa ei voida mitata rahassa perinteisin keinoin. Luovien alojen tuotteet ja palvelut sisältävät paitsi edellä kuvatut kulttuurihyödykkeet, myös sellaiset kulttuurisen arvon ulkopuolelle jäävät hyödykkeet kuin muoti ja ohjelmistot. (Creative Economy Report 2010, 4–5.)

Mittaamisen ongelma on yksi talouden perustavanlaatuisia kysymyksiä, mutta erityisessä luovan talouden mittaamisessa törmätään haasteisiin, jotka saavat uusia mittasuhteita. Euroopan komission tilaamassa tutkimuksessa todetaan, että kulttuurin ja luovan sektorin tietojärjestelmät ja toiminta vaikeuttavat mittaamista, koska ensiksikin käytössä ei ole yhtenäistä määritelmää kulttuurille ja luoville aloille kansallisella ja eurooppalaisella tasolla. Toiseksi käytössä oleva NACE-järjestelmän tilastotiedot eivät kata koko kulttuurisektoria ja kolmanneksi tietoja ei kerätä kattavasti ja tehokkaasti kansallisella tasolla (The Economy of Culture in Europe, 2006, 63). Toisaalta luovien alojen hyödykkeiden tuotantokustannusten suhde niistä saataviin tuottoihin ei kohtaa.

Niiden vaihtoarvo, käyttöarvo ja ilmaisullinen arvo vaihtelevat. Esimerkiksi huippulaatuinen käsilaukku maksaa huomattavasti enemmän kuin sen tuottamiseen käytetty panos materiaaleja ja inhimillistä pääomaa. (Newbigini, 2010, 15–16). Raha ei ole luovuudelle hyvä mittari. Lippu teatteriin näytelmän ensi-iltaan ei edes kata kuin osan sen sitomista panoksista. Suuri osa näytelmän rahoituksesta tulee siis saada valtiolta ja kunnalta sekä yrityssectorilta.

Luovaan talouteen ja sen yhteydessä käytyyn keskusteluun liittyvien käsitteiden luokittelut eroavat ja varioivat suuresti mittakaavassa, ja silti niitä käytetään erilaisten poliittisten linjausten ja päätöksenteon ja hankkeiden rahoituksen pohjana sekä ylipäättään koko toimialan hahmottamisen pohjana. Trendikkäät iskulauseet ja ilmaiset tuntuvat sopivan hyvin poliittiseen retoriikkaan, mutta vertailtavuus - mitä talouden mittaaminen edellyttäisi - on vaikeaa tai mahdotonta. (Leppihalme, 2006, 56–57; Wilenius, 2004, 98.) Anna Kirveennummi tiivistää Työ- ja elinkeinoministeriölle tuotetussa raportissa ”*Tulevaisuutta luovasta taloudesta*”, että ei ole olemassa yhtä oikeaa termin *luova talous* selitystä, vaan se tarkoittaa eri ihmisille erilaista lähestymistapaa. Toisaalta myöskään termi ei välttämättä ole käytössä arkisessa työssä, vaan käytetään konkreettisempia käsitteitä. (Kirveennummi, 2010, 5.) Termin problematiikka heijastuu erityisesti luovan talouden mittaamiseen, sillä taloutta on totuttu mittaamaan, se käsitetään mitattavissa olevana asiana. Sen sijaan luovuus nähdään abstraktina ja sitä pidetään näin ollen mittaamattomana. Mittaamisen problematiikka tulee esille myös myöhemmässä vaiheessa tätä tutkimusta käsiteltäessä Luova Tampere -ohjelman tuloksia.

Perimmäinen ongelma luovan talouden käsittämiseksi on se, että muuttujia on niin paljon. Paitsi että luovaan talouteen linkittyy taiteen ja kulttuurin lisäksi vahvasti teknologia ja muotoilu, siihen liittyy talous ja immateriaalitalous, sekä palvelut. Mittaaminen on hankalaa, joskin mahdotonta, kun paitsi että tiedonkeräysjärjestelmät osittain puuttuvat tai eivät ulotu jokaiseen lonkeroon asti, myös tutkimusaineiston rajaaminen on harmaalla alueella. Luova talous jääkin helposti toiseksi, kun vastassa on helpommin käsiteltävä aihe. Toisaalta taas tämä aihe tarjoaa juuri sitä poikkitieteellistä tarkastelua ja suhinää, jota niin usein tieteenaloilta pyydetään. Luova talous ulottuu tulevaisuudentutkimukseen, hyvinvointiin, työhyvinvointiin, sosiaalisiin kysymyksiin,

kaupunkirakentamiseen, maahanmuuttopolitiikkaan ja koulutukseen. Se on kaikenkattava näkemys yhteiskunnasta. Tässä luvussa on käyty läpi luovan talouden käsitteen määrittelyn monimuotoisuutta. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että määrittelyjä on yhtä paljon kuin määrittelyn tekijöitäkin ja yhteinen, globaali määrittely puuttuu. Eurooppalaisessa viitekehyksessä eri maissa käytetään eri laajuisia määritelmiä suppeasta laajempaan mm. tekijänoikeuksiin tai kulttuuriarvoon perustuen ja aina luovan talouden laajaan määritelmään asti (ks. Creative Economy Report 2010, 2010, 6.) Luova talous on yläkäsite kaikelle kulttuurin ja luovien toimialojen järjestäytymättömälle rykelmälle ja niiden seurannaisvaikutuksille, joka voidaan käsittää suurin piirtein yhtä monella tapaa kuin on käsitettä käyttäviä ihmisiäkin. Kehitys luovan talouden termin sisällön osalta on kesken, eikä ole tarkoituksenmukaista kiinnittyä liian suppeaan määritelmään.

3.4 Luovuus on ihmisen voimavara

Luovuus on totuttu näkemään suurelta osin kulttuuriin ja taiteeseen kuuluvaksi, vaikka tosiasiaassa kaikki uuden kehittäminen on luovuutta. Kotimainen kasvatustieteiden professori ja tunnustettu luovuustutkija Kari Uusikylä nostaa esille uusimmassa luovuutta käsittelevässä kirjassaan Luovuus kuuluu kaikille, että kaikissa ihmisissä on luovuutta jo lapsesta lähtien, kysymys kuuluu, kuinka se valjastetaan käyttöön. (Ks. Uusikylä, 2012.) Suppeasta käsityksestä luovuuden käyttöalueista pitäisi päästä eroon ja nähdä sen moninaiset käyttömahdollisuudet.

Jorma Heikkilä totesi jo kolmekymmentä vuotta sitten, että luovuutta ei kyetä määrittelemään yksiselitteisesti. Eri tutkijat ovat käsitelleet luovuutta erilaisin sisällöin, kuten Heikkiläkin toteaa, niin esimerkiksi luovuuden ja lahjakkuuden suhteesta on tutkijoiden keskuudessa erimielisyyttä. Hän huomauttaa ristiriitaisista tulkinnoista muun muassa sellaisissa kysymyksissä, kuten onko tieteellinen luovuus eli ongelmanratkaisukyky sama asia kuin taiteellinen luovuus? Tai miten luovuus voidaan määrittellä tuotteista, persoonallisuuden piirteistä tai yksilön standardeja ja normeja vastustavasta luonteesta? (Heikkilä, 1984, 91.) Näin ollen voidaan luovuuden todeta olevan eri sisältöjä eri ihmisille. Luovan talouden kontekstissa voidaan pitää merkittävänä seikkana sitä, että luovuutta löytyy jokaisesta, sen määrä ja käyttö vain vaihtelee. Luovuus on peruspiirre, joka erottaa meidät muista eliöistä. Ihmisen kyky

yhdistää asioita ja löytää uusia käyttötarkoituksia on kehityksemme kulmakivi. Luovuuden eri muotoja ovat totutun taiteellisen ja kulttuurisen luovuuden lisäksi teknologinen luovuus eli kekseliäisyys ja taloudellinen luovuus eli yrittäjähenkisyys, jotka Floridan (2005, 81) mukaan noudattavat samanlaista ajatuskaavaa ja ovat läheisessä suhteessa keskenään. Ne vaikuttavat toisiinsa vahvistaen keskinäisen stimulaation ja vuorovaikutuksen avulla. Ajankuvaamme kuuluu myös luovuuden sisällyttäminen eri tavoilla kaikkeen elämään, tästä ilmiöstä Inkinen (2006, 28) toteaa: ”Niin yritysmaailmassa kuin jääkiekkokaukalossa pyritään olemaan – ja usein ”räkä poskella” – niin luovia kuin mahdollista.” Luovuus on ajatteluprosessi, joka ei perustu pelkästään muistiin ja oppimiseen, vaan monimutkaiseen ajatteluun ja kykyyn yhdistellä asioita. Uusikylä (2012, 20–21) on tiivistänyt luovuustutkija J. P. Guilfordin määrittelyn luovasta ajattelusta pääpiirteittäin seuraavasti:

1. Luova ajattelu on konvergentin ajattelu vaste, divergenttiä ajattelua. Konvergentti ajattelu tuottaa vain yhden oikean vastauksen ja divergentti siis useita.
2. Divergentin ajattelun osaset ovat fluenssi (sujuvuus), fleksibilisyys (joustavuus), elaboraatio (ideoiden kehittäminen, täsmennykset) ja originaalisuus (omaperäisyys). Näistä perusominaisuuksista löytyy useita muotoja.
3. Divergentin luovuuden testaaminen perustuu kuvioiden täydentämiseen.
4. Divergentti ajattelu ei välttämättä vaadi älykkyyttä vaan keskitason älykkyydellä voi saavuttaa korkean tason luovaa ajattelua.

Luova ajattelu tarvitsee sopivat perustukset, jotta se toimisi optimaalisesti. Erilaisilla kokemuksilla ja näkökulmilla rikastettu äly suosii luovuutta, mutta se vaatii myös uteliasta ja tiedonhaluista luonnetta (Simonton, 1999, 207). Inhimillinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja rakenteellinen pääoma ovat luovuuden panokset (A Study on Creativity Index, 2005, 41). Pelkkä luovuus ei kuitenkaan riitä, tarvitaan myös verta, hiekkä, kyyneliä ja sitoutumista (Florida, 2005, 81–82). Luovien ihmisten kermaa ovat luovat nerot, siis he, jotka ovat jääneet historiankirjoihin yliveraisten keksintöjensä takia. Heidä Inkinen (2006, 26) kuvaa sanoin: ”Nämä luovuuden supertähdet ovat kummallinen yhdistelmä älykkyyttä, jumaluutta ja lapsellisuutta.” Luovat nerot, kuten esimerkiksi Einstein tai Steve Jobs, ovat tunnetusti tulleet kuvatuksi omalaatuisina oman tiensä kulkijoina. Heidän tapansa työskennellä on poikennut vahvasti yleisistä

käsityksistä. Aiemmassa tutkimusperinteessä luovuus on nähty lahjakkaiden ja nerojen yksilöiden ominaisuutena, mutta luovan talouden kontekstissa sen käsitetään koskettavan jokaista ihmistä ja heidän arkielämäänsä. Elinkeinoelämän Keskusliiton teettämän hankkeen loppuraportissa pohditaan luovuudella viitattavan nykykäsityksen mukaan pikemminkin ennakkoluulottomaan ajatteluun ja ongelmien ratkaisukykyyn. Se on siis kykyä ajatella asioita eri näkökulmista ja nähdä vaihtoehtoisia ratkaisutapoja. Luovuus ei liity vain taideaineisiin tai luoviin aloihin, vaan se on omaperäisyyttä, erilaisuutta tai yllätyksellisyyttä. Arkiluovuus on vaihtoehtojen näkemistä ja toimeen tarttumista arkisissa tilanteissa. (Oivallus - loppuraportti, 2011, 14.)

Myös sattumalla on usein osuutensa suurien keksintöjen syntymisessä. Luova ajattelu on yritystä erehtymisen jälkeenkin. Vaikka luovuuden ja luovan talouden tutkijat toteavat, että luovien ratkaisujen tekemiseen tarvitaan liikkumavaraa ja mahdollisuus epäonnistua, liitetään luovuuteen vahvasti myös termi, joka kuvaa kaiken onnistumista. Luovuustutkija Mihaly Csikszentmihalyi esitti virtaa (flow) tarkoittavan sanan, jolla kuvataan ”sellaista syvän onnen tilaa, jossa kaikki käy kuin itsestään” (Inkinen, 2006, 31). Flow-tila on niin sanottu virtaamiskokemus, johon luovassa prosessissa voi päästä, kun tehtävä on tarpeeksi haasteellinen ja toisaalta henkilöllä on vahva pystyvyyden tunne. Pystyvyyden tunnetta vahvistetaan erehtymisenkin uhalla kokeilemiseen ja tekemiseen kannustavalla oppimiskulttuurilla. Palautteen antaminen ja kannustaminen on flow’n kannalta tärkeintä. (Oivallus –loppuraportti, 2011, 19.)

Innovatiivisuutta tunnutaan pidettävän lähes luovuuden synonyyminä, vaikka näiden kahden käsitteen merkitysero on selkeä. Julkaisussa *Innovatiivisten ympäristöjen ja organisaatioiden johtaminen* selkeytetään tätä eroa oivallisesti: ”Käsitteet eroavat toisistaan siten, että luovuus on kognitiivinen eli ajatuksellinen prosessi, joka tapahtuu yksilön ajatusmaailman sisällä, kun taas innovaatio on sosiaalinen prosessi, joka tapahtuu ihmisten välillä.” (Stähle, Sotarauta & Pöyhönen, 2004, 12.) Innovaatio -käsite avautuu paremmin kategorialuokittelun avulla: Uudet teknologiat, sekä kyky kehittää muiden teknologioita, on teknologista innovatiivisuutta; Liiketoimintamallien ja brändien luominen sekä markkinointiosaaminen ovat bisnesinnovaatioita; Design-innovaatiolla tarkoitetaan muotoiluluovuutta ja helppokäyttöisyyttä edistäviä innovaatioita taloudessa, jossa kokemukset ovat keskiössä; Tuote- ja palveluinnovaatioiden ryhmä liittyy muihin innovaatioiden lajeihin, mutta palvelun

merkitys niiden yhteydessä on ratkaiseva tekijä. Tämän luokan merkitys kasvaa enenevässä määrin. Viimeisenä luokkana on organisaatio- ja työkuulttuurin uudistamista tarkoittava kulttuurinen innovaatio, joka on välttämätöntä muun innovoinnin mahdollistamiseksi. (Himanen, 2007, 17–19.) Luovuus ja innovointi tarvitsevat oikeanlaisen ympäristön. Innovaatioympäristö on termi, jota käytetään luovan talouden puheessa paljon. Inkinen (2006, 22) määrittelee sen seuraavasti: ”Menestyvä, innovatiivinen klusteri on usein yhteisö, jossa akateemisen maailman, kulttuurisektorin ja yritys-elämän toimijat kohtaavat hedelmällisellä tavalla toisensa.”

Kotimainen luovan talouden tutkimuksen pioneeri Markku Wilenius liittyy luovan talouden kontekstiin kulttuuriosaamisen käsitteen. Hän määrittelee sen kolmeen osaan: ensimmäinen liittyy tuotteiden estetisoimiseen, kiinnostavuuden ja erottautumiskykyisyyden tuottamiseen. Toisena tulee kulttuuriosaaminen kulttuurisena lukutaitona; kuinka omaa ja vierasta kulttuuria luetaan ja kuinka tätä tietoa käytetään hyväksi. Kolmantena Wilenius nostaa esiin organisaatiokulttuurin, jossa esiintyy vahvaa johtamista ja ihmisten välistä vuorovaikutusta ja jota tarvitaan, jotta yrityksen tietopääoma voidaan valjastaa käyttöön. (Wilenius, 2012, 212.) Kulttuuriosaaminen voidaan kuitenkin jaotella myös toisen kolmejakoisen määrittelyn mukaan: se on toisaalta tuotteistamisen prosessi eli kyky kehittää kulttuuriseen pääomaan liittyviä tuotteita. Esimerkkinä tästä voidaan mainita muotoilu, joka nauttii suomalaisessa perinteessä laajaa arvostusta ja on myyntivaltti jopa kansainvälisesti. Toisekseen kulttuuriosaamiseen kuuluu vahvasti kulttuurinen lukutaito, jonka avulla käsitämme paitsi oman kansallisen perinteen, myös – mitä parempi lukutaito yksilöllä on – muiden, vieraiden kulttuurien perinteet ja tavat. Viimeisessä merkityksessään kulttuuriosaaminen on kyky luoda organisaatiokulttuuri, joka ruokkii luovuutta ja innovatiivisuutta. Näin ollen kulttuuriosaaminen liittyy vahvasti myös elinkeinoelämälle tärkeään tietoisuuden tason nostamiseen esineiden, toimintojen, vuorovaikutustapojen ja sosiaalisten suhteiden merkityksestä. (Emt., 59–60.)

Richard Florida on yksi luovan talouden suurimpia vaikuttajia, joten tehtäessä tutkimusta luovasta taloudesta ei voida ohittaa hänen elitististä, mutta perusteltua näkemystä uudesta yhteiskunnan jaosta. Hän puhuu kokonaan omasta yhteiskunnallisesta luokasta, luovasta luokasta, johon kuuluvat luovaa työtä tekevät tietotyöläiset, tutkijat, muotoilijat, graafikot, ohjelmoijat sekä taiteilijat ohellaan muut

työpaikkojen innovaattorit, jotka haluavat elämältään muutakin kuin työn tekemistä vilkkaan ja virikerikkaan vapaa-ajan ja kulttuuripalveluiden muodossa (ks. Florida, 2005, 50–55; Inkinen ym., 2006, 17). Luova luokka on saanut suuren huomion tutkijoiden ja valtaapitävien keskuudessa, mikä näkyy Floridan lanseeraaman termin käytössä luovan talouden keskustelussa. Tämä luokka ei Floridan (2005, 38) mukaan ole tietoinen olemassaolostaan, eikä myöskään johtavasta yhteiskunnallisesta asemastaan. He ovat jakaantuneet eri aloille ja periaatteessa myös yhteiskunnan eri tasoille eikä heitä yhdistä ammattiliike tai koulutustausta. Yhdistävä tekijä on työnkuvan luovuus. Sitä mukaa, kun luovuuden arvostus yhteiskunnassa kasvaa, tulee myös luovan luokan koko kasvamaan (emt., 130). Samalla myös luovan talouden merkitys yhteiskunnalle on koko ajan kasvussa.

Florida (2006, 41) käyttää inhimillisen pääoman vertailun mittana ammatteihin perustuvaa vertailua perinteisen korkeakoulututkintoihin perustuvan sijaan. Inhimillisen pääoman mittaamisessa tutkinnot ja koulutuksellinen pätevyys ei kerro todellisista taidoista, ja täten se vastaa kehnosti inhimillisen pääoman mittaamisen tarpeeseen. Lukutaidolla ja koulutuksella on kuitenkin osansa kehityksessä ja etenkin väestön lukutaidosta kertovat tilastot ennustavat talouskasvua paremmin kuin koulutusvuodet. Luovan luokan erityisyyttä Florida (2005, 127) kuvaa seuraavasti: ”Useimmat luovan luokan jäsenet eivät omista eivätkä hallitse merkittävää omaisuutta konkreettisessa mielessä. Heidän omaisuutensa, joka on lähtöisin heidän luomiskyvystään, on aineetonta, koska se on kirjaimellisesti heidän päässään.” Luovuus on luovan luokan tärkein pääoma ja panos. Jokaisella yksilöllä on kuitenkin luovuutta ja se on taloustieteellisten termien mukaan pääomaa, jota ei voi käyttää loppuun. Talouskasvua ja menestystä voidaan tavoitella vain jos valjastetaan kaikkien yhteiskunnan yksilöiden luova panos tuottamaan. (Floridan 2006, 40–43.) Luovuudesta tulee pääomaa kuitenkin vasta, kun se osataan valjastaa käyttöön ja jalostaa. Tämä tarkoittaa rohkeutta, oppimiskykyä ja osallisuutta. Osallisuus koostuu motivaatiosta, taidosta ja kanavista osallistua yhteiskunnan toimintaan, mutta myös nähdä oman panoksensa tuotto. (Stähle ym., 2006, 185.)

Luovien ihmisten, oikeanlaisen ilmapiirin ja tarkoituksenmukaisten rakenteellisten vapauksien avulla saavutetaan luova yhteisö. Florida (2005, 93) lainaa Jacobsin ajatusta, että luova yhteisö vaatii ”monimuotoisuutta, tarkoituksenmukaista fyysistä ympäristöä

ja tietynlaisia ihmisiä tuottamaan ideoita, kannustamaan innovatiivista toimintaa ja hyödyntämään ihmisten luovuutta”. Luovuus tarvitsee kukoistaakseen yksilöiltä ja yhteiskunnalta tietynlaisia tottumuksia ja tapoja ajatella. Tapojen ja tottumusten on oltava myös alttiita kehittymään. Näin luova toimintatapa siirtyy sujuvasti kaikkiin toimintoihin, työhön ja vapaa-ajalle, työkuultuuriin, arvomaailmaan ja muokkaa sitä tapaa, jolla jäsenämme itsemme taloudellisina ja yhteiskunnallisina toimijoina. Luova eteos tulee keskeiseksi ja vakituiseksi osaksi identiteettiämme. (Emt., 66.)

Luovuus voi parhaiten, kun ilmapiiri on sille suotuisa. Työtehtävien sopivuus on tärkeä tekijä tämän ilmapiirin luomisessa Uusikylän mukaan, jotta työntekijä saa tarpeeksi haasteellista, mutta ei kuitenkaan itselleen ylivoimaista tehtävää. Johdon tulee suoda tehtävien toteuttamiseen tarpeeksi vapaat olot asettamalla maalin, mutta jättämällä työntekijälle vapauden päättää, kuinka hän maaliin pääsee. Liian tiukat määräajat ja muut raamit sen sijaan torppaavat luovuutta. Työryhmien tulisi Uusikylän sanoin olla tarpeeksi heterogeeniset erilaisten näkökulmien takaamiseksi, sen sijaan tahtotilan tulee olla yhteinen, eikä ryhmän sisäisen kemian tärkeyttä pidä aliarvioida. Luovuus tarvitsee virrataakseen myös oman ”huutosakin”, siis hieman peräänkatsomista, valvontaa ja jatkuvaa kannustusta. (Uusikylä, 2012, 181–182.) Sen sijaan kaikenlainen kilpailu, aikapaineet, ankara kuri ja valvonta, rajoitetut toimintamahdollisuudet ja kannustinjärjestelmän puutteet ehkäisevät luovuutta (emt., 184–185). Uusikylän ohjeet työyhteisön luovuuden edistämiseksi ovat osin samat kuin lapsen luovuuden tukemisen neuvot: niin lapsi kuin aikuinenkin tarvitsee ymmärrystä, rohkaisua sekä vapautta toteuttaa itseään ja myös epäonnistua. Lisäksi työntekijälle tulee tarjota haasteita, mikä vaatii johdolta työntekijöiden ominaisuuksien tuntemista. Ideoiden kypsytys vaatii aikansa, joten tiukat aikarajoitteet ymmärrettävästi toimivat lähinnä stressitekijöinä. Sen sijaan toisin kuin huonosta ilmapiiristä kärsivässä työyhteisössä, luovassa työyhteisössä väittelyt ja konfliktit ovat tärkeä osa luovaa ideoiden kehittelyä, kun niitä osataan työyhteisön sisällä käsitellä oikein ja kypsästi. (Emt., 188–189.) ”Luovuus syntyy ideoiden konflikteissa, mutta se kuolee ihmisten välisiin ristiriitoihin”, Uusikylä (2012, 198). kiteyttää. Ihanteellinen toimintaympäristö on riittävän vakaa, monimuotoinen ja suvaitseva (Florida, 2005, 83).

Florida käsittää luovan talouden menneen jopa niin pitkälle, että se on synnyttänyt uuden yhteiskuntaluokan. Tämän luovan luokan jäsenet ovat niitä innovaattoreita ja

ajatustyöntekijöitä, jotka kulkevat vapaasti työn ja vapaa-ajan väliä rennoissa vaatteissa, ovat töissä kuin kotonaan ja päinvastoin sekä nostavat isoa palkkaa. Tätä luokkaa palvelemaan on kehittynyt Floridan mukaan uusi palveleva luokka. (Emt. 130–131.) Vaikka näkemystä luovasta ja palvelevasta luokasta pidetään elitistisenä, se on noussut suosioon. Tämä luova luokka, johon Floridan jäsenyyksien mukaan kuuluvat taiteilijoiden lisäksi muun muassa tutkijat, insinöörit, opettajat ja toimittajat, on kooltaan huomattava, jopa 30 prosenttia teollistuneiden maiden väestöstä (Hautamäki & Oksanen, 2013). Florida myös painottaa, että olisi pyrittävä nostamaan matalapalkkaisten palvelualojen palkkatasoa, sillä se osaltaan tukee luovuuden aikakauden infrastruktuuria (Florida, 2005, 21). Näin hän näkee työstä saatavan palkan olevan eräänlainen luovuuden primus motor, vaikkakin työelämän muutos kulkee kohti palkan merkityksen vähentymistä ja muiden työhön liittyvien asioiden, kuten työnkuvan mielekkyyden, lisääntymistä. Florida esittää uutta yhteiskunnallista rakennetta, ”luovuuden yhteiskunnallinen rakenne”, joka käsittää luovuuden kukoistamisen vaatimat olosuhteet. Tarvitaan teknologista luovuutta ja yrittäjyyttä edistäviä uusia järjestelmiä, toisaalta tavaroiden ja palvelujen tuottamisen uusia ja tehokkaampia malleja, sekä kaikenlaista luovuutta edistävä laaja sosiaalinen, kulttuurinen ja maantieteellinen ympäristö. Käytännössä nämä järjestelmät vaativat joustavaa ja aggressiivista riskirahoitusjärjestelmää, joka mahdollistaisi uusien yritysten rahoituksen saannin (Florida 2006, 100, 104).

3.5 Perinteisen taloustieteen suhde luovaan talouteen

Taloustieteen käsitys ihmisestä olettaa yksilön toimivan aina hyödyn maksimoinnin mukaan. Rajoittuneen rationalismin ajatuksen mukaisesti ihmisellä pitäisi tällöin olla kaikki mahdollinen tieto käytettävänä, joka kognitiivisten kykyjen rajoissa ei ole mahdollista. Myöskään täydellistä tietoa ei ole mahdollista saada ja kolmanneksi päätöksentekoa rajoittaa yksilön henkilökohtainen motivaatio. (Gigerenzer & Selten, 2002, 14–15.) Perinteinen taloustiede näkee hyödyn useimmiten rahassa määriteltävänä, kuitenkin erityisesti luovan talouden teoriat ovat tuoneet esille, että ihmistä ajaa muutkin intressit kuin pelkästään rahassa mitattavat. Tämä tulee esille esimerkiksi siten, että tulevaisuuden työntekijä nähdään luovan talouden teorioiden mukaan enemmänkin arvostavan työn mielekkyyttä kuin siitä saatavaa rahallista korvausta. Taloustieteen

kyvyttömyys arvottaa luovaa taloutta johtuu mitä suuremmissa määrin luovan talouden pääomana olevasta henkisestä pääomasta. Taloustieteessä käytetäänkin paljon metaforia, suhteessa siihen, että ko. tieteenalan ajatellaan olevaan mitattavissa. Human capital, henkinen pääoma, on yksi tällainen metaforinen termi, jonka eksakti laskeminen on mahdotonta. (McCloskey, 1983.)

Ihmisen toimintaa ei voida Hutchisonin (1956) mukaan verrata fysiikan teorioihin. Siinä missä fysiikan teorioita voidaan testata ja niistä voidaan tehdä metodologisia yleistyksiä, ei samaa tekniikkaa voida käyttää ihmisen toimintaa arvioidessa, jolloin tulkinnalla on suurempi merkitys. Ceteris Paribus -periaatteen mukaan teorioita testataan muuttamalla yhtä muuttujaa muiden pysyessä ennallaan ja näin voidaan tutkia yhden tekijän vaikutusta kokonaiskuvaan. Kuitenkaan todellisessa elämässä mikään ei toimi kuten yksinkertaistettu taloustieteellinen malli. Hutchisonin (1960a) sanoin ekonomit eivät tutki maailmaa kuten se on, vaan yksinkertaistettuja tapauksia ja esimerkkejä, jolla nostetaan ongelma esille. Teorioiden lähtökohtana on, että kaikki käyttäytyvät rationaalisesti ja järkevästi ja vaihtelut selitetään virheiksi. Tehdään hypoteettisia kokeita, jotka ovat yksinkertaistuksia maailmasta. Machlup (1955) huomauttaa myös, että datan tiedot poikkeavat ajan myötä, joten niiden vertaaminen hankaloituu. Täten myös edellisten hypoteesien ja päättelyiden todentaminen hankaloituu. Hypoteesi ei siis välttämättä voi olla yleinen vaan esimerkiksi historiallisessa aspektissa spesifi.

Talusteorioiden mukaan ajatellaan ihmisen taloudellisen toiminnan taustalla olevan rationaalinen oman hyödyn maksimoimiseen tähtäävä toiminta. Kuitenkin tähän liittyy epävarmuustekijöinä ainakin ihmisen kyky priorisoida. Voidaanko ajatella ihmisen tekevän aina itseään parhaiten hyödyntävät päätökset, kun vaihtoehdoisen päätöksen testaaminen saattaa olla mahdotonta. (ks. Hutchison, 1956.) Perusolettamus on, että ihmisluonteelle tyypilliseen tapaan yksilö suosii aina suurempaa vaurautta eli yksilö vertaa rajahyödyn ja -tuoton suhdetta ja näin pyrkii kasvattamaan omaa hyötyään. Taloudellisen analyysin perusolettamuksen erilaiset muotoilut eivät kerro, kuinka tämä tapahtuu vaan vain, että se on ihmisluonteelle rationaalista ja näin ollen yksilö automaattisesti tietää, kuinka toimia. (Hutchison, 1960b.) Ihmisten käyttäytymistä ohjaa myös muut vaikuttimet kuin hyödyn tavoittelu. Machlup (1956) toteaa liikemiesten käyttökseen suurimman hyödyn tavoittelun lisäksi vaikuttavan esimerkiksi valtion

viranomaisten moraalinen mielipiteenmuokkaus ja näin ollen päätöstenteon ennustaminen ja testaaminen on mahdotonta. Tällöin myöskään seuraukset eivät ole linjassa datan kanssa. Toki voidaan empiirisesti testata, ovatko yksilön päätökset linjassa sen suhteen, mitä häneltä voidaan odottaa olemassa olevan tiedon valossa. Ei voida tietää, uskovatko kuluttajat ja tuottajat toimivan heitä parhaiten hyödyttävän vaihtoehdon mukaan. Heidän toimintansa voi olla myös seurausta ajatuksesta parhaasta vaihtoehdosta kyseenomaisissa olosuhteissa. Niin kauan kuin ei voida tarkasti tietää kaikkia päätöksiin vaikuttavia tekijöitä, kuten makuasioita, priorisointia tai muita vaikutteita, ei voida tehdä johtopäätöksiä toimintatavoista. (Emt.) Toisaalta niin kauan kuin termin ”hyöty” sisältö on määrittelemätön, ei voida tietää, mikä on hyötyä kenellekin, eikä sitä voida yhteismitallistaa (Caldwell, 1983). Hutchison (1960b) sanoo, että ihmistä ohjaa kaksi suvereenia mestaria, nautinto ja tuska, jotka ohjaavat oikeisiin päätöksiin.

Perinteisen taloustieteen ongelmana on sen oletukset ihmisten käyttäytymisestä. Pelkästään kasvuteorialla ei voida oikeastaan selittää talouskasvua aikojen saatossa. Paitsi että toimivia teorioita ollaan kyvyttömiä tuottamaan, eivät myöskään vaikutukset ja faktat kohtaa. (Blaug, 1980.) Talusteorioiden tarkoituksena on pyrkiä ennustamaan tulevaa, ei vain selittää sitä, mutta kuinka ennustukset voisivat toteutua, kun taloustieteilijöiden käsitys ihmisten käyttäytymisestä ontuu. Metodologia kuitenkin asettaa standardit, joiden mukaan tutkimusohjelmia voidaan arvioida ja tuottaa kriteerit niiden hyväksymiseen tai eväämiseen (emt., 1980).

4 LUOVA TALOUS VAIKUTTAA YHTEISKUNTAAN

Luova talous täyttää sen käytännön ja teorian välisen tyhjiön, jota vanhat talusteoriat eivät pysty täyttämään. Sen tarkoituksena on luoda sellainen holistinen lähestymistapa talouteen, joka ottaa huomioon tosielämän tarpeet ja erityisyydet, joita valtioilla on kulttuurierojen ja -identiteetin vuoksi. Kulttuuriset, taloudelliset, sosiaaliset ja teknologiset tekijät muuttavat kaiken aikaa yhteiskuntaamme ja se tulisi huomioida myös politiikan teossa. Tähän muutoksen tarpeeseen tulisi vastata yhtenäistämällä ja vahvistamalla poliittisia toimia ottamalla käyttöön yhteistä monitieteistä ja -kulttuurista politiikkaa. Toisaalta tarvitaan myös talous- ja rahapolitiikan lisäksi koherenttia ja globaalia politiikkaa kaupankäynnin, teknologian ja ympäristön suhteen. (Creative Economy Report 2010, 2010, 37.)

Työ- ja elinkeinoministeriön raportissa todetaan luovan talouden tukemisella ja kehittämisellä tuettavan kaikkien alojen kilpailukykyä (2011, 12). Ministeriön www-sivuilla (viitattu 22.10.2014) todetaan, että luovuuden ja luovien ihmisten työpanoksen valjastamisesta muodostuneen tärkein tekijä yhteiskuntakehityksessä, innovaatiotoiminnassa ja alueiden välisessä kilpailussa. Haasteeksi nimetään yritysten toimintaympäristö, toiseksi yksilöiden osaaminen ja vielä viimeiseksi työllistyminen.

Oivallus -hankkeen loppuraportissa (2011, 11) tehtiin kolmijako, kuinka kilpailuetua on mahdollista saada. Ensinnäkin voidaan tehdä halvemmalla kuin muut. Toiseksi voidaan tehdä samalla hinnalla, mutta paremmin. Tällä viitataan laatuun. Kolmas keino on tutkimuksen ydintä, innovaatiovetoinen kilpailu: ”tehdään jotain, mitä kukaan muu ei tee, eikä pysty tekemään.”

4.1 Suomi luovassa viitekehityksessä

Luova talous on yksi nykyajan trendikkäimmistä termeistä, eikä suotta, sillä useat tutkijat (mm. Aku Alanen, 2010) ovat todenneet luovan talouden olevan eniten kasvava talouden ala. Ajankohtaisuutta lisää luovan talouden huomioiminen niin valtakunnallisesti kuin paikallisestikin useissa ohjelmissa ja hankkeissa eri sektoreilla.

Opetusministeriö asetti vuonna 2003 erityisen työryhmän tekemään strategista ohjelmaa seuraavalle hallitukselle ja jonka perusteella syntyi *Luovuuskertomus, ehdotus hallitusohjelmassa tarkoitetun luovuusstrategian tekemisen luonteesta, lähtökohdista ja toteuttamisen tavoista* (2003). Luovuusstrategia valmistui vuonna 2006 nimellä *Yksitoista askelta luovaan Suomeen*. Nimensä mukaisesti se sisälsi 11 kohtaa, joissa esitettiin toimenpiteitä mm. varhaiskasvatukseen, työelämään, tuki- ja rahoitusjärjestelmiin sekä hallinnon rakenteisiin. Luovuudesta oltiin siis tekemässä jopa hallitusohjelmaa, mutta hallitus kuitenkin pysytteli turvallisissa vanhoissa teemoissa. Kuitenkin Opetus- ja Kulttuuriministeriö on nosti luovan talouden aluekehittämisen teemaksi selvitystyössä *Luovan talouden ja kulttuurin alueelliset kehittämistoimenpiteet 2010 – 2020* (2010). Hankkeen tavoitteena on työstää yhteisiä tavoitteita, tarjota rahoitusta, luoda vuorovaikutusta ja löytää uusia ratkaisuja kansallisille uudistamishankkeille (emt., 18). Elinkeinoelämän keskusliitto koordinoi vuosina 2008–2011 hankkeen otsakkeella ”Oivallus eli oppivien verkostojen osaamistarpeet tulevaisuuden Suomessa”, jonka loppuraportissa (2011, 4;7) todetaan, että selkeästi edelläkävijyyden mittarina toimi ns. toisinajattelu ja -tekeminen sekä verkostomainen toimintatapa ja tätä tulisi hyödyntää elinkeinoelämän sekä koko menestyvän ja toimivan yhteiskunnan tarpeisiin. Hankkeen tarkoituksena oli tarkastella, millaista osaamista elinkeinoelämässä tarvitaan tulevaisuudessa ja sen loppuraportin perusteella luovuus on keskeinen tekijä tulevaisuuden työelämässä.

Luovan talouden kehittäminen on Suomen valtion tasolla useiden ministeriöiden toimialaan kuuluva ja ministeriöiden välinen yhteinen tehtävä. Kulttuurin perusedellytysten tukeminen kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriölle, mutta tämän lisäksi ministeriö tukee kulttuurivientiä ja toisaalta kartoittaa luovien alojen toimialatietoja. Työ- ja elinkeinoministeriö panostaa luovien toimialojen liiketoiminnan kehittämiseen ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle kuuluu luovilla aloilla työskentelevien työttömyys- ja sosiaaliturvan parantaminen. (Toiskallio, 2011, 14.)

Florida, kuten monet muutkin luovan talouden asiantuntijat, mainitsee Suomen useassa kohtaa luovuuden mallimaana (ks. esim. Luovan luokan esiinmarssi 2005, esipuhe). Uusikylä (2012, 198) näkee asian päinvastaisena ja toteaa Suomen joutuneen ”ilmapiiriin, joka on täynnä arviointia, tulostavuuksiin, paineita, palkitsemisjärjestelmiä, kilpailua, valinnanvapauden rajoittamista tai mitä tahansa, mikä ohjaa mielenkiinnon

pois itse työstä.” Uusikylä (2012, 202) kritisoi yhteiskunnassa vallitsevaa luovuuspuhetta, jonka ansiosta on laitettu käyntiin erilaisia hankkeita, mm. Opetusministeriön raportti vuodelta 2006 *Yksitoista askelta luovaan Suomeen*, kun hän osoittaa ristiriidan suhteessa siihen, että luovien taiteenalojen määrärahoja on kaiken aikaa supistettu. Myös Ståhle ja Wilenius (2006, 220) huomauttavat, että tutkimuksen ja koulutuksen määrärahojen leikkaamisella ja edellä mainittujen kehittämisen välillä sekä valtionhallinnon radikaalin kehittymisen välillä on ristiriita. Toimintojen kutistamisella tehdään hallaa tulevaisuuden kehitykselle.

Suomalaiset eivät valitettavasti ole kovin hyviä muokkaamaan käytettävissä olevaa tietoa kansainvälisiksi menestystuotteiksi. Pelkästään teknologian kehittäminen ei riitä, vaan täytyy keskittyä sen hyödyntämiseen, jotta saadaan kilpailukykyä. On investoitava myös sosiaaliin, organisatorisiin ja liiketoiminnallisiin innovaatioihin. Menestys tulevaisuudessa perustuu kahteen seikkaan: on osattava käyttää kaikenlaista osaamista muita kansakuntia paremmin ja on päämäärätietoisesti kehitettävä itsemme innovaatiotoiminnan kansainväliseksi edelläkävijäksi. (Ståhle ym., 2006, 209–211.) Vanhentuneesta hallintojärjestelmästä ja sektoripolitiikasta pitäisi päästä eroon. Arvostus suomalaista tietotaloutta ja tutkijakoulutusta kohtaan on suuri, vaikka yliopistoja pidetäänkin tilivirastoina. Se on mahdollinen vetovoimatekijä, mutta muuten vetovoiman kehittäminen on jäänyt jälkeen kehityksen keskittyessä vientiin. Suomalainen kulttuuri pitäisi valjastaa vetovoiman välineeksi. On syytä olla ylpeä siitä, että olemme vähiten korruptoitunut maa, jonka kansalaisia kuvaa luotettavuus ja aikaansaavuus. Tärkeää on edelleenkin kansalaisten valmiuksien tukeminen koulutuksella, sekä yhteiskunnallisen ilmaston muuttaminen, niin että yksilöiden lahjakkuutta ja innovatiivisuutta arvostettaisiin ja tuettaisiin. (Emt., 224–227)

Etsittäessä perusteita luovan talouden ympärillä käytävälle keskustelulle ja tarkasteltaessa Suomea luovassa viitekehyksessä numeroiden valossa, on luovilla aloilla selkeä merkitys kansantaloudelle. Euroopan patenttitoimiston julkaisemassa Industry Level Analysis Reportissa (2013, 79) tekijänoikeusalat tuovat 4,8 % bruttokansantuotteestamme. Keskimäärin EU-alueella luku oli 4,2 % ja naapurimaassamme Ruotsissa 5,4 %. Tilaston kärkisijaa pitää Irlanti 8,1 %:lla, mutta Suomi on kuitenkin selvästi kärjessä mukana jaetulla kolmannella sijalla. Tekijänoikeusalat ovat kuitenkin luovan talouden tiheintä ydintä, joten se ei kerro

kokonaisuutta luovan talouden osuudesta BKT:sta. Kulttuurin arvonlisäys on tilastokeskuksen mukaan ollut 3,3 % vuonna 2011 ja sen osuus on hivenen vähentynyt aikajanalla 2008 – 2011 (Tilastokeskus).

4.2 Luova paikallistalous

Useat tutkijat (mm. Florida, Kainulainen, Niskavirta) ovat todenneet luovan talouden ja kulttuurin edesauttavan kaupungin positiivisen imagon rakentamisessa ja lisäävän alueen vetovoimaisuutta. Floridan tutkimusten mukaan luovan luokan sijoittumisella alueelle on positiivinen vaikutus alueen talouteen. Hän on tilastoanalyysin avulla tutkinut alueiden asemaa luovassa taloudessa sekä kehittänyt ”luovuusindeksi” sen mittariksi (Florida, 2005, 351–361).

Sirpalepolitiikasta kohti luova talouden ekosysteemiä - loppuraportissa (2011, 13) huomautetaan luovan talouden olevan kansantaloudellisesti tärkeä kehittämisen kohde, mutta myös väline alueelliselle kehittämiselle. Lontoo on esimerkki luovan talouden merkityksestä, sillä vuosien 1995 – 2001 luovat alat olivat eniten kasvava teollisuuden ala, lukuun ottamatta rahoitus- ja liike-elämän palveluita. Luovien alojen työllistävä vaikutus tuona aikana oli kahdestakymmenestä prosentista jopa neljäsosaan kaikista työssäkävijöistä. (Creative Economy Report 2010, 2010, 14.) Opetus- ja kulttuuriministeriön *Luovan talouden ja kulttuurin alueellisissa kehittämistoimenpiteissä* (2010, 48–55) esitellään niin vertikaalista kuin horisontaalista yhteistyötä tavoitteiden saavuttamiseksi .

Florida (2006, 45–49) kiteyttää talouskasvun tekijöiksi kolmen T:n mallin: teknologia, talentti ja toleranssi. Teknologian osallisuus talouskasvuun lienee kiistaton, samaa voidaan sanoa talentista eli lahjakkuudesta ja osaamisesta. Talentin ajatuksena mallissa on henkisen pääoman kasautuminen kaupunkeihin ja näin saatavan väestötiheyden kasvun, josta seuraa tuottavuuden kasvua. Kolmas tekijä, toleranssi, merkitsee paikkojen avoimuutta ja monimuotoisuutta, joka houkuttelee ihmisiä. Menestyksen avain on paikkojen kyvyssä ottaa yhteisön jäsenet aktiivisesti mukaan ja hyödyntää erilaisia työpanoksia. Tätä aikakautta voidaan kutsua postmaterialistiseksi, sillä luova talous korostaa luovuutta pääomana ja jolloin omaisuuden ja raaka-aineiden merkitys

tuotannontekijöinä vähenee. Ajatus, että tieto on vapaata, on edellytys yhteiskunnan menestykselle, kun ihmiset voivat uudestaan ja uudestaan käyttää ja jalostaa tietoa mitä moninaisimmin tavoin. Tieto on myös globaalia ja nykyään helpommin jaettavissa ja käytettävissä missä tahansa maailmaa. (Florida, 2006, 45–49.)

Taide sen sijaan on edelleenkin suurimmassa määrin paikallista. Kuvataidetta käydään katsomassa gallerioissa, museoissa ja näyttelyissä. Kulttuuri esiintyy tapahtumina, jotka ovat paikkaan sidottuja. Aina kun ihminen osallistuu tapahtumaan, hän käyttää rahaa johonkin tapahtumakentän ympäristössä. Jos tapahtuma on pääsymaksuton, hän saattaa nauttia ruokatarjoiluista, hankkia muistoesineitä, tulla paikalle julkisella kulkuvälineellä tai omalla autolla. Joka tapauksessa tapahtumiin liittyy aina paikallisuus ja se, että jossain vaiheessa katsoja käyttää rahaa johonkin. Kun raha vaihtaa omistajaa, syntyy mitattavaa taloudellista vaikutusta (Lynch, 2013b).

5 LUOVAN KAUPUNGIN OMINAISUUDET

Luovan talouden teoria on synnyttänyt kaupunkien keskuudessa kilpailun luovista osajista ja saada luovan kaupungin status. Talouskasvua kasvattavan luovuuden tukeminen on noussut kaupunkien strategioihin ja tavoitteisiin. Hankkeita ja ohjelmia perustetaan niin alueellisesti kuin kansallisestikin tukemaan luovan talouden tavoitteiden toteutumista ja luovan talouden teoriaa pyritään tuomaan esille poliittisessa päätöksenteossa. Luovien kaupunkien edellytyksiä pyritään lisäämään erilaisin keinoin, joiden tulokset ovat kuitenkin hyvin vaihtelevia. Seuraavaksi käydään läpi luovien kaupunkien rakentumiseen johtavia seikkoja. Tässä luvussa tarkastellaan siis luovan kaupungin kriteerejä eri tutkijoiden tutkimustulosten perusteella, jotka lähestyvät luovan kaupungin problematiikkaa hieman eri lähtökohdista.

5.1 Luovuus kaupungeissa

Miten kaupungit sitten voivat tulla luoviksi kaupungeiksi, siihen ei löydy yksinkertaista reseptiä. Poliitiikalla ja muilla toimenpiteillä voidaan vaikuttaa kaupungin kehitykseen luovaksi kaupungiksi, mutta ilman ratkaisevia alkuolosuhteita on tulos heikko. Sellaista innovatiivisuutta ja luovuutta, jota kaupungista ei jo itsestään löydy, on lähes mahdotonta synnyttää paikalle tyhjästä. Kaupungin menestystarina syntyy nimenomaan paikallisten erityispiirteiden kautta. Tästä johtuen historialla on erityisen suuri merkitys. (Hospers & Pen, 2008.)

Hospersin ja Penin mukaan tarvitaan sattumaa ja onnea, että jostakin kaupungista kasvaa luova kaupunki, mutta on myös tiettyjä piirteitä, jotka tutkimusten mukaan ovat yhteisiä menestyneille kaupungeille. Jotta alueesta kasvaisi urbaani tietotalouden voittaja, tulee siitä löytyä kolmenlaista elementtiä: sen tulee olla ihmisten keskittymä, monimuotoinen ja epävakaa. Keskittymä tarkoittaa sitä, että ihmisiä tulee olla samalla alueella tarpeeksi, jotta kohtaamisten määrä on suotuisalla tasolla luovuuden edistämiseksi. Kaikki luovuus on kuitenkin lähtöisin ihmisistä. Monimuotoisuus ei tarkoita pelkästään ihmisten ja heidän tietojensa, taitojensa ja tekojensa

monimuotoisuutta vaan koko kaupungin imagoa. Uudet ja vanhat rakennukset, toimistot, kaupat, kirkot, pubit ja ravintolat samalla kadulla luovat kuvaa avoimesta ja sosiaalisesta ympäristöstä, jossa on mahdollista tapahtua näitä luovuuden tarvitsemia sattumuksellisia kohtaamisia. (Hospers ym., 2008.) Tällaisille tilanteille on oma terminsä: serendipiteetti, *serendipity*. Se tarkoittaa satunnaista, ennalta suunnittelematonta kohtaamista, jonka perusteella syntyy aiottua parempi lopputulos. Se on siis niin sanottu onnekas sattuma tai hedelmällinen vahinko. (Inkinen, 2006, 22.) Luova talous on todennäköisesti ainoa talousteoria, jossa sattumalle annetaan keskeinen sijainti. Keksintöjen maailmassa tällaiset vahingot ovat todistettavasti olleet välttämättömyys, sillä Newtonin putoavasta omenasta lähtien kaikkien keksintöjen ja ideoiden takana on ollut rutkasti sattumaa. Serendipiteetti on jotakin, johon voidaan pyrkiä vaikuttamaan esimerkiksi mahdollistamalla kaupunkilaisille mahdollisuuksia törmätä toisiinsa monipuolisella kulttuuri- ja harrastustarjonnalla. Monimuotoisuus luo dynaamisuutta. Kolmantena luovan kaupungin elementtinä olevan epävakauden on Hospersin ja Penin mukaan huomattu luovan suurinta mahdollista luovuutta, mitä kaupunki voi saada. Kaaoksen ja kriisin aika on osoittautunut potentiaaliseksi luovuuden ajaksi, sillä se luo yhteisöön yhteenkuuluvuuden tunnetta ja toisaalta ruoskii yksilöä parempiin suorituksiin. (Hospers ym., 2008.)

Luovuuden periaatteiden mukaisesti ei tule pidättäytyä pelkästään tunnetuissa ja hyväksytyissä esimerkeissä, mitä luoviin kaupunkiin tulee, vaan hedelmällistä on haastaa perinteinen diskurssi, kuten esimerkiksi Alberto Vanolo (2012) on tehnyt tutkiessaan Christianian vapaakaupunkia Tanskan Kööpenhaminassa. Vanolon analyysin tarkoitus on problematisoida luovista kaupungeista käytävää keskustelua osoittamalla, että on mahdollista kuvitella vaihtoehtoinen kulttuurisesti rikas, paikallisesti suuntautunut sosioekonominen järjestelmä, joka haastaa valtavirran ja perinteiset normatiiviset käsitteet urbaanista luovuudesta. Vanolo haastaa artikkelissaan perinteisen normatiivisen lähestymistavan valtavirran talouteen, jonka mukaan luovan ja innovatiivisen ympäristön luominen ja uudelleenluominen on tiukasti yhteydessä markkinavoimiin. Luovuus ja innovatiivisuus tässä kontekstissa tarkoittavat sitä, että kokeiluilla ja innovaatioilla pyritään ulkoistamisen lisäämiseen ja taloudellisten hyötyjen saavuttamiseen sekä niihin liittyvien riskien minimoimiseen. Vanolon mukaan tämä muutoin järkevältäkkin kuulostava keskustelu kuitenkin väheksyy paikan ja sosiaalisten suhteiden merkitystä. Tällainen keskustelukulttuuri näyttää

markkinatalouden mielekkäänä vaihtoehtona ja samalla sulkee muut luovan ympäristön muodostamisen vaihtoehdot pois. Vanolo huomauttaa luovan talouden tutkimuskirjallisuuteen vedoten, että kasvukeskeinen logiikka ja ”boosterismi”, kasvuun keskittyminen, ovat aiheuttaneet erilaisia haitallisia tuloksia, kuten ghettoutumista, nollatoleranssin politiikkaa sekä paikallispoliittisten hyvinvointiohjelmien syrjäyttämistä.

Verrattaessa Alberto Vanolon tutkimuksiin Christianiasta voidaan todeta, että tanskalaisesta vapaakaupungista löytyy Hospersin ja Penin tutkimuksen elementit. Alue on alun perin hippiaatteen kannattajien asuttama noin 34 hehtaarin alue, jolla asuu nykyisin noin 900–1000 hyvin erilaista ihmistä, se on siis jonkinlainen sosioekonomisesti erilaisten, mutta samanhenkisten ihmisten keskittymä. Christiania on aktivismin, anarkismin ja vaihtoehtoisen sosiaalisen elämän kehto, joka osaltaan toimii Tanskan lipun alla, mutta osaltaan omien sääntöjensä mukaan. Christiania on ristiriidassa luovan talouden teorian, ns. urbaanien menestyjien, kanssa. Huomioitavaa on, että kaupungin keskitulot ja työllisyysaste ovat alhaiset, mutta niin julkisessa keskustelussa kuin yksilöiden mielestäkin kaupunki nähdään luovana. (Vanolo, 2012.) Floridan (2005) johdattamana luovuus ja innovatiivisuus käsitetään nykyään yleisessä keskustelussa rajatuksi kuuluvaksi etupäässä luovalle luokalle, mikä tukee näkemystä luovuuden valjastamisesta talouskasvun välineeksi. Kuitenkin tutkijat ovat todenneet todellista luovaa energiaa löytyvän myös niistä yksilöistä, jotka joutuvat tulemaan toimeen minimipalkoilla ja vaikeissa elämäntilanteissa, mikä eroaa elitistisestä näkemyksestä luovasta luokasta, joka Floridan itsensäkin mukaan on elitistinen. Julkisen vallan suhde vapaakaupunkia kohtaan on ambivalentti, sillä julkisen vallan pyrkimyksenä on ollut kuitenkin niin sanotusti normalisoida Christiania, vaikka toisaalta Kööpenhamina käyttää Christianiaa yhtenä turistihoukuttimenaan. Kulttuuri ja taide ovat joka tapauksessa kaiken aikaa läsnä vapaakaupungin arjessa ja vapaus tehdä taidetta missä ja koska tahansa pitää ihmiset aktiivisina. Ylipäätään monet aktiviteetit julkisilla alueilla sisältävät kulttuuristen merkitysten luomista tai kuluttamista, mikä osaltaan on johtanut Christianian imagoon luovana paikkana. Christianialaiset taistelevat kuitenkin kaiken aikaa olemassaolostaan, mikä luo yhteisöön vahva yhteenkuuluvuutta. Näin voisi todeta, että myös Hospersin ja Penin luovan kaupungin elementeistä monimuotoisuus ja epävakaus täyttyvät. (Vanolo, 2012; Hospers ym., 2008.)

Mitä Christianian järjestäytymiseen tulee, on se esimerkki paikallistaloudesta, jossa järjestelmänä on anarkia ja sosiaalinen aktivismi. Kaupungissa kukaan ei omista asuinpaikkaansa, vaan maksaa vuokraa. Laillisesti asukkaat ovat tanskalaisia ja maksavat veronsa Tanskan valtiolle, mutta muut kaupungin asiat yhteisö hoitaa itse omilla paikallisilla mekanismeillaan. Johtavana aatteena yhteisöllä on suora demokratia ja kollektiivinen itsehallinto, joten kaupunkia koskevat päätökset tehdään kulloinkin asiaa koskevissa avoimissa tapaamisissa. Keskeinen ajatus on, että jokainen huolehtii itse itsestään ja asumisestaan, mutta myös yhteisön yhteisistä alueista ja niiden tilasta. Kaupungin talouden ylläpito on järjestetty niin, että 70 % budjetista tulee asukkailta ja 30 % yrityksiltä. Mikään viranomaistaho ei kuitenkaan valvo näiden vuokrien maksua, vaan ne, jotka laiminlyövät maksunsa, saavat osakseen yhteisön häpeän ja heidät listataan paikallisessa sanomalehdessä. Sääntöjen rikkoja saatetaan myös painostaa muuttamaan pois. Viranomaisvalvonnan puutteesta huolimatta järjestely toimii ja vapaakaupunki hoitaa sille kuuluvat verot ja maksut.

Christianian vapaakaupungissa on siis omia sääntöjä: Kaupunki on avoin kaikille, paitsi autot ovat kiellettyjä. Pehmeät huumeet ovat sallittuja ja huumekauppa onkin ehkä kaupungin tunnetuin taloustoiminta. Aktivismi on sääntö ja kaikenlainen luova toiminta sallittua missä vaan. Toisin sanoen taideteoksen pystyttämiseen ei tarvitse anoa lupaa viranomaisilta ja talotkin ovat rakennettu ilman viranomaisen tarkistamia suunnitelmia, jolloin ne kaikki ovat erilaisia ja jo itsessään niitä pidetään taideteoksina. Christianiassa talouden peruspäämäärä, tuoton kasvattaminen, ei ole tärkeää vaan talouden osalta keskitytään paikallisten sosiaalisten päämäärien tukemiseen ja yhteisölliseen elämään, jotta yhteisö pystyy toimimaan itsenäisesti ja humanisti. Kaupunki on avoin niin sosiaalisesti kuin fyysisestikin ja vieraat erittäin tervetulleita. Turismi onkin tärkeä rahantuoja kaupungille.

Hospersin ja Penin mukaan politiikan tekijöillä on aikojen saatossa ollut tuskin minkäänäköistä roolia luovien kaupunkien syntymisessä. Poliitiikalla on kuitenkin voitu parantaa niitä perusrakenteita, jotka edesauttavat kaupungin elinvoimaisuutta, kuten joukkoliikennettä ja rakentamista. Kaupungin luovuus lähtee sen juurista, eikä sitä voida tuottaa keinotekoisesti. Kaupungin erityispiirteet ovat ne, jotka politiikan tekijöiden tulisi ottaa huomioon ja joita tukemalla kaupunki menestyy. Toinen

viranomaisten tehtävä on hakeutua yhteistyöhön lähialueiden kanssa, erityisesti perus-
infran, koulutuksen ja kulttuuripalveluiden alueella. Kolmanneksi tutkijat Hospers ja
Pen ehdottavat kaupungin järjestävän luovuutta tukevia projekteja ja kilpailuja. Tämä ei
kuitenkaan suoranaisesti johda luovuuteen, mutta ainakin tukee luovuuden mahdollista
esiintymistä. (Hospers & Pen, 2008.) Samansuuntaisia ajatuksia tarjoilee myös Florida.
Hänen mukaansa valtaapitävillä on hyvin vähän mahdollisuuksia vaikuttaa alueen
menestykseen ja kasvuun kohti luovaa ekosysteemiä, mutta sen sijaan hyvät
mahdollisuudet tukahduttaa toivottu kehitys. (Florida, 2005, 28–30.) Kaupunki ei ole
luova strategioista ja tavoitteista huolimatta, ellei sitä nähdä ulkopuolisten silmissä
luovana. Tästä johtuen imagon rakentaminen on erittäin tärkeää. Kaupungin tulee
investoida nimensä ja maineensa tunnetuksi tekemiseen. Tärkein viranomaisten tehtävä
on siis tukea luovuuden esiintymistä ja tehdä kaupunkia tunnetuksi. (Hospers ym.,
2008.) Vanolon (2012) artikkelin johtoajatuksena onkin, ettei kaupunki itsessään ole
luova, vaan sen luovuus tulee siitä, kuinka se ulkopuolisten taholta nähdään, kuinka sen
asukkaat sen käsittävät ja sen historiasta. Tällöin keskittyminen luovuuden ja
innovaatioiden talousvaikutuksiin poliittisessa ja taloudellisessa keskustelussa on vain
osa kokonaisuutta ja jopa ristiriitaista.

Vanolo (2012) arvioi Christianian luovien mekanismien syntyvän tiettyjen tekijöiden
kautta. Ensimmäisenä omistusasuntojen puute aktivoi kaupunkilaisia jossain määrin
muihin puuhiin kuin oman kodin kunnostamiseen, kun remontoiminen ja rakentaminen
eivät nosta asunnon arvoa asukkaan näkökulmasta. Toisekseen luovaa prosessia ei
hallita mitenkään, vaan jokaisella on ilmaisunvapaus. Tämä näkyy myös rakennuksissa,
joiden suunnittelua ei ole viranomaistaholta valvottu, joten ne ovat rajoja rikkovia ja
näin ollen inspiroivia. Kolmanneksi Christiania on samanhenkisten ihmisten verkoston
yhtymäkohta ja sillä on symbolista voimaa, joka perustuu muun muassa laajaan
kannatukseen artistien ja taiteilijoiden keskuudessa. Neljäs mekanismi on politiikan ja
kontrollin puuttuminen. Kaupungin vähät säännöt (ei kovia huumeita, ei aseita, ei
väkivaltaa, ei autoja) on saneltu yhteisön keskuudesta yhteisymmärryksessä ja niitä
myös vierailijoiden odotetaan kunnioittavan. Viides näkökulma Christianian
erikoisuutena on tiedonkulku. Yhteisön jäsenet tuntevat toisensa suhteessa paremmin
kuin keskivertokaupunkilaiset missä tahansa muualla ja katkeamaton tiedonkulku on
erityisen tärkeää kaupungin kansanvaltaisen johtamisen takia. Avoimuus aatteena on
vaikuttanut siihen, että raja yksityisen ja yleisen tilan välillä on usein lähinnä

symbolinen. Tämä lisää luottamusta yhteisön sisällä. Viimeisenä mekanismina Vanolo näkee kuluttamiseen ja tuotteistamiseen painostavan ilmapiirin puuttumisen. Kaupunkilaiset elävät kestävän kehityksen mukaisesti suosien kierrätystä niin arjessa kuin taiteen tuottamisessa. Kierrätystorille saa tuoda vaatteita ja pieniä esineitä ja kerran viikossa järjestetään ”kollektiivinen keittiö” -ruokailu, jonne kaupunkilaiset saavat tuoda ja jakaa itse tekemiään ruokia.

Vanolo toteaa, että vaikka Christiania on osa kapitalistista markkinataloutta, myydäänhän Christianian info-pisteessä joitakin kaupunkilaisten tekemiä matkamuuistoja turisteille, on se sitä silti hyvin paikkasidonnaisesti ja jopa ristiriitaisesti. Vapaakaupunki ei myöskään ole sellainen luova kaupunki, jota voisi kyseenalaistamatta pitää malliesimerkkinä, mutta se on paitsi mielenkiintoinen kokeilu, myös oppimisen ja tietenkin tutkimuksen arvoinen lähde. Christianian tutkimuksen suurimpia anteja luovan kaupungin tutkimukseen on ensiksikin se, että luovuus ei ole jotakin, mikä tulee pakottamalla ja vaatimalla ja toisekseen, luovuus on epävakaa ja paikkasidonnainen käsite. Vapaakaupungissa on paljon kokeilullisia aineksia, joita tulisi tutkia luovan kaupungin konseptissa, kuten vapaamuotoisesti järjestetyn talousjärjestelmän rooli, vapaaehtoisuus ja kaupunginosatyö, henkinen työ, yhteisöllinen talous- ja sosiaalikoikeilu. Nämä ovat perinteisessä luovan kaupungin konseptiin liittyvässä keskustelussa usein sivuutettuja aiheita. (Vanolo, 2012.)

Taiteisiin investoiminen hyödyttää kaupunkeja työpaikkojen, talouskasvun ja elämänlaadun osa-alueilla. Johtajat, jotka välittävät yhteisöstään, voivat hyvillä mielin panostaa taiteisiin. Eräs merkittävä piirre taiteissa on niiden vahva paikallinen henki. Taide tuottaa työpaikkoja, jotka pysyvät alueella, luovat työntekijät työllistyvät useasti myös yrittäjinä. (Lynch, 2008.) Taiteiden merkitys paikallistaloudelle jää usein näkymättömiin, vaikka olisi syytä huomioida, kuinka aatteellisella taiteella ja kulttuuriorganisaatioilla on taloudellista merkitystä. Ovathan nekin kuitenkin pieniä liiketaloudellisia yksiköitä, jotka ovat paikallisia työnantajia, tuottajia ja kuluttajia (Lynch, 2013a). Aina kun raha vaihtaa omistajaa, saadaan mitattavaa taloudellista vaikutusta. Kulttuuritapahtumiin osallistuva yleisö kuluttaa suuria rahamääriä tapahtumien yhteydessä, mitä ei muiden teollisuuden alojen yhteydessä yleensä tapahdu. (Lynch, 2013b.) Tämän päivän paikallistalouden näkökulmasta suurinta hyötyä tarjoavat innovaattorit, jotka tuottavat luovia ratkaisuja, joiden avulla on mahdollista

saada uutta vaurautta. Luovuuden ja innovaatioiden ilmentymistä edesautetaan panostamalla taiteisiin. Taiteet tuottavat työpaikkoja paikallistaloudelle. (Lynch, 2008.) Näin ollen ei voida pelkällä panos-tuotos -menetelmällä mitata, kuinka paljon taiteeseen panostamalla voidaan hyötyä paikallistalouden näkökulmasta. Lynchin näkemyksiä taiteen merkityksestä tukee Kimmo Kainulaisen väitöskirja *Kunta ja kulttuurin talous*, jossa hän on tutkinut erityisesti kulttuuritapahtumien taloudellisia vaikutuksia. Tutkimuksen mukaan talousvaikutuksilla on kolmeen jakautuva ulottuvuus. Primääriset tai suorat vaikutukset syntyvät välittömästi tapahtuman järjestämisestä, kuten tilojen vuokraus. Sekundääriset ovat epäsuoria tulo- ja työllisyysvaikutuksia, joihin lukeutuu yleisön tuoma rahavirta paikallisiin, ei festivaaliorganisaatioon kuuluviin yrityksiin. Nämä luokitellaan tapahtuman taloudellisiin kerrannaisvaikutuksiin. Viimeisin ryhmä on tertiääriset vaikutukset, jotka jäävät mittaamisen ulkopuolelle. Esimerkkinä voidaan pitää juuri tapahtuman vaikutusta alueen imagoon. (Kainulainen, 2005, 94–100.)

Tulevaisuudessa luovuuden ja innovaatioiden asema taloudelle tulee kasvamaan ennestään. Innovaatiot ovat välttämättömiä kilpailukyvyn kannalta ja luovuus taas olennainen osa innovaatioita. Taideaineiden tutkintojen arvostus lisääntyy, mitä enemmän työnantajat suosivat työhönottotilanteissa hakijoiden luovuutta. Tämä suuntaus tulisi huomioida myös koulutuksen suunnittelussa. (Lynch, 2008.) Tähän maailman aikaan, kun säästötoimenpiteet kohdistuvat kaikkiin julkisen sektorin osa-alueisiin, yksi suurimpia häviäjiä on ollut taide-aineiden opetus. Opetuspaikkoja vähennetään kustannustehokkuuteen vedoten, mikä on synnyttänyt taideaineiden puolestapuhujien vahvan rintaman (ks. esim. Ståhle & Wilenius, 2006, 220). Taiteisiin ja kulttuuriin investoiminen paikallistalouden tasolla tulisi nähdä erityisesti pitkän tähtäimen panostuksena. Hyötyä saadaan paitsi yleisesti yhteisön hengen ja ilmapiirin tasolla, mutta tuloksena saadaan myös luovien työntekijöiden alue, joka houkuttelee muitakin teollisuuden aloja. Näin pienillä resursseilla voidaan saada paljon aikaiseksi. Panostuksesta tullaan saamaan paitsi taloudellista hyötyä, myös imagollista etua ja kuvaa ehyestä ja vahvasta yhteisöstä. (Lynch, 2008.) Taiteet inspiroivat, rauhoittavat, provosoivat, yhdistävät ja sen lisäksi tuottavat luovat työpaikkoja ja edistävät taloutta (Lynch, 2013a).

Richard Florida ja Jane Jacobs summaavat luovan kaupungin rakentuvan ensisijaisesti ihmisten ympärille ja kokonaisvaltaista ohjetta luovan kaupungin rakentamiseen heiltä

ei löydy. Kuitenkin muutama yleisohje löytyy, joilla voidaan mahdollisesti parantaa olosuhteita, jotta kaupungista voi tulla luova. Monimuotoisuus niin ihmisten, bisneksen kuin rakennustenkin kesken on erittäin tärkeää ja kunnan päättäjien tulisi jättää kaupungin keskeisille alueille kehittämismahdollisuuksia ja tilaa hetkellisille kokeiluille. Ympäristöstä tulee löytyä vanhoja ja halpavuokraisia rakennuksia, joihin ihmiset eivät ole kyllästyneet. Sen sijaan että keskitytään vain suuriin linjoihin, luovan kaupungin eduksi on tukea pieniä projekteja. Kaupungin tulevaisuus on vuokrauksessa, väliaikaisuudessa ja pieniin projekteihin panostamisessa. Vaikka monesta projektista ei koskaan mitään suurempaa tulisikaan, jotkut niistä kuitenkin tulevat menestymään ja täyttämään tehtävänsä. (Hospers & van Dalm, 2005.) Tärkein tekijä ovat kaupungin ihmiset, mitä luovan kaupungin rakentamiseen tulee. Ihmisten monimuotoisuus, kiinnostuksen kohteet ja erilaiset tarinat ovat tekijä, jotka ruokkivat kaupungin näkökulmasta toivottavaa luovuutta. Jane Jacobsin (Hospers ym., 2005) tutkimuksissa nostetaan kaupungin kadut tärkeiksi tekijöiksi, jotta ihmisillä on paikkoja, joissa päästä kontaktiin toistensa kanssa, törmätä sattumalta ja joissa on mahdollisuus liiketoiminnalle. Ympäristö ei saa olla liian valmis, liian täydellisesti rakennettu, sillä suunnittelematon kaaos ruokkii luovuutta. Rakentamaton ympäristö, vanhat rakennukset ja korjausta tarvitsevat kohteet tuottavat luoville ajatuksille tilausta. Tällaiset olosuhteet vaativat kehittämään, luomaan ja parantelemaan ympäristöä, mikä tehostaa luovaa ajattelua. Ympäristöllä samoin kuin ihmisillä ja niiden moninaisuudella on näin ollen tehtävänsä luovan ajattelun kannalta. Kliininen ympäristö ei tarjoa samanlaisia ärsykeitä, kuin rähjäntynyt tehdasympäristö. Paikan historialla on keskeinen merkitys sen menestysreseptin löytymisen kannalta, kuten jo aiemminkin on tässä tutkimuksessa todettu. Luovaa ajattelua ei voi hallita, eikä sitä voi pakottaa, mutta sen sijaan on mahdollista vaikuttaa ympäröiviin olosuhteisiin.

Richard Florida (2005) painottaa luovan pääoman teoriassaan, että luovien ihmisten päätökset asuinpaikasta vievät alueellista talouskasvua eteenpäin. Toisin sanoen luova pääoma ja sen sijoittuminen on paikallistaloudellisesti tärkein kehityspiste. Tämän takia alueiden tulisikin keskittyä niihin asioihin, joita luovat ihmiset eli Floridan luova luokka arvostaa. Työsuhteiden muuttuminen aikaisempaa lyhytaikaisemmiksi ja usein projektiluonteisemmiksi sekä työpaikan vaihtuvuuden kasvaessa ihmiset eivät etsi ainoastaan yhtä tiettyä työpaikkaa vaan hyviä työllistymismahdollisuuksia ylipäätään. Ihmiset menevät sinne, missä on yrityksiä ja työllistymismahdollisuuksia ja yritykset

seuraavat ihmisiä, näin ollen resurssit ja yritykset kerääntyvät samoihin paikkoihin. Tällainen kehitys Floridan mukaan lisää tehokkuutta ja vie talouskasvua eteenpäin. Henkisen pääoman keskittyminen alueelle on talouskasvun kannalta tärkeämpää kuin yritysten keskittyminen, sillä nämä ihmiset vetävät puoleensa niin rahoitusta kuin yrityksiäkin. Edward L. Glaeser toteaa artikkelissaan *Are Cities Dying?* (1998), että koska yritykset ovat valmiita maksamaan työntekijöille korkeampaa palkkaa kaupungeissa kuin muualla, täytyy sen johtua siitä, että työntekijät ovat tuotteliaampia ja kustannukset muutenkin alhaisempia, miksi näin muuten tapahtuisi? Tänä päivänä yritysten kustannukset kaupungeissa ylittävät huomattavasti transaktiokustannuksista saatavan säästön, joten syy kaupunkien kasvamiselle ja yritysten pitämiseksi kaupungissa on löydettävä muualta. (Glaeser, 1998.)

Floridan teoriassa kolme tekijää kertovat alueen luovuudesta ja vetovoimaisuudesta, itse asiassa nämä kolme tekijää ovat ehto paikan talouskasvulle. Florida kuvaa luovan pääoman teoriassaan kolmen T:n malli, joka koostuu teknologian, talentin (lahjakuus) ja toleranssin (suvaitsevaisuus) välttämättömyydestä. Teorian perusväittämän mukaan talouskasvun keskiössä ovat luovat ihmiset. Edellä mainitut kolme tekijää ovat ne, jotka houkuttelevat luovia yksilöitä alueelle. Pelkästään yksi kolmesta tekijästä ei yksinään riitä, so. monimuotoinen yhteisö ei ole talouskasvun kärkisijalla, jos tarvittavat huipputekniikan yritykset puuttuvat ja toisaalta vahva teollisuusperusta ei tee paikasta luovan teorian voittajaa, mikäli se kärsii vahvoista ennakkoluuloista. Tämä ei toki tarkoita sitä, että kaikki luovat yksilöt olisivat seksuaali- tai etnisten vähemmistöjen edustajia tai taiteilijasieluja, vaan se kertoo enemmänkin alueen vastaanottavuudesta. Suvaitsevaan ja avoimeen yhteisöön on helpompi päästä sisään ja juurtua. Yhtä tärkeää kuin se, että yrityksille järjestetään mahdollisimman hyvät olosuhteet päästä alkuun, on sillä, että ihmisille järjestetään mahdollisimman hyvät olosuhteet asettua uuteen paikkaan. Floridan ryhmän tutkimusten mukaan sekä innovaatiotoiminta ja huipputekniikan yritykset ovat sidoksissa luovien ja lahjakkaiden yksilöiden sijaintipaikkoihin. (Florida, 2005, 367–389.)

Luovan kaupungin ominaisuudet liittyvät suurelta osin sen yksilöiden ja organisaatioiden toimintaan sekä toisaalta kykyyn vetää puoleensa luovia yksilöitä (Sotarauta, Linnamaa & Suvinen, 2003, 24). Alueiden vetovoimaisuuteen liittyvänä tekijänä tärkeimpänä voidaan pitää seudullisia työmarkkinoita ja erilaisten

työllistymismahdollisuuksien laatua. Osaajien paikanvalintaan vaikuttavat kuitenkin myös kaupungin imago ja sen tarjoamat elämäntyyliin sopivat palvelut. Myös paikan saavutettavuus ja asuinympäristön laatu ovat tärkeitä tekijöitä. (Sotarauta ym., 2003, 23.) Alueelle kehittyvän osaamisprofiilin monipuolisuus on keskeinen tekijä sen menestymisessä (Hautamäki & Oksanen, 2013). Floridan (2005, 335–336) mukaan Amerikassa luova luokka valitsee asuinpaikkansa etupäässä muiden kriteerien kuin työpaikan mukaan, mutta Suomessa variaatio suurien kaupunkien suhteen lienee niin pientä, ettei samanlaista kilpailua pääse syntymään puhtaasti muiden kuin ensisijaisesti työmarkkinoiden osalta. Myös Raunio (2001, 91–93) toteaa, että Suomessa osaajat kiinnittävät huomiota ensimmäisenä alueen työllistämismahdollisuuksiin ja seuraavat ylipäättään aktiivisesti alansa työmarkkinoiden kehitystä. Paikalliset työmarkkinat ovat ensisijainen päätöksenteon vaikutin niin uraorientoituneille osaajille, kuin muitakin arvoja, kuten perhettä ensisijaisesti painottaville osaajille. Vasta perustarpeiden tyydyttyä aletaan arvottaa alueen muita mahdollisuuksia.

5.2 Yhteenveto luovan kaupungin kriteereistä

Eri tutkijat lähestyvät luovan talouden ja luovan kaupungin tutkimusta eri lähtökohdista. Hospers ja Pen ovat talousmaantieteen tutkijoita, heidän tutkimuksensa keskiössä on kaupunki itsessään ja he listaavat luovien kaupunkien elementeiksi kolme tekijää: ihmisten keskittymän, monimuotoisuuden ja epävakauden. Vanolo taas tähdentää ihmisten ja toiminnan vapauden merkitystä. Verrattaessa näitä Floridan kolmen T:n malliin, voidaan todeta, että samat elementit toistuvat, ainoastaan eri nimillä. Floridan erotuksena edellä mainittuihin tutkijoihin on kuitenkin teknologian korostaminen. Teknologia Floridan mallissa käsittää erityisesti huipputekniikan yritykset, kuten ohjelmistoalan, elektroniikan, biolääketieteen tuotteet ja teknisen suunnittelun, mutta sen voisi sisällyttää käsittävän myös kaiken teollisuuden, joissa yhtä lailla tarvitaan uudistumista, suunnittelua ja uusia teknologioita. Tavanomaiseenkin teknologiaan perustuva teollisuus luo tarpeita uusille innovaatioille ja siten synnyttää luovuuden kysyntää.

Alberto Vanolon Christiania -tutkimuksen mukaan keskeinen tekijä luovassa kaupungissa on kaupungin imago ja vapaus tehdä taidetta ja toteuttaa itseään. Tätä tukee Robert Lynchin näkökanta, joka perustuu taiteiden tukemiseen ja hän painottaa taiteiden merkitystä artikkeleissaan. Taiteiden tukeminen ja alueen vankka taideyhteisö vetää luovia tekijöitä puoleensa, mikä parantaa paikan imagoa ja houkuttelee myös muuta teollisuutta. Toisaalta taiteiden tukemisella tuetaan myös taiteen työpaikkojen syntymistä ja työllistymistä.

Siitä huolimatta, että nykyaikana välimatkojen merkitys vähenee kaiken aikaa, koska muun muassa erilaiset teknologiset innovaatiot mahdollistavat nopean yhteistyön maapallon toiselle puolelle mihin vuorokaudenaikaan tahansa, ovat tutkijat kuitenkin lähes yksimielisiä siitä, että paikan merkitys ei vähene. Päinvastoin sen merkitys jopa korostuu. Yksinkertainen esimerkki paikan merkityksestä luovalle taloudelle on taide. Taiteellekin on löytynyt välineitä käyttää interaktiivisia sovelluksia ja siten näyttäytyä myös ilman paikkasidonnaisuutta, esimerkiksi internettaidegallerioissa. Kuitenkin taiteen paikallisuus on edelleen vahva ja maalauksen katsominen tietokoneen ruudulta ei edelleenkään korvaa sitä elämystä, joka autenttisessa ympäristössä saadaan, on se sitten taidegalleria, museo tai keskiaikainen kirkko. Miljööllä, jossa taidetta esitetään, on merkitystä. Myöskään näytelmä tai performanssitaide ei tuota samanlaista elämystä kuvaruudulta kuin siihen tarkoitettu ympäristössä. Olipa se sitten teatteri tai koruton vanha tehdasrakennus, taiteessa usein tilalla on erityinen merkitys. Koska paikallisuus, etenkin taiteiden kohdalla, on niin tärkeää, tarkoittaa se toisaalta myös sitä, että taide osoittautuu paikallistaloudelle tärkeänä tuotannontekijänä, kun sen siirtämiselle on rajoituksensa.

Ihmiset ovat kuitenkin luovan kaupungin tärkein tekijä. Alueen asukkaiden ympärille rakentuvat työmarkkinat, palveluntarve ja imago. He ovat keskeinen tekijä siinä, kuinka kaupunki rakentuu ja millaisena se nähdään. Ihmisten mahdollisuudet vaikuttaa kaupunkinsa menestymiseen ovat mittaamattomat. Se potentiaali, mitä kaupungissa on ja mitä siitä voi tulla, on täysin lähtöisin sen asukkaista ja siellä työskentelevistä ihmisistä. Vaikka päättäjien ja virkamiesten vaikutusmahdollisuudet luovan kaupungin rakentumiseen rajautuvat aiemmin esiteltyjen tutkimusten perusteella lähinnä mahdollistamisen asteelle, on heidän merkityksensä kaupunkikuvan luojana,

nimenomaan kaupunkilaisten omilla silmillä ja ajatuksissa, kiistatta tärkeä. Imagon rakentaminen on merkittävin tekijä, johon johdolla on mahdollisuus vaikuttaa.

Edellisestä voidaan vetää johtopäätöksenä, että luovan kaupungin tärkeimmät kriteerit ovat ihmiset ja heidän vapautensa toteuttaa itseään. Sen sijaan historian merkitys luovan kaupungin synnyssä on hatara. Kaupunki joka tapauksessa on jo olemassa, ainoa merkitys on sillä, kasvaako kaupunki eli onko sillä edelleen vetovoimaa. Vetovoima taas ei niinkään välttämättä johdu historiasta vaan enemmänkin alueen työmahdollisuuksista. Näin ollen voisi ajatella, että työmahdollisuudet ovat historiaa tärkeämpi tekijä. Kuitenkin tässäkin kaikki kulminoituu ihmisiin sillä, mikäli ihmisiä jo kaupungissa on, on siellä todennäköisesti myös työmahdollisuuksia tai ainakin ihmisten kautta potentiaalia kehittää uusia työmahdollisuuksia. Työpaikatkaan eivät synny itsestään vaan ihmiset ja heidän tarpeensa synnyttävät ne. Työ- ja elinkeinoministeriö näkee haasteena luovan talouden toimintakentän toimijoiden järjestäytymisen. Vaikka toimialayhdistykset ovat aktiivisia ja dynaamisia solmukohtia, niiden laaja-alaisuuden takia järjestäytyminen yhteisten tavoitteiden taakse ja yhteistyöhön julkisen sektorin kanssa on ongelmallinen. Kuinka päätetään, ketkä ovat oikeat toimijat, jotka kuuluvat tässä kohtaa haettuun toimintakenttään. (Toiskallio, 2011, 14–15.)

Seuraavassa taulukossa on ensin Hospersin ja Penin luovan kaupungin ominaisuudet ja samoin Vanolon Christianian luovuuden mekanismit (taulukko 2). Ominaisuudet on jaoteltu sen mukaan, voidaanko niiden ajatella vaikuttavan ihmisiin rakenteellisten vai sosiaalisten toimintojen kautta.

Taulukko 2 Hospersin ja Penin sekä Vanolon luovan kaupungin ominaisuudet

Ominaisuus	Rakenteellinen	Sosiaalinen
monimuotoisuus	V	V
keskittymä		V
epävakaas		V
vuokra-asuntotarjonta	V	
ilmaisunvapaus		V
imago	V	
kontrollin puute	V	
tiedonkulku	V	
kulutuskritiikki		V

Jaottelu ei ole yksioikoinen, koska kaikissa näissä ominaisuuksista on löydettävissä vaikutuksia kummaltakin alueelta, sekä rakenteellisia ominaisuuksia, että sosiaalisia suhteita. Taulukko on karkea ja sen tarkoituksena on esittää kyseenomaisten tutkijoiden luovan kaupungin ominaisuuksien yhteenveto selkeämmin ymmärrettävässä muodossa ja helpottaa vertailua. Näille kaikille ominaisuuksille on niiden ihmiskeskeisyys, ne vaikuttavat ihmisten keskinäisiin suhteisiin, maailmankatsomukseen ja arvoihin sekä heidän käsitykseensä ympäristöstään ja suhteestaan siihen. Sosiaalisten suhteiden merkitys on luovan talouden teoriassa ylipäätään korostunut. Joissakin ominaisuuksissa on kuitenkin havaittavissa selkeitä rakenteellisia puolia. Rakenteelliset ominaisuudet ovat sellaisia, joihin voidaan helpommin vaikuttaa tai jotka vaativat julkiselta vallalta toimenpiteitä. Ensimmäisenä on monimuotoisuus, joka näkyy paitsi asukkaiden heterogeenisyytenä, myös rakennetun ympäristön virikkeellisyytenä. Tämä on ominaisuuksista selkeimmin julkisen vallan vaikutettavissa esimerkiksi kaupunkisuunnittelun yhteydessä. Toisena rakenteellisena ominaisuutena on omistusasuntojen puuttuminen, joka taulukossa on nimetty vuokra-asuntojen tarjonnaksi. Christianian esimerkissä omistusasunnot puuttuivat täysin, mutta tavallisessa kapitalistisessa maailmassa tämä tulee nähdä edullisten vuokra-asuntojen tarjoamisena. Vuokra-asuntomarkkinat edesauttavat yksilöiden vapaan liikkumisen mahdollisuutta. Florida (2005, 349–350) toteaa, että menestyvät paikat tarjoavat erilaisia mahdollisuuksia erilaisille ja eri elämäntilanteissa oleville ihmisille, tämän takia hyvä vuokra-asuntotarjonta on ehdottomuus luovalle kaupungille. Kolmantena erityisesti julkisen vallan mahdollistettavissa oleva asia on yksilön ilmaisunvapaus. Kaupunki, joka tarjoaa asukkailleen mahdollisuuksia ilmaista itseään esimerkiksi vapaiden tilojen tarjoamisella, edistää aktiivisuutta ja luovuutta. Neljäntenä ominaisuutena on imago, johon voidaan vaikuttaa paitsi imagon luonnin, myös yritystoiminnan mahdollisuuksien luonnin kautta. Kaupungilla on suuri vaikutusvalta yrittämisen mahdollistajana, joka taas kasvattaa työllistymismahdollisuuksien kautta uusien asukkaiden sijoittumista alueelle. Vetovoima ja imago kiertävät kehää, sillä tyytyväinen asukas on kaupungille paras mainos. Viidentenä ominaisuutena on kontrollin puuttuminen. Christianian esimerkissä politiikan ja kontrollin puuttuminen oli mekanismi, joka aktivoi asukkaita. Täydellistä anarkiaa tämä ei kuitenkaan tarkoita vaan enemmänkin ajatusta siitä, että rajoitusten lieventäminen lisää aktiivisuutta. Toisin sanoen julkisen vallan itsensä rajoittaminen ja vapaan toiminnan mahdollistaminen

aktivoi ihmisiä ja lisää luovuutta. Yhteistä rakenteellisille ominaisuuksille on vapaus. Julkisen vallan ensisijainen vaihtoehto edesauttaa luovuutta kaupungissa näiden ominaisuuksien perusteella on lisätä asukkaiden mahdollisuuksia liikkua, luoda ja ilmaista itseään vapaasti.

Piilaakso on hyvä esimerkki siitä, mitä ihmiset ja vapaus saavat aikaan. Vielä 1980-luvulla Piilaakso oli hippien ja vasemmistolaisten kansoittama alue, jossa kylvi siemen kotitalouksia yhdistävälle verkostolle, internetille. Alue oli arvoltaan erilaisten kansallisuuksien, etenkin espanjalaisten siirtolaisten jälkeläisten tyyssija, josta tuli tietokoneiden kanssa pelaavien nörttien suojapaikka. Nämä muualla ylenkatsotut sosiaalisten systeemien alimmat yksilöt loivat oman maailmansa Santa Claran alueelle ja siitä syntyi tämän aikakauden tärkein ihmis- ja yrityskeskittymä. (Lanier, 2011.) Tässä kehityksessä keskeisenä tekijänä voidaan nähdä ihmiset, jotka paitsi korostavat yksilöllisyyttään, hakevat myös vastakaikua toisilta, samalla tavoin ajattelevilta ihmisiltä. Tärkeänä tekijänä kehityksessä on heidän vapautensa toteuttaa itseään.

Taulukon viimeiset ominaisuudet, tiedonkulku ja kulutuskritiikki, ovat osa Christianian erikoista luonnetta ja aatetta. Yhteisöllisyys on korostunut ja kaupunkilaisten valta kaupungin asioista on korostunut suhteessa normaaliin yhteiskuntaan johtuen Christianian omalaatuisesta järjestäytymisestä. Tämä merkitsee tiedonkulun merkityksen korostumista. Vaikka tiedonkulku onkin Christianiassa tärkeässä osassa ihmisten välisissä suhteissa, se on sitä erityisesti kaupungin järjestäytymisen takia. Vaikuttavana tekijänä tämän ominaisuuden muotoutumiseen on siis perinteisen johtamishierarkian puuttuminen. Tästä johtuen se on enemmänkin rakenteellinen kuin sosiaalinen tekijä. Myös kulutuskriittisyys on Christianian kaupungin asukkaiden keskuudessa korostunut, mutta Florida (2005) esittää samanlaisia ajatuksia yksilöiden ekologisten aatteiden noususta luovan talouden teoriassaan. Kulutuskriittisyys on aatteellinen tekijä, joka siirtyy ihmisten välisessä kanssakäymisessä.

6 LUOVA TAMPERE -OHJELMA KAUPUNGIN MENESTYSTEKIJÄNÄ

6.1 Luova Tampere -ohjelman kuvaus

Lähtökohdat Luova Tampere -ohjelmalle on kirjattu strategiaan jo ennen ohjelman aloittamista. Luova Tampere on vaan yksi niistä toimista, joilla Tampereen kaupunki on pyrkinyt luomaan luovuudelle toimintaedellytyksiä, vaikkakin hanke koskettaa vaan osaa koko luovan talouden kentästä (vrt. luovan talouden käsite, luku 2.3). Ennen hankkeen alkua kaupunkistrategiaan kirjattiin, että ”runsaan kymmenen vuoden kuluttua Tampere on hyvien palvelujen, osaamisen ja luovuuden kansainvälinen kasvukeskus” (Kaikem paree Tampere, 2005, 1). Kulttuuri ja elämänlaatu on nostettu kaupungin strategiassa yhdeksi menestystavoitteeksi. Kulttuurin korostetaan tekevät kaupungista vetovoimaisen liike-elämän näkökulmasta myös kansainvälisesti, mikä on linjassa luovien kaupunkien kriteerien kanssa. Tavoitteen toteutuminen edellyttää kaupungin elinvoimaisuuden vahvistamista ja ylläpitoa. Uudemmassa strategiassa todetaan, että ”[...]kaupungin monipuolinen ja omaleimainen kulttuurielämä on olennainen osa kaupungin vetovoimaa. Kaupunki luo toimintaedellytyksiä tamperelaiselle elämystaloudelle ja kulttuurituotannolle.” (Tampereen kaupunkistrategia 2020, 2009, 17.) Näiden strategisten tavoitteiden varassa hanke aloitti toimintansa.

Luova Tampere -ohjelma oli Tampereen kaupungin elinkeinopoliittinen hanke, joka toteutettiin vuosina 2006–2011. Sen tavoitteena oli parantaa Tampereen seutukunnan tunnettuutta ja imagoa, sekä houkutella turisteja, asukkaita ja liiketoimintaa alueelle. Ohjelman tarkoituksena oli myös parantaa vuorovaikutusta ja luoda uudenlaista yhteistyötä eri toimijoiden välille. Erityisesti ohjelmalla tavoiteltiin kuitenkin uusia työpaikkoja ja vaikutusta työttömyysasteeseen. Vaikutusta haettiin pyrkimällä luomaan edellytyksiä uusien tekijöiden tulemisesta alalle. (Viljamaa, Lahtinen & Valkonen, 2012, 1.) Ohjelma on ollut Tampereen kaupungilta vastaus luovan talouden käsitteen ympärillä alkaneeseen innostukseen 2000-luvun alkupuolella, jolloin luovat alat ja koko

luovan talouden laajan käsitteen alaisen toiminnan kautta saatava kansantaloudellinen hyvä ja elinkeinoelämän kehitys nousivat kiinnostuksen kohteiksi. Luovat alat ja muut luovan talouden käsitteeseen liittyvät alat eivät ole sinänsä uusia aloja, mutta niiden merkitystä on vasta 2000-luvun luovan talouden valtakautena alettu korostamaan. Tilastojen mukaan luovalla taloudella on merkitystä. Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksessä luovien alojen arvonlisäys nousi jo vuonna 2008 yli viiteen miljardiin ja oli suurempi kuin esimerkiksi massan ja paperinvalmistuksen (Toiskallio, 2011, 20). Vuonna 2009 Tampereen seudulla luovien alojen liikevaihto oli reilun miljardin euron luokkaa, mikä tarkoitti noin seitsemää prosenttia yritysten liikevaihdosta (Viljamaa ym., 2012, 4).

Aloituvaiheessa hanke oli jaettu kolmeen ydinteema-alueeseen, joita olivat *kulttuuriteollisuus*, *palveluinnovaatiot* sekä *luovat rakenteet ja luovuuden mahdollistaminen*. Tämä jaottelu perusteena olivat halua parantaa palvelurakennetta ja luoda uusia palveluja kaupunkilaisille. Kulttuuriteollisuuden osioon hyväksytyt ohjelmat käsittivät kehittämistyötä taiteen, sisällöntuotannon ja elämispalveluiden ympärillä, mikä nähtiin paikallistalouden vahvana osaamisalueena ja sitä korostettiin tavoitteena luoda kulttuuriteollisuudesta uusi strateginen klusteri. Kolmas ydinteema, luovat rakenteet ja luovuuden mahdollistaminen, jätettiin tarkoituksella laaja-alaiseksi, jotta sen piirissä olisi mahdollista luoda edellytyksiä luovalle toiminnalle rajoituksitta. Tähän teemaan nostettiin kuitenkin erityisesti varhaiskasvatus ja koulutus, sosiaaliset ympäristöt sekä rakennetun kaupunkiympäristön potentiaaliset mahdollisuudet. Edellä kuvattu kolmas ydinteema jakautui siten kahteen alateemaan: *kaupunkiympäristön kehittäminen* ja *luovuutta edistävien toimintatapojen kehittäminen*. Luova Tampere -ohjelma eli ja kehittyi tarpeen mukaan ja myöhemmin hankkeen teema-alueita tiivistettiin niin, että hankkeet jaettiin sisältönsä mukaan kolmeen teemaryhmään, joita ovat luovat toimialat, innovaatiot ja yrittäjyys sekä vetovoimainen kaupunki. (Viljamaa ym., 2012, 5.) Luovat toimialat keskittyivät kulttuuriteollisuuden kentän toimintatapojen kehittämiseen, jonka tarkoituksena oli kehittää kulttuuriosaamisesta paikallinen menestystekijä. Luova Tampere -hankkeen osalta luovat alat käsittävät lähinnä kulttuuriteollisuuteen kuuluvat alat, eli käytännössä hankkeen ohjelmat ovat kehittämistyötä taiteen, sisällöntuotannon ja elämispalveluiden ympärillä. Innovaatiot käsittivät palveluinnovaatioiden laajan kentän, johon kuului erityisesti alueellisesti

vahvuustekijä teknologiset innovaatiot. Luova Tampere -ohjelman osalta oli tarkoitus tukea uusien palvelutuotteiden sekä alan yritysten syntymistä ja olemassa olevien palvelutoimintojen tuottavuuden parantamista. Kolmas teema-alue, vetovoimainen kaupunki, oli aiheista laajin, mutta jonka keskiöön nostettiin erityisesti varhaiskasvatuksen ja koulutuksen sisällön kehittäminen ja sosiaaliset ympäristöt sekä rakennetun kaupunkiympäristön kehittäminen luovuuden edellytyksiä edistävään suuntaan.

Ohjelmalle asetettiin sekä koko ohjelmaa koskevia tavoitteita että teema-aluekohtaisia tavoitteita. Yleisellä tasolla tavoitteina oli synnyttää uusia työpaikkoja ja lisätä yritysten liikevaihtoa, parantaa Tampereen tunnettuutta ja imagoa, edistää yhteistyöverkostojen kehittymistä ja eri alojen välistä vuorovaikutusta sekä luoda kaupunkilaisille uusia palveluita. Ensisijaisina tavoitteina on kuitenkin ollut nimenomaan työllisyysasteen kasvattaminen ja elinkeinorakenteen monipuolistaminen. (Emt., 5.) Teemakohtaisia tavoitteita (ks. liite nro 2) ovat olleet innovaatiot ja yrittäjyys -osion osalta teknologiaan pohjautuvien palveluinnovaatioiden sekä paikasta riippumattomien palveluiden synnyttäminen. Luovan toimialojen kehittämisen osalta haluttiin erityisesti saada tuloksia uuden liiketoiminnan syntymisen edistämällä luovan talouden ydintoiminnoista, uusien yritysten synnyttämällä ja kasvuhakuisten yritysten kasvun vauhdittamisella. Houkutteleva kaupunkikuva, monipuolinen tapahtumaelämä, palvelut kaupunkilaisille ja vierailijoille sekä erityisesti kohderyhmät tavoittava tapahtumakirjo asetettiin vetovoimainen kaupunki -teeman tavoitteiksi. (Emt., 6.)

Ohjelman tavoitteiden saavuttamisen arvioimista vaikeuttaa selkeiden numeeristen tavoitearvojen puuttuminen. Tällöin on vaikea tulkita, millä tavoin tavoitteet on saavutettu esimerkiksi uusien työpaikkojen suhteen. Toisaalta niin ohjelmakohtaisten tavoitteiden kuin erillisten alateemojen (ks. liite 2) kohdalta tavoitteiden saavuttamisen asteen arviointi on hankalaa paitsi niiden yleisluonteisuuden kuin numeeristen arvojen puuttumisen takia. Kuitenkin kuten luovan talouden tematiikan avauksessa tutkimuksen alkupuolella on todettu, luovan talouden hankala määrittäminen kuten sen kvantitatiivisuuden määrittelemisenkin ovat haasteita, joihin ei löydy selkeää vastausta. Voidaan myös kysyä, onko näin abstraktin teeman mitattavaksi saattaminen oleellista, mutta toisaalta taloudelliset satsaukset on perusteltava jollakin tapaa. Luovan kaupungin kriteerien (ks. luku 5) yhteydessä kuitenkin todettiin tutkijoiden korostavan, että

nimenomaan kauaskantoiset hyödyt ovat ne, jotka luovan talouden ja luovien kaupunkien kontekstissa ovat tärkeitä.

Luova Tampere -ohjelman lähtökohta on ollut elinkeinopoliittinen, mutta sen kantavana ajatuksena on kuitenkin ollut luovien olosuhteiden mahdollistaminen, kuten verkostojen ja uusien yhteistyölinkkien muodostaminen. Itse ohjelmaan mukaan päässeiden hankkeiden on pitänyt täyttää ainakin joltain osin tarkat kriteerit, jotka muokkautuivat ohjelman edetessä. Jokaiselle teema-alueelle asetettiin kriteerit (ks. liite nro 2), jotka ohjelmaan valittavan hankkeen pitäisi täyttää. Yhdistävänä tekijänä teema-alueiden kriteereissä oli uuden luominen, joko uudenlaisten toimintatapojen, uuden liiketoiminnan tai tapahtuman muodossa. Kriteerit ovat väljiä ja sillä tavoin luovuuden mahdollistamisen hengen mukaista, mutta niissä ei toisaalta huomioida vaikuttavuutta tai tarvetta. Luova Tampere-ohjelma on tältä osin näennäisesti erittäin mallikkaasti luovan talouden periaatteiden mukainen hanke, joka pyrkii mahdollistamaan lähestymiseen, eikä lähtökohtaisesti aseta liian tiukkoja kriteerejä, jotka voisivat sulkea potentiaalisia hankkeita ulkopuolelle.

Ohjelman koordinoinnista vastasi Tampereen kaupungin elinkeinokeskus. Rahoituksesta päätettiin vuosittain kaupungin talousarviossa vuotuisen määrärahan ollessa noin 1,2 miljoonaa euroa, yhteensä seitsemän miljoonaa euroa ohjelman aikana. Rahoitus kaiken kaikkiaan ohjelman hankkeiden osalta oli yli 35 miljoonaa euroa. Ohjelmaan valittujen hankkeiden vuosiraportit sekä seuraavan vuoden toimintasuunnitelma on käsitelty kaupungin elimistä osaamis- ja elinkeinolautakunnassa sekä kaupunginhallituksen suunnittelujaostossa. Ohjelman käytännön hallinnointi ja organisointi muuttui ja kehittyi vastaamaan tarpeisiin ajan kuluessa. Alun perin ohjelman hallinnointi oli kiinteästi osana kaupungin organisaatiota niin, että hanketta vetämään ohjelmatoimistoon palkattiin erikseen ohjelmajohtaja ja myöhemmin vielä koordinaattori ja projektisihteeri, jotka toimivat elinkeinokeskuksen alla. Näin toimittiin vuodet 2006–2008. Vuoden 2009 alusta hanke ulkoistettiin Ideone Oy:lle, mutta käytännön koordinoitavissa jatkoivat pitkälti saman henkilöt. (Viljamaa ym., 2012, 7; Paananen & Vehmasaho, 2011, 83.)

Kokonaisuudessaan ohjelman organisointi oli rakentunut kolmesta hallinnollisesta elimestä ohjelmatoimiston lisäksi. Neuvottelukunnan tehtävänä oli ohjelman strategisen

tason seuranta ja toimiminen linkkinä ohjelmasta ulospäin sekä päättäjiin. Tärkeässä roolissa oli ohjelman kansallisen ja kansainvälisen vaikuttavuuden sekä näkyvyyden arviointi. Neuvottelukunta antoi toimenpidesuosituksia kaupungille ja ohjausryhmälle. Ohjausryhmä ohjasi operationaalista tasoa, teki strategiset linjaukset ja hyväksyi vuosittain ohjelman toimenpidesuunnitelman. Ohjausryhmä teki myös päätösesitykset teema-alue työryhmien valmistelun perusteella ohjelmaan valittavista hankkeista, joiden rahoituksesta lopullisen päätöksen teki elinkeinojohtaja. Teema-alue työryhmät ohjasivat ohjelman varsinaista toteutusta sekä ohjelmaan ehdotettujen hankkeiden valmistelua. Teema-alue työryhmät muodostuivat kunkin alueen asiantuntijoista ja ne päättivät alueen suuntaviivoista sekä toimivat läheisessä yhteistyössä ohjelmajohtajan kanssa. (Viljamaa ym., 2012, 7; Ruokolainen, 2008, 56.)

Ohjelman aikana käsiteltiin yli 550 hanke-ehdotusta, joista ohjelmaan hyväksyttiin 126. Hyväksytyistä hankkeista suurin osa (66) kuului luovat toimialat -teeman piiriin. Innovaatiot ja yrittäjyys -alueeseen hyväksyttiin 31 hanketta ja vetovoimainen kaupunki -osioon 29 hanketta. Hanke-ehdotusten valtava lukumäärä ja suhteessa pieni hyväksymisaste (n. 22 %) kertoo ohjelman tarpeellisuudesta ja Tampereella olevasta potentiaalista. (Viljamaa ym., 2012, 12.) Avoin haku mahdollisti sen, että kuka tahansa saattoi muotoilla ideansa hanke-ehdotuksen muotoon ja hakea ohjelmaan. Ohjelman toimintatapojen perusteisiin tarkoituksellisesti jätetty väljyys mahdollisti myös ohjelman kehittymisen ohjelma-aikana, jolloin se vastasi paremmin kentältä tuleviin impulsseihin. Tämä mahdollisti myös teemaryhmien painotusten muutokset vastaamaan paremmin tarjontaa. (Ruokolainen, 2008, 61–62.)

Luova Tampere -ohjelma oli uudenlainen kulttuurin sektorille painottunut hanke-ohjelma, joka erosi selvästi erilaisista apurahaohjelmista. Ohjelma pyrki täyttämään aukon sellaisen kehittämistoiminnan alueella, jolla ei kohdistettuja tukitoimintoja ole ollut tarjolla. Ruokolaisen (2012, 68) mukaan ohjelma on vastannut kysyntään ja sijoittunut aluekehittämisen laajemmassa kontekstissa tyhjään kohtaan. Ohjelman on haluttu selvästi erottautuvan perinteisistä apurahakanavista ja painopisteenä on elinkeinopoliittisen hengen mukaisesti työllistävyys, mutta myös erikoinen tai potentiaalinen uusi luova idea. Tavoitteena on ollut tuottaa erityisesti siinä mielessä tavallisesta eroavaa kulttuuria, että se on liiketaloudellisesti kannattavaa ja pystyy näin ollen kannattelemaan itse itseään.

Ohjelman loppuarvioinnin (Viljamaa ym., 2012, 17) mukaan ohjelman onnistumiselle tärkeää, sekä erona muihin paikallisiin hankkeisiin, on se, että se on ollut koko hankeajan kunnolla resursoitu ja organisoitu. Näin on mahdollistettu aito kehittämistoiminta ja luovan talouden vaatima liikkumavara. Hyvät resurssit ja oma henkilökunta on nopeuttanut toimintojen käynnistämistä suhteessa julkisen sektorin yleensä hitaaseen ja byrokraattiseen toimintamalliin. Luovan Tampereen budjetti oli vuosittain noin 1,2 miljoonaa euroa eli kuuden vuoden toimintakautena yhteensä lähes 7 miljoonaa euroa. Kaupungin rahoituksella turvattiin yritysneuvonta- ja kehityspalveluiden järjestäminen, ohjelman viestintä sekä hallinto. Hankerahoituksen osuus oli ohjelman aikana 4,8 miljoonaa euroa. Kaiken kaikkiaan ohjelmassa mukana olevat hankkeet keräsivät rahoitusta yhteensä noin 35 miljoonaa euroa, ja näin Luova Tampere -ohjelman osuus siitä on ollut noin 14 %. Kaupunki on ollut tosin rahoittamassa joitakin ohjelmassa mukana olleita hankkeita myös muiden rahoituskanavien kautta yhteensä noin kuudellasadalla tuhannella. Muita tärkeimpiä rahoituslähteitä hankkeilla on ollut yksityisen rahoituksen (n. 4,5 milj. euroa) lisäksi mm. Euroopan Sosiaalirahasto (ESR), jonka osuus on ollut lähes 6 miljoonaa euroa, Euroopan Aluekehitysrachasto (EAKR) reilulla 800 000 eurolla, Elokuvasäätiö 750 000 eurolla ja Tekes lähes 700 000 eurolla. Edellä mainitut tiedot rahoitusosuuksista ovat Luova Tampere -ohjelman loppuarvioinnista, eivätkä ne pidä sisällään tuolloin vielä kesken olleiden hankkeiden rahoitustietoja. Osa hankkeista, lähinnä pienet tai ns. esiselvitys-tyyppiset hankkeet on saatettu rahoittaa kokonaisuudessaan Luova Tampereen rahoitusosuudella, kun joissakin suurissa hankkeissa ohjelman rahoitusosuus on ollut pieni, ns. siemenrahoitusta. (Viljamaa ym., 2012, 13.)

Painotus teema-alueiden rahoitusosuuksissa vaihteli ohjelman aikana. Luovien toimialojen osuus nousi merkittävästi vuodesta 2006 (177 193 euroa) vuoteen 2007 (489 096 euroa) ja jälleen vuonna 2010 (638 449 euroa). Samaan aikaan niin innovaatiot ja yrittäjyys -teeman osuus kuin vetovoimainen kaupunki -teeman osuus ovat lähinnä laskeneet jälkimmäisen kuitenkin noustessa vielä ohjelman kahtena viimeisenä vuonna. Luovat toimialat -teema-alueelle oli ensimmäisenä vuonna rahoitettu kaikista vähiten, mutta heti seuraavasta vuodesta alkaen budjetti oli kasvanut yli kaksinkertaiseksi, kun taas kaksi muuta teema-aluetta menettivät rahoitusosuuttaan. Kehitys innovaatiot ja yrittäjyys -teema-alueen osalta on kulkenut ensimmäisen vuoden

huimasta reilun 400 000 euron osuudesta koko ajan laskien kahden viimeisen ohjelmavuoden alle 100 000 euron osuuksiin. Vetovoimainen kaupunki sen sijaan sai ensimmäisenä vuonna noin 250 000 euroa, mistä osuus rahoituspotista laski alle 100 000 euroon ohjelman keskivaiheilla, mutta nousi taas viimeiselle vuodelle niin, että ennakkolukujen mukaan vuoden 2011 rahoitusosuus teema-alueelle oli yli 300 000 euroa. (Emt., 14–15.) Kehitys kertoo paitsi potentiaalisista hankeideoista luovat toimialat -teemassa, myös asennemuutoksesta, jonka ohjelma on saanut aikaan (emt., 12).

Luova Tampere -ohjelman konkreettisina vaikutuksina nähdään positiivinen kehitys luovien alojen piiriin kuuluvien toimipaikkojen lukumäärän suhteen. Vuosina 2006–2010 lukumäärä kasvoi 17 % eli yli kaksisataa toimipaikkaa enemmän. Vuosien 2001–2006 välinen erotus on ollut 12 %, mistä voidaan päätellä, että selvästi suurempaa kehitystä on ohjelman aikana tapahtunut. Henkilöstön määrä toimipaikoissa on sen sijaan kasvanut samana aikana vuodesta 2006 vuoteen 2010 noin 9 %. Liikevaihto oli vuonna 2010 1,18 miljardia euroa, mikä on hieman enemmän kuin vuonna 2006, jolloin se oli 1,11 miljardia. Liikevaihto on siis kasvanut hieman talouden taantumasta huolimatta. Kun verrataan kehitystä kaikkien toimialojen kehitykseen, toimipaikkojen lukumäärän kehitys on lähes 7 % korkeampi, henkilöstön yli 6 % ja liikevaihto kaikkien toimialojen osalta on ollut negatiivisuuntainen, kun taas luovien alojen osalta on, kuten edellä mainittiin, tavoitettu pientä kasvua. Myös suhteessa koko maan vastaaviin tilastoihin ja suurimpien kaupunkien, Helsingin ja Turun, suhteen kehitys Tampereella on ollut ylivertaista. (Emt., 25–26.) Uusia työpaikkoja on ohjelmassa mukana olevien hankkeiden loppuraporttien mukaan syntynyt 85 kappaletta. Sen sijaan hankkeiden aikaisia työpaikkoja oli huomattavasti enemmän, vuoden 2011 joulukuuhun mennessä raportoitujen mukaan 302 kappaletta. (Emt., 28.) Suurin osa ohjelmaan kuuluvien hankkeiden uusista työpaikoista syntyi siis vain ohjelman ajaksi, mikä ei täytä elinkeinopoliittista tavoitetta synnyttää pysyviä työpaikkoja ja itsekantavaa kulttuurin liiketoimintaa. Kuitenkin Luova Tampere -ohjelman keskeisenä tekijänä käynnistynyt Luovien alojen kehittämiskeskus (LUKE) on ollut merkittävä tekijä uusien luovien alojen yritysten syntymisessä. Se toimi yhdessä Uusyrityskeskus Ensimetrin kanssa ja sinne keskitettiin ohjelman puitteissa tarjottava yritysneuvonta. Ensimetrin tilastojen mukaan LUKE:n toiminnan alettua syntyi vuoden 2011 loppuun mennessä 741 uutta luovien alojen yritystä, joista päätoimisia oli 457 kappaletta. (Emt., 28.) Uusia yrityksiä

on hankkeiden kautta saatu kaiken kaikkiaan 91 kappaletta ja liikevaihdossa mitattuna kasvua on yli 6,24 miljoonaa euroa. Määrällisiä tuloksia tarkasteltaessa on syytä huomioida, että elinkeinopoliittisesta luonteestaan huolimatta Luova Tampere -ohjelma sisälsi myös lukuisia hankkeita, joiden tarkoituksena ei ollut niinkään uusien työpaikkojen luominen vaan esimerkiksi uuden toimintamallin kehittäminen, uudenlaiset palvelut, yleinen toimintaympäristön kehittäminen tai esiselvityksen tekeminen. (Emt., 29.)

Määrällisten tulosten ja vaikutusten ohella muut tulokset ovat yhtä merkityksellisiä. Tietynlainen hengen luonti ja luovien alojen merkityksen esiinnostaminen ovat tärkeitä ohjelman vaikutuksia. Työryhmien ja ohjausryhmän jäsenten mukaan merkittävää on ollut ohjelman toimiminen yleisenä aktivoijana ja kehittäjänä, vaikutus kulttuurin ja taiteen ajatteluun liiketoiminnallisena kokonaisuutena sekä näkyvyys ja painoarvo (emt., 30). Ohjelma on kaiken kaikkiaan vastannut elinkeinopoliittiseen tavoitteeseensa, sillä uusi yrityksiä sekä liiketoimintamuotoja on noussut esille runsaasti, kuten edellä olleista määrällisistä tuloksista voitiin havaita. Ohjelma on onnistunut aktivoimaan uusia toimijoita ja tahoja ja madalloittanut kynnystä luovien alojen viitekehukseen kuuluvien toimijoiden hakeutumiseen elinkeinotoimintaan. Tähän on myötävaikuttanut luoville aloille erikoistunut yritysneuvonta, jota Ensimetrissä Luovien alojen kehittämiskeskus on tarjonnut sekä toisaalta ohjelmatoimiston antama valmennustoiminta. (Emt., 30–31.) Vaikutus hankkeiden rahoitukseen on ollut huomattava. Sen lisäksi, että ohjelma on ylipäättään rahoittanut hankkeita lähes viidellä miljoonalla, ovat rahoitushakemukset kehittyneet ohjelman ansiosta. Rahoittajien kiinnostumista hankkeista on helpottanut aiempaa perustellummat ja pidemmälle kehitetyt rahoitushakemukset (emt., 31). Ohjelmalla aikaansaatu hengenmuutos on lisännyt liiketaloudellista ja ammattimaista otetta luovilla aloilla vaikuttavien hankkeiden toteuttajissa. Toisaalta ohjelman tarjoama rahoitus on mahdollistanut hankkeiden laajentamisen, kun henkilöstöresursseihin on voitu panostaa (emt., 46–47).

6.2 Luova Tampere -ohjelma suhteessa luovan kaupungin tutkimukseen

Luova Tampere -ohjelma oli kuusivuotinen elinkeinopoliittinen hanke, jolla kaupunki pyrki kehittämään luovien alojen ja luovan talouden kehikkoa. Alkulähtökohta Tampereella on kunnossa, vanha perinteikäs teollisuuskaupunki tarjoaa hyvän maaperän luovuudelle. Historialla on tutkijoiden (esim. Hospers & Pen, 2008) mukaan suuri merkitys sille, onko kaupunki ja voiko siitä kehittyä luova kaupunki. Tampere on ollut teollisen ja teknologisen luovuuden edelläkävijän asemassa mm. tehdasteollisuuden, joista tunnetuimpana Finlaysonin tekstiilitehtaat ja viestintäteknologian, kuten Nokian matkapuhelinten osalta. Myös kaupunkilaisten vahva työläispainotteisuus on osaltaan vaikuttanut kehitykseen mm. Suomen ensimmäisen työväenopiston perustamisella ja vahvalla kulttuurielämällä. Tehtaiden tarjoamat työpaikat suosivat Tampereen kehitystä kansallisissa puitteissa suurkaupungiksi ja vahvat koulutuksen yksiköt ovat lisänneet kaupungin vetovoimaa. Tampere on siis ihmisten keskittymä, ja Luova Tampere -hanke onnistui luomaan verkostoja ihmisten välille.

Seuraavassa taulukossa (taulukko 3) suhteutetaan Luova Tampere -ohjelmaa tutkijoiden näkemyksiin luovan kaupungin ominaisuuksista. Taulukossa ei niinkään ole kysymys siitä, täyttääkö Tampere kaupunkina nämä ominaisuudet vaan siitä, vastaako ohjelma näihin ominaisuuksiin.

Taulukko 3 Vertailu luovan kaupungin ominaisuuksista suhteessa Luova Tampere -ohjelmaan

Ominaisuus	Rakenteellinen	Sosiaalinen	Luova Tampere
monimuotoisuus	V	V	V
keskittymä		V	
epävakaas		V	V
vuokra-asuntotarjonta	V		
ilmaisunvapaus		V	
imago	V		V
kontrollin puute	V		
tiedonkulku	V		V
kulutuskritiikki		V	

Hospersin ja Penin (2008) mukaan luovaksi kaupungiksi kehittyäkseen alueen tulee olla ihmisten keskittymä, monimuotoinen ja epävakaa. Tampere vastaa näihin kriteereihin olemalla suhteellisen tiivis yli kahdensadantuhannen asukkaan keskittymä, jonka väestön monimuotoisuutta lisää merkitys vahvana opiskelijakaupunkina. Se osaltaan vetää alueelle asukkaita, paitsi eri puolilta Suomea, myös jonkin verran kansainvälisessä mielessä vaihto-opiskelijoina ja -tutkijoina. Vetovoimaisuutta lisää myös vahva teknologiapainotteisuus yrityssectorilla. Mikä tahansa kaupunki täyttää Hospersin ja Penin keskittymän ominaisuuden, se mitä ohjelmalla pystyttiin vaikuttamaan, on serendipiteetin mahdollistaminen. Ohjelma loi paitsi verkostoja ihmisten välille, myös sen tarkoituksena oli luoda tilaisuuksia kohtaamisten tapahtumiselle jatkossa kaupunkirakentamisen ja -kehittämisen keinoin. Monimuotoisuus kaupunkirakentamisessa näkyy vanhoina, osin hylättyinä, osin uusiin tarkoituksiin käytettyinä ja osin vallattuina tehdasrakennuksina. Toisaalta kaupunkirakentamisessa monimuotoisuus näkyy lähinnä keskustan liepeillä, etenkin pääkadulla, vilkkaana ravintola-, kulttuuri- ja liike-elämänä. Tampereella on kuitenkin jonkin verran nähtävissä hajauttamisen kulttuuri kaupunkirakentamisessa, vaikka tiivistäminen auttaisi paitsi julkisten palveluiden järjestämisessä kuin myös mahdollistaisi luovien kohtaamisten tapahtumisen olosuhteita (ks. Laine & Leino, 2013). Kaiken kaikkiaan olosuhteet kuitenkin ovat edulliset luovuudelle monimuotoisuuden suhteen. Luova Tampere -ohjelman jakautuminen kolmen pääteeman ympärille ja niistä erityisesti luovan hankkeet ja luovuuden mahdollistaminen -teeman jättäminen mahdollisimman avoimeksi, jotta siihen voitiin sisällyttää hyvin erilaisia hankkeita, tukee monimuotoisuuden tavoitetta. Hospersin ja Penin mukaan kolmantena ratkaisevana tekijänä on alueen epävakaisuus. Totta onkin, että kriisitilanteissa yksilöiden luovuus usein syttyy, se johtuu ihmisen sisään rakennetusta selviytymisvaistosta. Vastuksen kohtaaminen saattaa laukaista vastareaktion uudenlaisen luovan ajattelukyvyyn. Tampereelta löytyy historiallisessa mielessä epävakaisuutta. Vuoden 1918 sodan jäljet näkyvät vielä erityisesti joidenkin keskustan alueen rakennusten seinistä. Sota epävakauden luoja on historiallisessa mielessä näkyvä osa tamperelaista kulttuuria ja on osallinen siihen, että Tampereesta on rakentunut kaupunki, joka se nyt on. Kriisi ei käytännössä ole Tampereella läsnä, mutta olosuhteissa on kuitenkin haasteita. Talouden taantuma asettaa omat puitteensa kaikelle toiminnalle ja on eräänlainen vaikuttaja, kun

työpaikat ja työmahdollisuudet ovat vähissä. Elämän perustarpeiden tyydyttäminen, kuten työ ja toimeentulo, ovatkin jossain määrin nähtävä tällaisena luovuuden alkumoottorina, mutta nämä tarpeet ovat kuitenkin läsnä aina, eikä ole yksiselitteistä, voidaanko niitä nostaa luovuuden lähteiksi. Kuitenkin luovuus on kapinaa ja uudenlaista ajattelua, joten pieni paine ja vastustus luovat positiivista maaperää luovuudelle. Kun vastakkain ovat luovuutta tukeva poliittinen ohjelma ja ikuinen ongelma resurssien rajallisuudesta, saadaan jo tällä tavoin aikaan kilpailutilannetta ja painetta, jolla voi olla positiivisia vaikutuksia luovuuden lisäämiseksi. Luova Tampere -ohjelman seula on ollut tiukka, mistä kertoo se, että paljon hankkeita on jäänyt ohjelman ulkopuolelle. Ohjelmaan pääseminen on vaatinut joko alun alkaen vastustamattoman hyvää ideaa tai sen sinnikästä jatkotyöstämisestä ja parantelua. Suhteessa Hospersin ja Penin ajatuksiin luovan kaupungin ominaisuuksista Luova Tampere -ohjelma täyttää hyvin asetetut ominaisuudet.

Verrattuna Hospersin ja Penin ajatuksiin epävakaudesta, Christianian vapaakaupunki Kööpenhaminassa on eräänlainen esimerkkinä epävakaita olosuhteista ja luovuudesta, jota siten saadaan. Christiania elää omanlaisessa yhteisössään, jossa on kyllä säännöt, mutta sääntöjä ei ole monta ja ne ovat koko yhteisön yhdessä hyväksymiä. Epävakautta kuitenkin enemmänkin kuin sääntöjen puute luo sen sijaan Kööpenhaminan kaupungin yritykset normalisoida vapaakaupunki. Toisin sanoen vapaakaupungin asukkaat joutuvat kaiken aikaa taistelemaan kaupungin hallintoa vastaan ja vakuuttamaan olemassaolonsa tärkeydestä. Tampereella ymmärrettiin luovien alojen mahdollisuudet ja ohjelman haluttiin olevan mahdollisimman avoin, jotta se ei sulkisi pois mitään mahdollisuutta. Kuitenkin ohjelma muokkautui loppua kohden formaalimmaksi ja ohjelmaan hakeneille hankkeille rakentui selkeämpiä vaatimuksia. Formaalisuus ei Christianian esimerkin mukaan kuulu luovuuteen, joten voidaan kysyä, aiheuttaako kriteeristö ja etenkin asetetut työllistävyydestavoitteet, jotka ovat luovien alojen osalta vaikeasti toteutettavissa sekä todennettavissa, kuihtumista muutoin mahdollistavuuteen kannustavassa ohjelmassa. Toisin kuin Christiania, Luova Tampere -ohjelma on hyvinkin markkinalähtöinen, sikäläkin että yksi tärkeimpiä lähtökohtia ohjelmalle oli Tampereen työttömyysasteen saaminen maan keskimääräiselle tasolle.

Alberto Vanolo arvioi yhden Christianian luovuuden syistä johtuvan siitä, että ihmiset eivät omista asuntojaan, joten heillä perinteisen pesän rakentamisen sijaan on aikaa

muuhun toimintaan. Ehkä kuitenkin tärkeämpää on se, että Christianiassa on tarjolla paikkoja, joissa voi paitsi kokoontua, myös toteuttaa luovaa toimintaa. Luova Tampere -ohjelman hankkeilla on onnistuttu luomaan juuri tällaista tilaa, kuten Uusi tehdas ja Demola. Ne ovat matalan kynnyksen paikkoja, joissa muokataan omaa yritysidea tai tuotetaan projekteja. Sen sijaan yksi ohjelman eniten kiitosta saaneesta hankkeesta, luovien alojen keskusta, ei ole vielä saatu toteutettua. Idea Tampereen luovien alojen keskukselle on luovan talouden perusajatuksen mukainen: käytetään kaupunkiympäristöä luovasti, kun keskus rakennetaan vanhaan tyhjänä olevaan tehdasrakennukseen, jonne tulee keskittymä mm. musiikki-, viihde-, tv-, elokuva- ja internet-alan tekijöille. Kuitenkaan tämäkään ei poista sitä, että Tampereelta puuttuu edelleen koko kaupunkilaisten tapaamispaikka, jossa luovuuden vaatimia onnekkaita yhteentörmäyksiä voi tapahtua laajemmassa mittakaavassa. Jo Luovan Tampereen esiselvityksessä (2006, 18) todetaan, että keskusta on kaupungin sydän ja ”maalainen Tampere on täynnä käyttämättömiä mahdollisuuksia.” Toistaiseksi maan alle on kuitenkin saatu vain parkkipaikkoja.

Vanolon näkemykset Christianian luovuuden syistä ovat osin ristiriidassa perinteisen luovuusajattelun kanssa. Hän pitää mahdollisena, että eräs syy vapaakaupungin luovuuteen, on samanhenkisten ihmisten kerääntyminen yhteen. Kun taas verrataan sitä muun muassa Hospersin ja Penin ajatukseen epävakaaoloista luovuuden lähteenä, sekä luovuustutkijoiden näkemyksiin yhteentörmäyksistä luovana voimana, voidaan pitää sitä jopa rajoittavana tekijänä. Sen sijaan maine, jonka Christiania on saanut juuri olemalla samanhenkisten, taiteellisten ihmisten asuinpaikka ja sitä kautta myös kannatus, jota taiteilijat ja artistit ovat kaupungille osoittaneet mm. tarjoutumalla esiintymään, on eräs tärkeimpiä tekijöitä, joka nostaa vapaakaupungin luovien kaupunkien joukkoon. Siinä missä muut kaupungit tekevät huomattavia resursointia imagon parantamiseksi ja profiilin nostamiseksi, Christianialle tämä kaikki on tehty ilmaiseksi. Maine on niin hyvä, että jos Christianian asukkaat haluaisivat elää vastoin periaatteitaan, he voisivat tehdä tuottavaa liiketoimintaa kaupungin maineella. Tampereella ohjelma pyrkii tuottamaan keinoja, paitsi imagon tuottamiseen, myös sillä rahastamiseen. Imago kuitenkin on, kuten Vanolokin toteaa, jotakin joka tulee siitä, kuinka kaupunkilaiset itse ja muut, ulkopuoliset ihmiset näkevät kaupungin. Se perustuu paljolti historiaan joka kaupungilla on. Christianiassa etuna on rajoja rikkova anarkia, jota joissain piireissä ihannoidaan. Tampereella on erilaisia kokeellisia

taiteilijayhteisöjä, jotka ovat myös jonkin verran kansainvälisestikin tunnustettuja, mutta erona vapaakaupungin ja ohjelman välillä lienee niiden täysin vastakkaiset tavoitteet. Siinä missä Christianiassa pyritään pysymään markkinatalouden ulkopuolella, Luova Tampere -ohjelman lähtökohdat ovat markkinataloudesta lähtöisin. Toisaalta voidaan ajatella, että hankkeella, jonka tavoitteet ovat näinkin korkeat ja vaativat kuin Luovalla Tampereella, tulee olla tavallista suurempi liikkumavara onnistuakseen. Panostus luovaan talouteen edellä kuvatulla tavalla on Tampereen kaupungilta osoitus riskinottokyvystä ja -halusta. Kuitenkin on huomautettava, että Tampereen kokoisessa kaupungissa 7 miljoonaa kuuden vuoden aikana on suhteellisen maltillinen panostus.

Christianian luovuuden mekanismina pidetään politiikan ja kontrollin puuttumista. Vapaus luoda taidetta missä ja koska vaan täysin avoimin valtuuksin on etu. Luovuus tarvitsee kuitenkin ärsykeitä ja kaikenlainen aktivismi ja auktoriteettien vastustaminen on kautta aikain ollut taiteilijoille ehtymätön ideoiden sampo. Poliitiikan ja kontrollin puuttuminen ei lähtökohtaisesti ole pelkästään hyödyllistä taiteilijoille, liika vapaus voi myös lamaannuttaa. Jatkuva luovuus tarvitsee jatkuvasti ärsykeitä ja jokainen yksilö reagoi erilaisiin ärsykkeisiin eri tavalla. Voidaan ajatella, että Christianian malli sopii heille, jotka siellä asuvat, toimivat ja luovat, mutta sitä ei voi yleistää ainoaksi oikeaksi toimivaksi malliksi, kirjaimellisesti. Sen sijaan ajatus vapaudesta on tärkein Christianian tutkimuksen anti, joka olisi syytä pyrkiä integroimaan myös kaupunkien strategioihin. Kontrollin puute tai vapaus on myös sellainen ominaisuus, joka rakenteellisenä ominaisuutena on erityisesti kaupungin päätännässä. Siihen yksittäisellä kaupunkilaisella on mahdoton vaikuttaa.

6.3 Empiiristen tulosten yhteenveto

Luovan talouden ansioituneimman puolestapuhujan Richard Floridan (2005, 416–424) ajatusten mukaan, vaikka kaupungit ovat menettäneet osin funktionsa kuljetuskustannusten laskijana massatuotannon vallatessa tuotantomarkkinat, on niiden uusi funktio sosiaalisena innovaatioiden ja luovuuden keskittymänä merkittävä, eivätkä kaupungit näin ollen ole menettäneet merkitystään talouskasvun välineenä. Kaupungit ovat edelleen tärkeitä työmarkkinapaikkoina, mutta niiden muoto on vaan muuttunut

entisistä tehdaskeskeisistä työmahdollisuuksista luovuus-, palvelu- ja teknologiakeskeisyyteen.

Tampereen kaupunki toteutti erillisen ohjelman luovan talouden teorian tiimoilta, jolla pyrittiin tehostamaan luovuutta kaupungissa. Ohjelma toteutui suhteellisen hyvin, etenkin ei-numeeristen tavoitteiden osalta ja vaikka aivan kaikkiin tavoitteisiin ei yllettykään, oltiin tuloksiin raportin mukaan suhteellisen tyytyväisiä. Tavoitteista jääminen johtuu osaltaan monesta seikasta, eikä vähäisimpänä niistä siitä, että tulosten mittaaminen on hankalaa. Myös tuloksien hidastuminen vaikeuttaa todellisten tulosten hahmottamista. Suhteessa luovan kaupungin tutkimukseen, ohjelmasta löytyi oikeita aineksia. Kuitenkin verrattaessa luovan talouden teoriaan, on kyseenomainen ohjelma vain pieni osa sitä luovuutta, mitä kaupungeissa pitäisi huomioida. Luova talous tulisi sisällyttää kaikkeen päätöksentekoon, jolloin se muodostaa kokonaisuuden luovaksi kaupungiksi kasvamisessa. Tämä tarkoittaa sitä, että niin poliitikkojen kuin virkamiestenkin tulisi ymmärtää luovan talouden käsite sen koko laajuudessa, eikä vain osana elinkeinotavoitteita tai kulttuuria. Toisaalta tutkijoiden, kuten Hospersin ja Penin näkemys siitä, että kaupungin päättäjillä on suhteellisen pieni mahdollisuus vaikuttaa kaupungin luovuuteen, on ristiriidassa sen ajatuksen kanssa, että luova talous pitäisi implementoida politiikkaan ja hallintoon. Kuitenkin nämäkin tutkijat totesivat, että kaupungin merkitys on olla mahdollistajana ja Luova Tampere -ohjelma on nimenomaan tällainen hanke, jossa kaupunki pyrkii rahoituksen, neuvonnan ja tuen kautta mahdollistamaan luovan talouden hankkeita.

Ohjelma on kuitenkin nimensä mukaan ohjelma, jolla on suhteellisen selkeä struktuuri. Ohjelmaan otettavat hankkeet käyvät läpi tiukan seulan, eivätkä kaikki niistä jää edes hautumaan, vaan hylätään totaalisesti. Tämä on ristiriidassa kaiken kaikkiaan sen vapauden kanssa, jota luova kaupunki tarvitsee. Esimerkiksi Yksitoista askelta luovaan Suomeen -luovuusstrategian loppuraportissa (2006, 11) sanotaan, että ohjelmien ulkopuolelle jääneitä hankkeita ja ideoita ei tulisi jättää hautumaan vaan niiden toteuttamiseksi tulisi etsiä muita keinoja.

7 TUTKIMUKSEN LOPPUTULOS

Luova talous on monimuotoisuudessaan ja -ulotteisuudessaan vaikeasti käsitettävä ja hallittava käsite. Sen nimissä tuotetaan hallitusohjelmia ja hankkeita ympäri teollistuneen maailman, ja sen tutkimus on etenkin 2000-luvulla noussut trendiksi tutkijoiden keskuudessa poikkitieteellisesti. Jokainen länsimainen yhteiskunta haluaa palansa luovan talouden kakusta. Hankkeita ja ohjelmia aloitetaan luovan talouden nimissä, vaikka koko asian määrittelykin on häilyvä ja muuttuva. Samaan aikaan ympäröivä todellisuus muuttaa muotoaan, asettaa uusia haasteita ja mahdollisuuksia. Globaalissa maailmassa ihmisten ja yritysten liikkuminen on yhä helpompaa, kuten myös tuotannontekijöiden ja tuotteiden, silti paikan merkitys kasvaa. Vaikka koneet kuinka kehittyisivät, ihmisten fyysisten kontaktien tarvetta voidaan tuskin koskaan korvata. Paikallistalouden kontekstissa ymmärretään luovan talouden tärkeys ja pyritään sitä implementoimaan politiikkaan. Haasteena on ymmärryksen puute luovan talouden sisällön osalta. Tämä ongelma on olemassa, kunnes selvät ja kansainväliset luova talous -termin rajaukset ja määritelmät tehdään. Tästä johtuen luovan talouden tutkimus on mielenkiintoinen, mutta vaikeaselkoinen aihe ja sen käyttäminen julkisen päätöksenteon ohjaajana on ongelmallista.

Luovan talouden teorian mukaan avoimella, suvaitsevaisella ja monipuolisella alueella on parhaimmat edellytykset menestyä. Kaupunkitutkimuksessa on luovan talouden teoria synnyttänyt erilaisia näkemyksiä siitä, kuinka alue voi hyödyntää olemassa olevaa luovuutta ja kehittyä luovaksi kaupungiksi. Tässä tutkimuksessa on tuotu esiin erilaisia näkemyksiä luovan talouden ilmentymisestä, joista yksi on aihealueen nimekkäimmän tutkijan Richard Floridan kolmen T:n malli. Luovan kaupungin ominaisuudet ovat kiinnostaneet myös hollantilaistutkijoita Hospersia ja Peniä, jotka ovat tiivistäneet omat tuloksensa myöskin kolmijakoiseen sabluunaan. Christianian vapaakaupungin arkea ja juhlaa havainnoinut italialaistutkija Alberto Vanolo tarjosi hyvin erilaisen, anarkistisesti järjestyneen mallin. Nämä kolme saman aihealueen erilaista lähestymistä olivat tämän tutkimuksen perusta, joiden keskinäinen keskustelu, sekä yhteys muihin luovan talouden teeman ympärillä käytävään tieteelliseen ja yleiseen keskusteluun

tutkimuksessa keskityttiin. Tavoitteena oli hahmottaa luovan kaupungin ominaisuuksia ja sitä kautta keinoja luovan talouden hyödyntämiseen paikallistaloudessa.

Tutkijoiden mukaan luova kaupunki tarvitsee juuret ja historian, joiden ympärille se kasvaa, samalla lailla kuin kaupungit ovat ensisijaisesti kasvaneet joillakin tavoin strategisiin paikkoihin. Esimerkkejä strategisiin paikkoihin kasvaneista kaupungeista ovat rannikon satamakaupungit tai Tampere, joka sijoittuu kahden järven väliin, joita yhdistää koski ja se on näin ollen ollut tärkeä esiteollisuuden keskittymä. Tullakseen luovaksi kaupunki tarvitsee tutkijoiden mukaan jonkin vahvuuden, so. jonkinlainen vetovoimatekijä. Toisaalta jokaisella kaupungilla on jo historiassaan joku vahvuus ja vetovoimatekijä, ei kaupunkia muuten olisi syntynyt. Toisekseen niin luovuuden kuin vetovoimankin tekevät ihmiset. Teollistumisen aikakaudella ihmiset usein päätyivät kaupunkiin tehdastyön perässä ja he alkoivat vaatia yhä enemmän myös vapaa-ajaltaan. Työväenliikkeen kehittyminen synnytti muun muassa työväenopistot ja monipuolista kulttuurielämää. Nykyään monipuoliset palvelut ovat työmahdollisuuksien lisäksi niitä tekijöitä, jotka ihmisiä houkuttavat kaupungeissa. Palvelutarjonnan tulisikin olla mahdollisimman laaja, jotta erilaiset toiveet ja tarpeet täytetään. Tyytyväinen kaupunkilainen on myös kaupungin paras käyntikortti ja mainostaja. Kääntäen taas kaupungista on mahdotonta luoda positiivista markkinointikuvaa, mikäli kaupunkilaiset ovat tyytymättömiä. Hyvä palvelutarjonta ja muut houkuttimet ovat niitä asioita, joilla poliitikot voivat ja joilla heidän kuuluukin pyrkiä vaikuttamaan siihen, että kaupungista on mahdollisuus kehittyä luova kaupunki. Ympäröivän maailman muutokset vaikuttavat siihen, että myös kaupunkien tarjoamien mahdollisuuksien on muututtava vastaamaan uudenlaisiin tarpeisiin pysyäkseen mukana kehityksen pyörässä.

Kaupunkien johdon vähäisistä vaikuttamismahdollisuuksista huolimatta tutkimustuloksissa kertaantui ihmisten ja vapauden merkitys luovuuden lisääntymiselle. Vetovoimatekijöiden lisäksi tulisi kaupungin organisaatiossa ottaa huomioon vapauden merkitys. Vapaus toteuttaa itseään, liikkua vapaasti, osallistua ja järjestää tilaisuuksia, on luovuudelle voimavara, jota ei pidä aliarvioida. Sama pätee myös yritystoiminnan vapaudelle ja alhaiselle yrittämisen kynnykselle. Turhan byrokratian ja sääntelyn politiikka on näin ollen uhka luovuudelle. Yhteistyö, joustavuus ja avoimuus sen sijaan lisäävät potentiaalisia olosuhteita.

Luovalle kaupungille ei ole olemassa selkeää sabluunaa, eikä myöskään instituuttia, joka antaa palkinnon mahdollisesta luovuudesta. Myös asukasluokuvaateet ovat teennäisiä, yhtä teennäisiä kuin ylipäättään aina kun luovuutta pyritään laittamaan yhteismitallistettavaan muotoon. Sellaista, joka on abstraktia, ei kerta kaikkiaan voida kritiikittömästi ja luotettavasti laskea luvuin. Luovuus on pääoma, joka ei kulu, vaikka toisaalta se voi esiintyä vain kertaalleen kussakin kontekstissa. Tällä tarkoitan sitä, että pyörää ei voi keksiä montaa kertaa. Sen sijaan sitä voi kuitenkin kehittää määräämättömästi käyttäen uusia materiaaleja, kokoja ja malleja, sekä soveltaa sitä uusissa yhteyksissä. Mitä asukasmäärään tulee, mikään teoria ei pysty todistamaan, että kaupungissa pitäisi olla vähintään tietty määrä kaupunkilaisia, jotta se voisi olla luova. Toki on totta, että mahdollisuus luovuuteen tällöin kasvaa, mutta kehitys on kuitenkin kiinni yksilöistä ja serendipiteetistä. Väestömäärää suurempi vaikutus on sillä kuinka kaupunkilaiset näkevät kaupunkinsa ja kuinka he sitä mainostavat ulospäin. Kaupunkien luovuus syntyy kaupunkilaisten luovuuden kautta, joten kaupungissa tulisi huomioida luovuuden maksimoimiseen vaikuttavat olosuhteet ja kehittää sitä. Tarvitaan hedelmällisiä kohtaamisia, joiden tapahtumiselle luodaan mahdollisuudet vilkkaalla kulttuurielämällä. Luovuutta voidaan tukea monella muullakin tapaa. Rahoitus on tietysti erityisessä osassa, sillä kulttuuri usein on riippuvainen huomattavasta julkisesta rahoituksesta, kuten usein myös uusi yritystoimintakin. Erityisesti luovan talouden kontekstiin kuuluvilla hankkeilla on – myös Luova Tampere -ohjelman puitteissa tehtyjen haastattelujen mukaan – haasteellisempi saada rahoitusta muuta kautta.

Kaupunkien tulee tarkastella luovuustutkijoiden tuloksia siitä, kuinka tulla luovemmaksi, sellaisesta näkökulmasta, miten kaupunki voisi käyttää hyödykseen tätä tietoa. Erilaisia teorioita luovuuden kehittämisestä on saatu, kun nykyaikaisilla menetelmillä on tutkittu, kuinka luova ajattelu prosessina aivoissa konkreettisesti näkyy ja kuinka se eroaa perinteisestä muistiin tai älykkyyteen pohjautuvasta ajatusprosessista. Kun tutkimustulosten mukaan on saatu selvitettyä muun muassa, että luova ajattelu tapahtuu aivojen oikealla puolella, ei tällä tiedolla välttämättä vielä ole arvoa kaupungin kannalta. Sen sijaan merkitystä on sellaisilla teorioilla kuin että odottamattomat ja epätavalliset kokemukset auttavat ajattelemaan joustavammin (Ritterin teoria, ks. esim. Welcome creativity!, 2011). Ritterin teorian mukaan, kun kognitiiviset tavat ja rutiinit rikotaan, se mahdollistaa uudenlaiset mielleyhtymät. Tätä tietoa kaupungin on mahdollista käyttää hyväkseen esimerkiksi arkkitehtuurissa ja kaupunkisuunnittelussa.

Näiden tulosten perusteella ympäristön ärsykkeillä voidaan vaikuttaa tehostavasti yksilöiden luovaan ajatteluun.

Mitä luovan kaupungin siis tulee olla? Sen täytyy tarjota luoville ihmisille puitteet, jossa luovuus pääsee kukoistamaan. Tämä tarkoittaa infran rakentamista, ei pelkästään pakollisten palveluiden tarpeiksi, vain hyvinvoivan yhteisön käyttöön, monimuotoista tilaa ja mahdollisuuksia kehittää omia ajatuksia. Kaupungin tärkeä tehtävä on myös tukea eri tavoin syntyviä uusia ideoita. Vaikka kaikki ideat eivät heti vaikuta tuottavan vuosisadan menestystarinaa, on kuitenkin syytä muistaa, että kaikki suuret keksinnöt ovat syntyneet hulluista ideoista ja usein vielä vahingossa. Vaikka luova talous nähdään usein elinkeinopoliittisena ohjelmana, sen kokonaisuus on huomattavasti laajempi. Tutkijoiden mukaan luovasta taloudesta tulisi huomioida myös sen elämänlaatua korostava puoli, eikä pelkästään elintasoa korostava.

Luovan talouden teoria on otettu suosiollisesti vastaan kaikessa yhteiskunnallisessa kehittämisessä tällä vuosituhanella. Se on saanut sijaa niin kansallisissa kuin alueellisissakin toimenpideohjelmissa. Kaupunkikehittämisen välineenä se näkyy maamme suurissa kaupungeissa. Erilaisilla alueellisilla ohjelmilla, kuten Luova Tampere -ohjelmakin on, haetaan ensisijaisesti elinkeinoelämän vilkastuttamista. Tällaisella hetkellä, jolloin resurssien niukkuus on korostunut ja uutta nousukautta vasta odotetaan, se on tehnyt hyvää työllistämisen ja aktivoinnin saralla. Kuitenkin luovan talouden teoria kaupunkikontekstissa nähdään huomattavan suppeana.

Luova Tampere -ohjelma keskittyi lähinnä elinkeinopoliittisiin hankkeisiin, mikä on vaan osa luovuutta luovan kaupungin ja luovan talouden kontekstissa. Toki ohjelmalla nähtiin olevan tärkeä osa myös kehittäväenä ja suunnittelevana hautomona. Tampereen kaupungin strategiassa painottuu huomattavissa määrin elinkeinopoliittikkaa, mikä sinänsä on ymmärrettävää puhuttaessa menestyvästä kaupungista. Tämä on kuitenkin vain osa sitä luovuuden potentiaalia, mihin kaupungin tulisi panostaa kehittyäkseen aidosti luovaksi kaupungiksi. Luovan talouden tutkijoiden mukaan (ks. luku 5) poliitikoilla ja virkamiehillä on mahdollisuus tukea kaupungin luovuutta vaikuttamalla ympäröiviin olosuhteisiin, kuten kaupunkirakenteeseen ja rakentamalla kaupunkilaisilla kohtaamispaikkoja. Luova Tampere -ohjelmassa kaupunki jakoi ohjelman hankkeet kolmeen sektoriin, joista yksi keskittyi nimenomaan kaupunkirakenteeseen ja sen

kehittämiseen. Ohjelma vaikutti Tampereen luovuuteen tulosten mukaan positiivisesti, vaikkei alkuperäisiä tavoitteita aivan saavutettukaan. Ohjelman avulla syntyi työpaikkoja, joita ei mahdollisesti muuten olisi syntynyt. Sen tärkeimpänä tuloksena kuitenkin on yhteistyöverkostojen muodostaminen hankkeissa työskennelleiden, yrittäjien, päättäjien ja muiden yhteistyötahojen kesken. Näin ollen ohjelman tärkein anti luovan talouden kokonaisuuden kannalta on ollut verkostojen luonti. Näin myös tietoisuutta koko luovan talouden kehikosta parannettiin.

Ei ole olemassa yksinkertaista mallia tai sabluunaa, jolla saadaan alueen luovuus kukoistamaan. Luovuudessa, innovaatioissa ja ideoinnista saatavat suuret tuotot ovat riippuvaisia paljolti sattumasta ja puhtaasta tuurista. Se, mitä kuitenkin voidaan tehdä, on luoda olosuhteet, jossa tämä mahdollistuu. Se tarkoittaa ihmisten vapautta toteuttaa itseään, jolloin hallinnon tehtävänä on mahdollistaa tämä tarjoamalla tiloja, auttamalla verkostoitumisessa ja tukemalla taloudellisesti. Valitettavan tosiasia kuitenkin on, että kun vastakkain ovat niukat resurssit ja vapaus tehdä taidetta, on taide se, joka häviää kilpailun. Kulttuurista aiheutuvien hyötyjen ja vaikutusten monitasoisuus, toimijakeskeisyyden vaatimukset sekä kulttuurin käsitteen laaja-alaisuus ovat Kimmo Kainulaisen (2013) mukaan intressien yhteensovittamisen ongelmia kulttuurialalla. Koska luova talous käsitetään edelleenkin erityisesti kulttuuriin liittyvänä ilmiönä, se herättää tunteita poliittisessa keskustelussa. Kysymys on siitä, miten luova talous ymmärretään vai ymmärretäänkö sitä ollenkaan.

Johtopäätöksenä voidaan pitää, että luova talous tuottaa hyvinvointia monessa muodossa ja monella eri tapaa. Luovassa taloudessa on potentiaalia, mutta nykyisen lainsäädännön ja niukkojen resurssien maailmassa siitä ei tule talouden pikavoittoa, koska rohkeus ei riitä niin suurien askelten ottamiseen, mitä luovan talouden koko potentiaalinen valjastaminen käytännössä tarkoittaisi. Jotta voitaisiin puhua todella luovasta kaupungista, luovuus tulisi ulottaa hallinnon rakenteisiin, niitä tulisi muokata tämän hetkisen maailman tarpeisiin paremmin vastaavaksi ja luovuuden tehostaminen tulisi huomioida kaikessa päätöksenteossa. Joka tapauksessa luovan talouden merkitys hyvinvoinnille on tärkeää ja sen puitteissa tehtävä työ on merkittävää talouskasvulle ja toimintakentälle. Etenkin kun taloudelliset tulokset luovassa taloudessa syntyvät useimmiten hitaasti. Pienin askelin mennään parempaan suuntaan ja tärkeä tietoisuus aiheesta kasvaa sen ollessa mukana poliittisessä keskustelussa.

Palatakseni johdantokappaleessa esittämäni tavoitteeseen kehittää luovalle taloudelle sellainen määritelmä, joka on tarpeeksi selkeä, mutta ei myöskään rajaa mitään ulkopuolelle, sain tulokseksi seuraavanlaisen määritelmän: luova talous – sen laajassa merkityksessä – on luovuudella, innovoinnilla ja tietotyöllä tuotettua hyvinvointia yksilölle ja yhteiskunnalle. Luovuus on luonnollisesti luovan talouden keskiössä, koska kaikkien määrittelyjen mukaan esimerkiksi luovat alat kuuluvat luovan talouden kiinteään ytimeen. Innovointi on asioiden yhdistämistä ja omanlaistaan luovuutta, joka näkyy hyvien vanhojen ideoiden ja tapojen jatkojalostamisena, se on siis omanlaistaan luovuutta. Tietotyö on se osa luovaa taloutta, jota ei suoranaisesti pidetä luovuutena, eikä myöskään innovointina, mutta joka sitä väistämättä kuitenkin on. Luovan talouden laajan määritelmän mukaan tietotyötä tekevät niin johtavassa asemassa olevat henkilöt kuin opettajat, professorit ja tutkijat, jotka työssään käyttävät kykyä yhdistellä asioita, tuottaa niille uusia merkityksiä. He toisaalta käyttävät luovuutta sellaisessa myös kontekstissa, johon sitä ei normaalisti yhdistetä. Nämä ammatit tuottavat hyvää yhteiskunnalle luovalla pääomalla. Hyvinvointi taas on paitsi taloudellinen panos, myös henkinen ja inhimillinen hyvinvointi, jota ei pystytä asettamaan mitattavaan muotoon. Se on siis enemmän kuin talouskasvu tai bruttokansantuotteen kasvaminen. Tämäkään määritelmä ei kuitenkaan anna täydellistä ja selkeää kuvaa luovasta taloudesta, olisi hurskastelua väittää muuta.

Luovan talouden maailmaan on helppo hukkoa. Se on monisyisempi kuin perinteiset talousteoriat ja sen voidaan käsittää vaikuttavan kaikkiin ja kaikkeen. Jokaisella alalla on luovuudesta hyötyä, tai oikeastaan luovuus on välttämätöntä kaikilla aloilla. Sen muoto ja käyttö vain vaihtelee. Se voi olla väline tai itseisarvo. Joka tapauksessa luova talous, kuten Florida sen määrittelee, vaikuttaa kaikkialla elämässämme. Se ei kuitenkaan tarjoa mitään, mitä ei olisi jo aiemmin ollut olemassa. Luovuus ei ole uutta, eikä luovuus itsessään tuota uutta talouden nousukautta. Vain luovuuden ja talouden kesken rakennettu yhteys on sitä uutta tietoa, jonka voi nähdä luovan talouden teorian merkityksenä. Luova talous on tapa käsittää ja yhdistää nyky-yhteiskunta ja talous uudella tavalla, uudenaikaisessa keskusteluyhteydessä, ja sen suurimpana antina yksilölle on avoimuus ja vapaus toteuttaa itseään.

LÄHTEET

- Alanen, Aku (2010). *Suuret kaupungit hallitsevat kulttuurin taloutta*. Artikkelijulkaisussa *Tieto & Trendit* 4-5/2010.
- Blaug, Mark (1980). *The Methodology of Economics*. Cambridge: Cambridge University Press. Chapter 15 appraisal s. 308-309. Teoksessa Caldwell, Bruce (toim.) (1984). *Appraisal and Criticism in Economics – a Book of Readings*. Boston [u.a.]: Allen & Unwin.
- Caldwell, Bruce (1983). *The Neoclassical Maximization Hypothesis: Reply*, *American Economic Review*. Vol. 73, np. 4, pp. 828-30. Teoksessa Caldwell, Bruce (toim.) (1984). *Appraisal and Criticism in Economics – a Book of Readings*. Boston [u.a.]: Allen & Unwin.
- Coy, Peter (2000). *The Creative Economy*. *Business Week Magazine*, August 21–28, 2000.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Florida, Richard (2005). *Luovan luokan esiinmarssi: miten se muuttaa työssäkäyntiä, vapaa-aikaa, yhteiskuntaa ja arkielämää*. Helsinki: Talentum.
- Florida, Richard (2006). *Luovan luokan pako: uusi globaali kilpailu kyvyistä*. Helsinki: Talentum.
- Gigerenzer, Gerd & Selten, Reinhard (2002). *Bounded Rationality: The Adaptive Toolbox*. United States of America: MIT Press.
- Glaeser, Edward L. (1998). *Are Cities dying?* *Journal of Economic Perspectives*, volume 12, number 2, pages 139-160.
- Hautamäki, Antti & Oksanen, Kaisa (2013). *Paikallisen innovaatiotalouden vahvistaminen*. Julkaisussa *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 4, 2013. Sastamala: Kunnallistieteen yhdistys ry.
- Heikkilä, Jorma (1984). *Luovuuden osa-alueet ja niiden kehittäminen*. Teoksessa Haavikko, Ritva & Ruth, Jan-Erik (toim.) (1984). *Luovuuden ulottuvuudet*. Espoo: Weilin + Göös.
- Himanen, Pekka (2007). *Suomalainen unelma -innovaatioraportti*. Helsinki: Teknologiainfo Teknova.
- Hospers Gert- Jan & Pen Cees-Jan (2008). *A View on Creative Cities Beyond the Hype*. *Creativity & Innovation Management* Dec 2008, Vol. 17 Issue 4, p259-270-270.

- Hospers Gert-Jan & van Dalm Jan (2005). *How to create a creative city? The viewpoints of Richard Florida and Jane Jacobs*. Foresight Volume: 7 Issue: 4 s:8 -12.
- Howkins, John (2001). *The Creative Economy: How People make Money from Ideas*. New York: Penguin.
- Hutchison, Terence (1956). "Professor Machlup on Verification in Economics", Southern Economic Journal, vol. 22, no. 4 April 1956, pp. 476-83. Teoksessa: Caldwell, Bruce (toim.) (1984). *Appraisal and Criticism in Economics – a Book of Readings*. Boston [u.a.]: Allen & Unwin.
- Hutchison, Terence (1960a). *The significance and basic postulates of economic theory*. 2nd edn, new york: Kelley, 1960 (first published 1938) chapter II. Teoksessa Caldwell, Bruce (toim.) (1984). *Appraisal and Criticism in Economics – a Book of Readings*. Boston [u.a.]: Allen & Unwin.
- Hutchison, Terence (1960b). *The significance and basic postulates of economic theory*. 2nd edn, new york: Kelley, 1960 (first published 1938) chapter IV. Teoksessa Caldwell, Bruce (toim.) (1984). *Appraisal and Criticism in Economics – a Book of Readings*. Boston [u.a.]: Allen & Unwin.
- Inkinen, Sam (2006). *Homo creativus – havaintoja eräistä aikalaiskäsitteistä sekä luovuuden mysteeristä*. Teoksessa Inkinen, Sam & Karkulehto, Sanna & Mäenpää, Marjo & Timonen, Eija (toim.) (2006). *Minne matka, luova talous?* Jyväskylä: Rajalla.
- Jacobs, Jane (2004). *Dark Age Ahead*. New York, USA: Random House Publishing Group.
- Järvinen, Pertti & Järvinen, Annikki (2004). *Tutkimustyön metodeista*. Tampere: Opinpajan kirja.
- Kainulainen, Kimmo (2005). *Kunta ja kulttuurin talous*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kainulainen, Kimmo (2013). *Kulttuuri kaupunkikehittämisen voimavarana – esimerkkinä Helsingin Guggenheim-keskustelu*. Julkaisussa Kunnallistieteellinen aikakauskirja 4, 2013. Sastamala: Kunnallistieteen yhdistys ry.
- Kelly, Kevin (1998). *New Rules for the New Economy*. New York, USA: Viking Penguin.
- Laine, Markus & Leino, Helena (2013). *Strategista suunnittelua vai sirpaleista sijoittelua –täydennysrakentamisen mahdollisuudet kaupunkikeskustassa*. Julkaisussa Kunnallistieteellinen aikakauskirja 4, 2013. Sastamala: Kunnallistieteellinen yhdistys ry.
- Lanier, Jaron (2011). *The Suburb that Changed the World*. New Statesman Oct2011. Vol. 140 Issue 5066, p26-30. 5p.

- Leppihalme, Ilmari (2006). *Käsite koetukselle? Sisältöliiketoiminta - alan käsitteiden kriittistä reflektointia*. Teoksessa Inkinen, Sam, Karkulehto, Sanna, Mäenpää, Marjo & Timonen, Eija (toim.) (2006). *Minne matka, luova talous?* Jyväskylä: Rajalla.
- Luovan talouden ja kulttuurin alueelliset kehittämistoimenpiteet 2010 – 2020* (2010). Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:13. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015* (2007). Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisuja 10/2007. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö.
- Luovuuskertomus, ehdotus hallitusohjelmassa tarkoitetun luovuusstrategian tekemisen luonteesta, lähtökohdista ja toteuttamisen tavoista* (2004). Opetusministeriön julkaisuja 2004:4. Helsinki: Opetusministeriö.
- Lynch, Robert (2008). *Harnessing the Power Of the Arts – Capitalizing on the Economic Power of the Creative Industry* (cover story). Public Management Oct2008, Vol. 90 Issue 9, p10-15-15.
- Lynch, Robert (2013a). *The Arts Mean Business*. Public Management Jan/Feb2013, Vol. 95 Issue 1, p14-17. 4p.
- Lynch Robert (2013b). *Arts Mean Economic Revitalization*. Public Management Mar2013, Vol. 95 Issue 2, p16-19. 4p.
- Lynch, Robert (2013c). *The Arts Definitely Good for Business*. Public Management Apr2013, Vol. 95 Issue 3, p16-18. 3p.
- Machlup, Fritz (1955). *The Problem of Verification in Economics*. The Southern Economic Journal, vol. 22, no. 1 July 1955, pp. 1-21. Teoksessa Caldwell, Bruce (toim.) (1984). *Appraisal and Criticism in Economics – a Book of Readings*. Boston [u.a.]: Allen & Unwin.
- Machlup, Fritz (1956). *Rejoinder to a Reluctant Ultra-Empiricist*. The Southern Economic journal vol. 22 no. 4 April 1956, pp. 486-93. Teoksessa: Caldwell, Bruce (toim.) (1984). *Appraisal and Criticism in Economics – a Book of Readings*. Boston [u.a.]: Allen & Unwin.
- Malanga, Steven (2004). *The Curse of the Creative Class*. City Journal, Winter 2004.
- McCloskey, Donald (1983). *The Rhetoric of Economics*. Journal of Economic Literature, vol. 21, June 1983, pp. 481-517 (504) Appraisal s. (341-)343. Teoksessa Caldwell, Bruce (toim.) (1984). *Appraisal and Criticism in Economics – a Book of Readings*. Boston [u.a.]: Allen & Unwin.
- Paananen, Lasse & Vehmasaho, Ulla (toim.) (2011). *Täydellinen soppa, Luova Tampere 2006-2011*. Tampere: Tampereen kaupunki.

- Pajarinen, Mika & Rouvinen, Petri & Ylä-Anttila, Pekka (2010). *Missä arvo syntyy? Suomi globaalissa taloudessa*. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Raunio, Mika (2001). *Osaajat Valintojen kentällä*. Tampere: Tampereen yliopisto, alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö.
- Ruokolainen, Olli (2008). *Kulttuuri ja aluekehittäminen – Luova Tampere -ohjelma uusien mahdollisuuksien avaajana*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Simonton, Dean K (1999). *Origins of Genius – Darwinian Perspectives on Creativity*. NC, Cary, USA: Oxford University Press.
- Sotarauta, Markku, Linnamaa, Reija & Suvinen, Nina (2003). *Tulkitseva kehittäminen ja luovat kaupungit*. Tampere: Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö - Sente, Tekniikan Akateemisten Liitto TEK ry.
- Ståhle, Pirjo & Wilenius, Markku (2006). *Luova tietopääoma – tulevaisuuden kestävä kilpailuetu*. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Toiskallio, Marianne (toim.) (2011). *Sirpalepolitiikasta kohti luovan talouden ekosysteemiä*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 35/2011. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Uusikylä, Kari (2012). *Luovuus kuuluu kaikille*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vanolo Alberto (2012). *Alternative Capitalism and Creative Economy: the Case of Christiania*. International Journal of Urban & Regional Research Sep2013, Vol. 37 Issue 5, p1785-1798.
- Wilenius, Markku (2004). *Luovaan talouteen: kulttuuriosaaminen tulevaisuuden voimavarana*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Yksitoista askelta luovaan Suomeen* (2006). Opetusministeriön julkaisu 2006:43. Helsinki: Opetusministeriö.

Muut lähteet

- Creative Economy Report 2008, The Challenge of Assessing the Creative Economy: towards Informed Policy-making* (2008). United Nations. Ladattu 6.3.2013. http://unctad.org/es/Docs/ditc20082cer_en.pdf.
- Creative Economy Report 2010, Creative Economy, A Feasible Development Option* (2010). United Nations. Ladattu 6.3.2013. http://unctad.org/en/Docs/ditctab20103_en.pdf.

- The Economy of Culture in Europe* (2006). Study prepared to European Commission. Ladattu 6.7.2013. http://ec.europa.eu/culture/library/studies/cultural-economy_en.pdf.
- Industry-Level Analysis Report* (2013). European Patent Office. Ladattu 23.10.2014. http://ec.europa.eu/internal_market/intellectual-property/docs/joint-report-epo-ohim-final-version_en.pdf.
- Kaikem paree Tampere –kaupunkistrategia* (2005). Tampereen kaupunki. Viitattu 13.7.2014. http://www.tampere.fi/tiedostot/58f5pF51f/kaupunkistrategia_2005-2016.pdf.
- Kirveennummi, Anna (2010). *Tulevaisuutta luovasta taloudesta*. Ladattu 17.5.2013. www.tem.fi/files/26506/Tulevaisuutta-luovasta-taloudesta2010.pdf.
- Kotkin, Joel. *The New Geography – How the Digital Revolution is Reshaping the American Landscape*. Random House Publishing Group. (Sähköinen Google-kirja.) Ladattu 22.10.2014.
- Luova talous*. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 6.3.2013. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2727>.
- Luova Tampere 2011 –esiselvitys* (2006). Tampereen kaupunki. Ladattu 6.3.2013. http://www.tampere.fi/tiedostot/5fp7BL51T/luovuusohjelma2006-2011_kh030406.pdf.
- Oivallus –loppuraportti* (2011). Elinkeinoelämän keskusliitto. Ladattu 28.8.2014. www.ek.fi/oivallus.
- Ritterin teoria: Prisma-dokumentti, *Miten tulla luovemmaksi?* Esitetty ma 9.9.2013 Yle TV 1. (Ritter, Simone M.: *Welcome creativity! Pioneering experimental findings on how creative performance can be enhanced.*)
- A Study on Creativity Index* (2005). Home Affairs Bureau, The Hong Kong Special Administrative Region Government. Ladattu 4.5.2013. www.uis.unesco.org/culture/Documents/Hui.pdf.
- Stähle, Pirjo & Sotarauta, Markku & Pöyhönen, Aino (2004). *Innovatiivisten ympäristöjen ja organisaatioiden johtaminen*. Eduskunnan kanslian julkaisu 6/2004. Ladattu 17.5.2013. www.eduskunta.fi.
- Tampereen kaupunkistrategia 2020* (2009). Tampereen kaupunki. Viitattu 13.7.2014. <http://www.tampere.fi/hallintojatalous/kaupunkistrategia/strategianuudistaminen.html>.
- Tilasto: Kulttuurin satelliittitilinpito [verkkojulkaisu]. ISSN=2323-959X. 2011. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.10.2014]. Saantitapa: http://tilastokeskus.fi/til/klts/2011/klts_2011_2013-11-20_tie_001_fi.html

Viljamaa, Lahtinen & Valkonen (2012). *Luova Tampere -ohjelman loppuarviointi*.
Ladattu 13.5.2013. www.luovatampere.fi/arkisto.

LIITTEET

Liite 1

Tilastokeskuksen rajaus kulttuurin toimialoista:

Kulttuuritoimialoihin sisältyvät taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta, kulttuurin ja viihteen tukipalvelut, kirjastot, arkistot, museot ja näyttelyt, kasvitieteelliset puutarhat, taide- ja antiikkiliikkeet, kirjojen kustantaminen ja kauppa, antikvariaattikauppa, sanoma- ja aikakauslehtien kustantaminen, sanomalehtien painaminen, aikakausjulkaisujen ja lehtien vähittäiskauppa, muu kustannustoiminta, uutistoimistot, muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta, radio- ja televisiotoiminta, ohjelmansiirtopalvelut, elokuvien ja videoiden tuotanto, jakelu ja esittäminen, äänitteiden kustantaminen ja jäljentäminen, soitinten ja musiikkitarvikkeiden valmistus ja kauppa, mainonta, arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelu, valokuvaamotoiminta, valokuvien kehittäminen, valokuvausvälineiden ja tarvikkeiden tukku- ja vähittäiskauppa, viihde-elektroniikan valmistus sekä tukku- ja vähittäiskauppa, huvipuistot, rahapeli- ja vedonlyöntipalvelu, pelien ja leikkikalujen valmistus, lelujen ja pelien tukkukauppa, muut viihdepalvelut sekä muualla luokittelemattomat virkistyspalvelut.

Kulttuuriammateiksi luokitellaan kirjailijat ja dramaturgit, kuvataiteilijat, taideteollisen alan suunnittelijat ja vastaavat, taide- ja taideteollisen alan asiantuntijat, soittimien tekijät ja virittäjät, puu-, tekstiili-, nahka- ym. käsityötuotteiden tekijät, klassisen musiikin säveltäjät, muusikot ja laulajat, tanssitaiteilijat, näyttelijät, teatteri- ja elokuvaohjaajat, viihdemuusikot, laulajat, tanssijat ja vastaavat, klovnit, taikurit, akrobaatit, kulttuurijohtajat, arkistonhoitajat, museoalan erityisasiantuntijat, kirjastonhoitajat, informaatikot, kirjasto-, arkisto- ja museotyöntekijät, mainos- ja tiedotusjohtajat, tiedottajat, mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat, mainostoimittajat, päällikkötoimittajat, lehden- ja kustannustoimittajat ja kriitikot, radio- ja tv-toimittajat, juontajat, kuuluttajat, radio- ja tv-tarkkailijat, kuvaussihteerit, kuvaajat, kuvanauhoittajat ja äänittäjät, valokuvaalaboratorioiden työntekijät, valokuvatuotteiden teolliset valmistajat, graafisen tekniikan asiantuntijat, latojat ja asemoijat, painopinnan valmistajat, kaivertajat ja syövyttäjät, kirjansitomotyöntekijät, silkki- ja tekstiilipainajat, painokoneen hoitajat ja jälkikäsittelijät. Myös arkkitehdit kuuluvat kulttuuriammatteihin, mutta heitä ei kyetä luotettavasti erottamaan ammattiluokasta 2141; Talonrakennusalan erityisasiantuntijat.

Lähde: Kulttuuritilasto 2010, Tilastokeskus

Liite 2

Luova Tampere -ohjelman tema-aluekohtaiset tavoitteet (2012,6)

Innovaatiot ja yrittäjyys:

- luoda edellytyksiä uusien teknologiaan pohjautuvien palveluinnovaatioiden syntymiselle
- Synnyttää uusia paikasta riippumattomia palveluita

Alueen hankkeiden kriteerien osalta on painotettu seuraavaa:

- Hanke luo uusia innovaatioalustoja. Innovaatioalustoilla tarkoitetaan uudenlaisia toimintatapoja ja verkostoja, jotka tuottavat innovaatioita. Hanke synnyttää uusia innovointityökaluja
- Hanke hyödyntää ja korostaa monialaista osaamista, esimerkiksi tieteen, taiteen, teknologian, designin ja käyttäjäkokemusten alueilla
- Hanke edistää luovuutta, innovatiivisuutta ja yrittäjyyttä

Luovien toimialojen kehittäminen:

- Uuden liiketoiminnan syntymisen edistäminen luovan talouden ydintoiminnoista
- Uusien luovan toimialan yritysten synnyttäminen
- Kasvuhakuisten yritysten kasvun vauhdittaminen

Teema-alueen hankkeiden kriteereiden osalta ohjelmassa on painotettu seuraavia tekijöitä:

- Hanke kehittää luovien toimialojen yrityspalveluita, edistää yrittäjyyttä ja yritys-verkostoja
- Hanke edistää luovien toimialojen vientiä ja kansainvälistämistä
- Hanke lisää luovien toimialojen ja muun elinkeinoelämän välistä verkostoitumista ja yhteistyötä
- Hanke vie eteenpäin luovien toimialojen merkitystä ja näkyvyyttä

Vetovoimainen kaupunki:

- tavoittelee mielenkiintoista kaupunkirakennetta, joka koostuu houkuttelevasta kaupunkikuvasta sekä monipuolisista tapahtumista, ja sisältää palveluita Tampereella asuville ja vieraileville
- Riittävän laaja ja monipuolinen tapahtumakirjo, joka tavoittaa eri kohderyhmät

Hankkeiden kriteereiden osalta ohjelmassa on painotettu seuraavia tekijöitä:

- Hanke kehittää luovuutta tukevia ja synnyttäviä, mielenkiintoisia ja houkuttelevia olosuhteita, ympäristöjä, kaupunkirakenteita ja kaupunkikuvaa
- Hanke edistää monipuolisia tapahtuma- ja palvelurakenteita kaupunkilaisille ja matkailijoille